

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Disertační práce

JUDr. Mgr. Jaroslava Hrabětová

Žena jako pachatelka vraždy

Woman as a Perpetrator of Murder

Praha 2015

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jiří Buriánek, CSc.

Poděkování

Děkuji Grantové agentuře Univerzity Karlovy, která podpořila můj výzkumný projekt v rámci doktorského studia „Veřejné mínění o trestném činu vraždy“ (projekt č. 26610), jehož dílčí výsledky jsou uvedeny především v teoretické části práce.

Za odbornou pomoc, podporu, vstřícný přístup a trpělivost děkuji svému školiteli, doc. PhDr. Jiřímu Buriánkovi, CSc.

Velice děkuji také personálu ženské věznice ve Světlé nad Sázavou za možnost realizovat výzkum zaměřený na odsouzené pachatelky vražd a úžasný přístup všech zaměstnanců po celou dobu mých (opakovaných) pobytů ve věznici.

Omlouvám se a děkuji své dceři Nele.

Především chci poděkovat svým rodičům Jitce a Petrovi, bez jejichž láskyplné podpory by předkládaná práce nikdy nevznikla.

Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci vypracovala samostatně, že jsem citovala všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 17. března 2015

.....

Jaroslava Hrabětová

Abstrakt

Disertační práce „Žena jako pachatelka vraždy“ jedeskriptivní studie o pachatelce vraždy, na kterou je nahlíženo především z individuální úrovně, zaměřené na popis charakteristik pachatelky, jež mohly mít vliv na spáchání vraždy a ze situační úrovně, zkoumající kontext vražedného činu. Autorka se nejprve zabývá teoretickými východisky pachatelky vraždy v empirické části prezentuje výsledky z výzkumu v ženské věznici, kde je jako metodologický postup zvolena integrovaná výzkumná strategie s využitím převážně kvalitativních, ale i kvantitativních technik sběru a interpretací dat. Těžiště metodologického postupu spočívá v provedení interview s vybranými odsouzenými pachatelkami převážně partnerských vražd a v analýze vězeňských dokumentů. Na základě realizovaného výzkumu v ženské věznici jsou zjištěny formy vražedného jednání žen, navržena typologie vražd podle motivace, zmapována sociální situace odsouzených žen ve vězení, vybrané životní postoje pachatelek vražd a analyzovány rodinné vraždy. Výsledky z výzkumu v ženské věznici potvrzují, že prototypem vražedného jednání žen jsou vraždy partnerské, které spadají do nejčetněji zastoupené skupiny tzv. intrafamiálních vražd. Nejčastější příčinou partnerské vraždy je konfliktní situace, dlouhodobé domácí násilí a nadměrná konzumace alkoholu na straně oběti i pachatelky. V závěrečné diskusi autorka zjištěné poznatky shrnuje, zasazuje do teoretického rámce a nabízí možnosti dalšího zkoumání.

Klíčová slova: *pachatelka vraždy, vražda, partnerská vražda, ženská věznice*

Abstract

The thesis is a descriptive study of female perpetrators of murder as viewed from the individual level, primarily focusing on the characteristics of the offender which could affect the murder, and the context of the murderous act. Following a theoretical examination, the empirical section presents the results of research in women's prison using an integrated research methodology of qualitative but also quantitative techniques of data collection and interpretation. The primary research analyzed prison's documents about murderers with the research sample consisting of all imprisoned women ie half of all incarcerated women in the Czech Republic. In-depth interviews were carried out with predominantly perpetrators of intimate homicides; other data collection techniques were used. The data detected the forms of murderous behavior of women, the typology of murder by motivation, mapping the social situation of female convicts in prison, selected attitudes of homicide offenders including the analysis of family murders. The results indicated that the prototype of homicides committed by women are intimate murders that fall within the largest group of intrafamily murder. The most common cause is a partner homicide conflict situations, long-term domestic violence and excessive alcohol consumption for both victim and perpetrator.

Key words: *Female Perpetrator of Murder, Murder, Intimate Murder, Women's Prison*

OBSAH

1	ÚVOD	7
2	TEORETICKÁ VÝCHODISKA ZKOUMÁNÍ PACHATELKY VRAŽDY	9
2.1	ZÁKLADNÍ POJMY A VYMEZENÍ	9
2.1.1	<i>K problematice zkoumání vražd.....</i>	<i>9</i>
2.1.2	<i>Teoretické přístupy ke zkoumání vražd.....</i>	<i>13</i>
2.1.3	<i>Trestněprávní vymezení vraždy.....</i>	<i>15</i>
2.1.4	<i>Vnímání vraždy a pachatelů vražd u české veřejnosti</i>	<i>18</i>
2.2	POHLAVÍ, GENDER A VRAŽDA	22
2.2.1	<i>Zkoumání vražedného jednání žen.....</i>	<i>22</i>
2.2.2	<i>Explanační teorie ženské vražednosti</i>	<i>24</i>
2.2.3	<i>Orgány činné v trestním řízení a pachatelka vraždy.....</i>	<i>28</i>
2.2.4	<i>Podíl žen na vraždách</i>	<i>31</i>
2.2.5	<i>Vybrané charakteristiky pachatelek v kontextu vražd.....</i>	<i>33</i>
2.2.6	<i>Dopady uvěznění pro pachatelku vraždy</i>	<i>37</i>
2.3	VYBRANÉ TYPY VRAŽD PÁCHANÝCH ŽENAMI.....	39
2.3.1	<i>Partnerské vraždy</i>	<i>39</i>
2.3.2	<i>Mateřské vraždy</i>	<i>42</i>
2.3.3	<i>Mnohonásobné vraždy</i>	<i>47</i>
3	ŽENA JAKO PACHATELKA VRAŽDY: VÝZKUM V ŽENSKÉ VĚZNICI... 50	
3.1	POPIS VÝZKUMU	50
3.1.1	<i>Cíle a metodologický postup.....</i>	<i>50</i>
3.1.2	<i>Použité techniky sběru dat a jejich odůvodnění.....</i>	<i>52</i>
3.1.3	<i>Plán řešení</i>	<i>55</i>
3.2	CHARAKTERISTIKY PACHATELEK VRAŽD	57
3.2.1	<i>Základní údaje o zkoumaných souborech: primární výzkum v ženské věznici (2008/2009), dotazníkové šetření v ženské věznici (2010).....</i>	<i>57</i>
3.2.2	<i>Dětství pachatelek vražd</i>	<i>62</i>
3.2.3	<i>Kontext vražedného činu.....</i>	<i>64</i>
3.2.4	<i>Osobnost pachatelky vraždy.....</i>	<i>67</i>
3.2.5	<i>Typologie vražd podle motivace</i>	<i>69</i>

3.2.6	<i>Pobyt ve vězení a výhled do budoucnosti.....</i>	76
3.2.7	<i>Vybrané životní postoje pachateleka vražd.....</i>	79
3.3	PACHATELKA PARTNERSKÉ VRAŽDY	86
3.3.1	<i>Typologie partnerských vražd.....</i>	86
3.3.2	<i>Etiologie partnerských vražd</i>	89
3.3.3	<i>Otázka trestu a viny.....</i>	94
3.3.4	<i>Intimní vztahy ve vězení</i>	96
3.4	PACHATELKA VRAŽDY DÍTĚTE	100
3.5	PACHATELKA JINÉ RODINNÉ VRAŽDY	104
4	DISKUSE.....	110
5	ZÁVĚR.....	120
6	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	123
7	SEZNAM TABULEK, GRAFŮ A OBRÁZKŮ	143
8	PŘÍLOHY.....	145

1 Úvod

Vražda (homicidium) je úmyslné, záměrné a promyšlené usmrcení lidské bytosti jiným člověkem, bez ohledu na motiv či okolnosti. Čin vraždy vždy vzbuzoval a dosud vzbuzuje veřejný zájem, zatímco překvapivě málo upoutával a zajímá sociology či kriminology, což je platné především pro Českou republiku. Stejnou optikou lze nahlížet i na ženskou kriminalitu, jež po dlouhou dobu stála v ústraní zájmu sociálního bádání. Navzdory skutečnosti, že u nás bylo realizováno několik výzkumů či studií v oblasti násilné kriminality žen, jedná se stále o poměrně novou či nedostatečně prozkoumanou oblast. Hlavním cílem disertace „Žena jako pachatelka vraždy“ je vytvoření deskriptivní studie o pachatelce vraždy, s akcentem na sociální kontext pachatelky (charakteristiky ženských pachatelek vražd) a situační kontext vražedného činu (formy vražd páchaných ženami, okolnosti vražd a způsob zapojení žen do vražedného jednání). Svým zpracováním je do jisté míry prací interdisciplinární, přesahující úzké sociologické pojetí.

V souladu s výzkumným záměrem jsou stanoveny následující dílčí cíle práce: 1. představit teoretická východiska zkoumání vraždy a pachatelky vraždy, 2. zjistit formy vražedného jednání žen, etiologii a okolnosti vražd 3. zmapovat vybrané životní postoje pachatelek vražd, 4. analyzovat rodinné vraždy a jejich pachatelky. Vzhledem k nedostatečnému množství výzkumů zkoumané problematiky je předkládaná práce deskriptivního charakteru a jejím cílem je co nejkompaktnější analytický popis (pečlivá deskripce) zkoumaného fenoménu [Císař 2014: 13; Jeřábek 1992; Punch 2005: 15]. Jako metodologický postup je zvolena integrovaná výzkumná strategie s využitím převážně kvalitativních, ale i kvantitativních technik sběru a interpretace dat. Jedná se o výzkumný postup kombinující kvalitativní a kvantitativní metody, „mixed methods research“ („mixed design“) [Buchčík 2012: 131; Creswell 2003: 99; Greene 2007: 21; Johnson, Onwuegbuzie, Turner 2007: 123; Ritchie, Ormston 2013: 43; Strauss, Corbinová 1999: 11; Teddlie, Tashakkori 2010: 8].

Pro realizaci cílů, ve snaze o integrovaný pohled na kontext a interakci vražedného jednání žen, kde jedna perspektiva nemůže celistvě postihnout problematiku vzhledem k obtížně dosažitelnému výzkumnému vzorku, je zvolen mix výzkumných technik sběru a interpretace dat [Lewis, Nicholls 2013: 65]: 1. analýza dokumentů, 2. hloubkové rozhovory s vybranými odsouzenými pachatelkami vražd, 3. neformální rozhovory s pracovníky ženské věznice, 4. zúčastněné pozorování, 5. terénní poznámky, 6. dotazníkové šetření v ženské

věznici.

Práce je rozdělena do dvou částí, z nichž první, teoretická část „Teoretická východiska zkoumání pachatelky vraždy“ shrnuje současný stav poznání, a druhá, empirická část „Pachatelka vraždy: výzkum v ženské věznici“, prezentuje uskutečněný výzkum (dílní výzkumná šetření) v ženské věznici. Úvodní kapitola „Základní pojmy a vymezení“ představuje vstup do problematiky, kdy seznamuje se základními pojmy, definicemi a přístupy. Obsahuje také shrnutí dílčích výsledků z výzkumu „Veřejné mínění o trestném činu vraždy“, realizovaného v roce 2010 v rámci doktorského studia za podpory Grantové agentury Univerzity Karlovy (projekt č. 26610). Další kapitola „Pohlaví, gender a vražda“ se věnuje teoriím vražedného jednání žen, vztahu orgánů činných v trestním řízení k pachatelce vraždy, vybraným charakteristikám pachatelek v kontextu vražd a upozorňuje na dopady uvěznění pro odsouzenou ženu. Následující kapitola „Vybrané typy vražd páchaných ženami“ shrnuje dosavadní stav poznání k partnerským, mateřským a mnohonásobným vraždám.

Empirická část obsahuje výsledky z výzkumu v ženské věznici, koncipovaného do dvou dílčích výzkumů: primárního, kvalitativního výzkumu (2008/09) a dotazníkového šetření (2010). Úvodní kapitola popisuje výzkum, jeho cíle a metodologický postup včetně použitých technik sběru dat, jejich odůvodnění a plán řešení. Na ni navazuje kapitola „Charakteristiky pachatelek vražd“, která na základě výsledků z výzkumu popisuje osobnost pachatelky vraždy, navrhuje typologii vražd podle motivace, mapuje pobyt odsouzených žen ve vězení a jejich výhled do budoucnosti a také vybrané životní postoje pachatelek vražd. Další samostatná kapitola „Pachatelka partnerské vraždy“ obsahuje základní údaje o zkoumaném souboru, vytvořenou typologii pachatelek partnerských vražd, etiologii a způsob provedení partnerských vražd, dále se dotýká otázky trestu a viny z pohledu odsouzených žen a nastiňuje intimní vztahy odsouzených pachatelek ve vězení. Následující kapitoly „Pachatelka vraždy dítěte“ a „Pachatelka jiné rodinné vraždy“ seznamují se zjištěnými výsledky z výzkumu v ženské věznici u těchto typů vražd a uzavírají empirickou část práce.

Závěrečná kapitola „Diskuse“ obsahuje nejvýznamnější nálezy z realizovaného výzkumu v ženské věznici, jejich zasazení do rámce doposud publikovaných poznatků, vlastní zhodnocení získaných výsledků a představuje možné perspektivy dalšího zkoumání v oblasti vražedného jednání žen.

2 Teoretická východiska zkoumání pachatelky vraždy

2.1 Základní pojmy a vymezení

2.1.1 K problematice zkoumání vražd

Vražda (homicidium)¹ je obecný pojem označující protiprávní záměrné usmrcení osoby jinou osobou [Cassel, Bernstein 2007: 190; D’Cruze, Walklate, Pegg 2006: 2; Heretik 1999: 51; Holmes, Holmes 2010: 3; Robertz 1999: 38; Smit, de Jong, Bijleveld 2012: 5; Walters, Hickey 2015: 173; Wolfgang, Zahn 2000: 493]. Skutky směřující proti lidskému životu patří k nejnebezpečnějším jak pro své bezprostřední, tak zprostředkované důsledky [Brookman 2005: 2; Marešová 2004: 19; Morrall 2006: 24; Smit, de Jong, Bijleveld 2012: 5; Zapletal et al. 1992: 1]. Vraždu lze charakterizovat také jako statisticky neběžný čin², který má často velmi prostý, až „banální“ motiv³, nicméně vždy tragické následky [Beeghley 2003: 2; Clinard, Meier 2011: 146; Messner, Rosenfeld 2012: 4; Moffatt 2000: 18; Morrall 2006: 24]. D’Cruze, Walklate, Pegg (2006) interpretují vraždu jako aspekt sociální interakce, která předpokládá určitý stupeň vztahu mezi vrahem a obětí, v některých případech také ostatních lidí. Vraždy páchané na obětech, které nesplňují tento předpoklad, se také vyskytují, nicméně tvoří menšinový podíl na celkovém počtu vražd [D’Cruze, Walklate, Pegg 2006: 103; Monckton-Smith 2012: passim].

Vražda evokuje emoce, které jsou směřovány zvláště k bezprostřední oběti takové události. Současně s tím se zvyšuje přítomnost toho, co Furedi (2006) nazval „kulturou strachu“ [D’Cruze, Walklate, Pegg 2006: 22; Furedi 2006: passim; Holmes, Holmes 2010: 3; Mann 1993: 2; Messner, Rosenfeld 2012: 5]. Dopad vraždy je hluboký a trvalý, vtiskne se do paměti (nejen) místní komunity, kde se vražda odehrála. Stává se nedílnou součástí života, někdy až mýtem či legendou, stává se součástí místní identity a rovněž sdílenou úzkostí. Lze hovořit o jistém druhu viktimizace [D’Cruze, Walklate, Pegg 2006: 157; Malmquist 2007: 414]. Ti, co jsou vraždou dotčeni (tzv. „co-victims“) prožívají podle Spungen

¹Pojmy vražda, vražedné jednání, úmyslné usmrcení či smrtelné násilí jsou v práci používány pro označení téhož.

²Podle Morrall (2006) bychom se měli ptát, proč jsou vraždy páchany tak málo? Proč většina vrahů spáchá pouze jednu vraždu? Proč většina lidí nejsou vrahy a po většinu času násilnickými? [Morrall 2006: 24].

³Otázka motivu je v trestním řízení klíčová, mj. také proto, že určuje, zda se jedná o vraždu nebo zabití [Hatala 2003; Ivor et al. 2010a, 2010b].

(1998), „druhotné zranění“.⁴ Termín sekundární viktimizace není podle autorky přesný, neboť nevystihuje rozsah utrpení viktimizovaných, „přeživších“ osob [Spungen 1998: 10]. Popsaná úskalí, která způsobují spáchání a zveřejnění vražedného útoku, nejsou stále důkladně prozkoumána.

V souvislosti se spácháním vraždy je téměř vždy spojen veřejný zájem, či jak někteří autoři uvádějí, až fascinace vraždou⁵. Veřejný zájem o vraždy a jejich pachatele je rysem, který je konstantní v čase a napříč různými kulturami. Morrall (2006) k fascinaci vraždou dodává, že žijeme v kultuře „vlkodlaků“ (werewolf culture), jež se vyznačuje směsicí odporu k vraždě a touhy po exhibici vraždy. Vražda je zboží, jež vytváří průmysl, trh, na němž se pohybují výrobci (vrazi), prodejci (médiá) a kupující (veřejnost konzumující vraždu) [Morrall 2006: 6]. Popularita „mordmánie“ inspirovala trh a zákazníky nabízením produktů spojených s vraždami či vrahy. V knihkupectvích se prodávají knihy s tematikou skutečných sériových vražd, s popisem zločinů známých osobností („celebrit“), několikanásobných či kultovních vražd.⁶ Zakoupit lze filmy, knihy, platební karty,⁷ oblečení, umělecké předměty, hračky, počítačové⁸ a stolní hry, jejichž obsah či design je spojen s vraždami a vrahy.⁹ Známi a oslavovaní vrazi mají v některých případech své fankluby, skupiny na sociálních sítích, vlastní webové stránky a dokonce i fundraisery. Dochází i k případům, kdy se odsouzení vrazi zasnoubí či ožení se svými „obdivovatelkami“ přímo ve vězení [Fox, Levin, Quinet 2008: 4].¹⁰ V kontextu „popularizace“ vražd a vražedkyň nelze nezmínit významnou

⁴ „Co-victims“ (např. pozůstalí po oběti vraždy – rodinní příslušníci, přátelé, známí, dále svědkové vraždy či škola, pracoviště, sousedství) jsou často viktimizováni: a) skutkem pachatele, b) obtěžováním ze strany médií, c) necitlivostí státních zástupců, d) trestním procesem, e) policií, f) rádoby pomocníky, g) rodinou a přáteli [Spungen 1998: 10].

⁵ Podle Heretika (1999) je vražda fascinujícím fenoménem, zlomovou událostí mnohých mýtů, literárních fikcí, ale i skutečných lidských životů. Řecké mýty jsou plné homicidií a jedna otcovražda dala jméno základnímu kameni psychoanalýzy, Oidipovskému komplexu. Ve většině Shakespearových tragédií je vražda krizí, ve které nastává zvrát děje a lidských osudů postav. Úmyslná usmrcení jsou také stěžejním motivem v dílech Dostojevského, z nichž v zřejmě nejznámějším románu *Zločin a trest* autor podává strhující analýzu psychického prožívání dvojnásobného vraha Raskolnikova [Dostojevský 1955; Heretik 1999: 17; Shakespeare 1980, 1983; Spierenburg 2008: 13].

⁶ Fotografie vraha/vražedkyně na přední straně časopisu/noviny s popisem kauzy vražedného činu přiměje k jeho/jejich koupi 17 % mužů a 21 % žen [Hrabětová 2010].

⁷ V roce 1991 kalifornská společnost vydala první sérii platebních karet s vyobrazeními masových a sériových vražd, jako jsou Jeffrey Dahmer, Theodore Bundy a Charles Manson [Fox, Levin, Quinet 2008: 49].

⁸ Sériové vraždění je obsahem počítačových například her jako *Origami Killer*, *Serial Killer X*, *Scissorman*, *Walter Sullivan*, *The Black Dahlia Murderer*, *Freddy Kruger*, *Naughty Bear*, *Raincoat Killer*, *Hitman Blood Money*.

⁹ Mezi stolní hry pro celou rodinu s tématem sériového vraždění patří například *Mr. Jack in New York*, *Dead End Drive*, *Kill Doctor Lucky*.

¹⁰ V USA se někteří vrazi během svého pobytu ve vězení stávají mediálními hvězdami. V televizním vysílání se vyjadřují k současným problémům a sepisují paměti, jež se na knižním trhu stávají bestsellery [Berry-Dee

úlohumédií, která pomáhají z vražd vytvářet senzace a z jejich pachatelů „celebrity“¹¹ [Berry-Dee 2004, 2005: passim; Fox, Levin, Quinet 2008: 2; Franzese 2009: 132].

V pozadí zájmu veřejnosti o vraždy, podle Fox, Levin a Quinet (2006), sehrávají klíčovou úlohu následující momenty: 1. Literatura či sledování filmů a zpravodajství v médiích s obsahem vražd je zdrojem zábavy.¹² 2. Mnoho lidí pociťuje intenzivní zranitelnost vůči násilí a hledají návod, jak se nestát obětí vraždy. 3. Existují i jedinci, kteří žijí životem sadistických vrahů. Znají každý detail z biografie vraha, jeho modus operandi a dopodrobna celý proces vyšetřování vraždy [Fox, Levin, Quinet 2008: 1-2; Schaefer 2008: passim]. Také výzkum veřejného mínění Hrabětové (2010)¹³ potvrdil poměrně velký zájem i povědomí české veřejnosti o tématu spojeném s vraždami a vrahy. Většina veřejnosti v televizi ráda sleduje „detektivky“, necelá třetina ráda čte knihy, články o vraždách a třetina veřejnosti diskutuje s příslušníky rodin či přáteli, známými o vraždách či jejich pachatelích. Jméno některého z českých vrahů či vražedkyně, popřípadě jeho, její kauzu, si pamatuje téměř polovina občanů, přičemž jednoznačně nejznámějším českým vrahem je Kajínek¹⁴, kterého jmenovala téměř polovina z nich a v souvislosti s vyšetřovacími kauzami téměř 70 % [Hrabětová 2010].

Jak je z textu patrné, čin vraždy vždy vzbuzoval a vzbuzuje veřejný zájem, zatímco překvapivě málo upoutával či zajímal sociology. Vražda trpí, jak prohlásil Rock (1998), „intelektuálním zanedbáváním“ [Rock 1998: 8-9]. Někteří zahraniční autoři však zastávají opačný názor, podle kterého vražda fascinuje jak veřejnost, tak akademiky a výzkumníky [Smith, Zahn 1999: 3], a to především kvůli tomu, že v případě vražd lze vycházet z dostupnějších a spolehlivějších informací, než je tomu u řady jiných trestných činů [Smit, de Jong, Bijleveld 2012: 5]. Oproti tomu otázky percepce zločinu a trestu, zjišťování obav

2004, 2005; Matoušek, Kroftová 2003: 108; Phoebus Publishing Company 1986, 1987]. V televizních „talk shows“ (Confessions of a Serial Killer, Caller's Murder Confession, Inside, Murder Confession aj.) skuteční vrazi a vražedkyně vyprávějí detailně vyprávějí o způsobu spáchané vraždy.

¹¹ Například Helen Hunt jako Pam Smart, Mark Harmon jako Theodore Bundy. V České republice lze jako příklad uvést komerčně úspěšný kriminální thriller Kajínek (2010), inspirovaný příběhem nájemného vraha Jiřího Kajínka nebo filmové drama Sametoví vrazi (2005) zpracované na motivy tzv. Orlických vražd.

¹² Mann (1996) uvádí, že americká společnost reflektuje kulturu, která je postavena na násilí. Američané násilí „zbožňují“, ať už zobrazené v tisku, filmech, televizních seriálech, policejních show a jiných televizních pořadech [Mann 1993: 2; Morrall 2006: passim].

¹³ Dílčí výsledky z tohoto výzkumu jsou obsahem samostatné podkapitoly 2.1.4 Mínění o trestném činu vraždy a pachatele vraždy u české veřejnosti. Jednalo se o jednoletý výzkumný projekt, podpořený Grantovou agenturou Univerzity Karlovy v Praze (projekt č. 26610).

¹⁴ Českého vězně Kajínka považuje 9,5 % občanů za rozhodně nevinného, 21 % za spíše nevinného, 27 % za spíše vinného, 12,5 % za rozhodně vinného a 31 % neví. Veřejnost si dále vzpomněla na vraždící manžele Stodolovy (13,5 %), několikanásobného vraha Roubala (9 %), „heparinového vraha“ Zelenku (5 %) či vrahy spojenými s kauzou tzv. Orlických vražd (6 %) [Hrabětová, 2010].

či pocitu ohrožení z kriminality, se pravidelně stávají předmětem výzkumů veřejného mínění.¹⁵ Častým argumentem pro opodstatněnost takových výzkumů je možný vliv veřejného mínění na legislativní procesy a veřejnou politiku [Chard 2004; Ellis, Beaver, Wright 2009; Gillespie, McClaughlin 2004; Graber 1980, 2012; Hough, Roberts 2004; Johnstone, Ward 2010; Maguire, Pastore 1996; Page 2006; Roberts, Stalans 2000; Rushefsky 2008; Saunders, Walter 2005; Wetstein 1996].

V České republice se trestnému činu vraždy z pohledu veřejnosti jako samostatnému tématu věnoval prozatím pouze jeden, již zmiňovaný výzkum „Veřejné mínění o trestném činu vraždy“, realizovaný v roce 2010 Hrabětovou a dále svou metodikou orientační sociologický průzkum „Presumpce viny či nevinu u žen, které po porodu usmrtily novorozence“ uskutečněný v roce 2008¹⁶ [Hrabětová 2010, 2014b; Velemínský sr., Velemínský, jr. 2009]. Tuzemské i zahraniční výzkumy se shodují v tom, že veřejnost reaguje na pachatele vraždy nekompromisně - požaduje dlouhé tresty a za určitých okolností i trest smrti.¹⁷ Zároveň tím nastoluje otázku potřebnosti efektivních programů na kontrolu násilné kriminality [Clinard, Meier 2011: 143; Hrabětová 2014b: 154]. Lze shrnout, že v českých podmínkách je téma sociologie vraždy¹⁸ prozatím spíše neznámé a zkoumání násilných trestných činů a jejich pachatelů je převážně doménou kriminologie, forenzní psychologie, trestního práva, kriminalistiky či psychiatrie.¹⁹

¹⁵Výzkumy veřejného mínění v souvislosti s kriminalitou se v České republice zabývá například Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) při Sociologickém ústavu Akademie věd, Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP), soukromé agentury STEM, AISA, FOCUS, GfK aj. Trestný čin vraždy se v nich objevuje pouze jako taxativně vymezený druh kriminálního jednání v rámci struktury kriminality. Trestný čin vraždy se v nich objevuje pouze jako taxativně vymezený druh kriminálního jednání v rámci struktury kriminality. Dlouhodobě se výzkumy zjišťujícími obavy či pocity ohrožení z kriminality věnuje také Katedra sociologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy pod vedením Jiřího Buriánka [např. Buriánek 2001, 2012, 2014].

¹⁶Výsledky z průzkumu ukazují, že občané pravděpodobně vnímají usmrcení vlastního dítěte po porodu jako něco zvláště zavrženíhodného, kdy dle nich presumpce nevinu nemá být uplatňována [Velemínský sr., Velemínský jr. 2009: 12-13].

¹⁷Česká veřejnost je trestu smrti spíše nakloněna [Kunštát 2005:3; Hrabětová 2014b: 154].

¹⁸Na amerických univerzitách je vyučován i kurz Sociologie vraždy. V USA jsou sociologové rovněž přibíráni jako odborníci k soudu, kde se podobně jako forenzní psychologové a psychiatři vyjadřují k případu vraždy a k pachateli/pachatelce, a to ze sociologické (kulturní) perspektivy [Forsyth 1996; Steinhoff 1996: 70].

¹⁹Například Blatníková, Netík 2007; Brichtín et al. 1996; Čírtková 2000, 2008; Fořt 1997; Grumlík, Vavřík 1997, 1998; Hořák 2011; Klein 1996; Kučera 2000, 2002, 2003, 2007; Mečíř 1996; Mitlöhner 2003; Netík, Netíková 1991; Netík 2007; Novák 2000; Poněšický 2004; Porada 2007; Stach 2006; Straus et al. 2008; Zapletal, Brabcová, Marešová 1996.

2.1.2 Teoretické přístupy ke zkoumání vražd

Většina teoretických přístupů, které se snaží objasnit a porozumět existenci vražd, nejsou specifickými teoriemi pro homicidiální chování, ale jsou zasazeny do širších, obecnějších explanačních rámců kriminality jako takové. Stejně jako obecné teorie vysvětlující kriminalitu, lze přístupy zkoumající a vysvětlující vražedné chování rozdělit do tří navzájem se ovlivňujících, prostupujících a neostrých kategorií: 1. biologicko-antropologických²⁰, 2. psychoanalytických, psychologických a psychiatrických²¹, 3. sociologických²² a integrovaných (multifaktorových), případně do dvou širokých kategorií - sociálně environmentální a bio-psychologické [Athens 1992: 6; Bellard 2010: 14; Brookman 2005: 80-81; Čepelák, Karabec 1986; Daly, Wilson 1988: 6; Eysenck 1996; Feri 1996; Fischer, Škoda 2009: 29; Fox, Levin, Quinet 2008: 18; Gelsthorpe 2004: 20; Lombroso, Ferrero 2004; Mednick, Gabrielli., Hutchings 1996; Smart 1976: 27].

Sociologická perspektiva zdůrazňuje roli vnějších faktorů působících na jednotlivce v genezi kriminálního chování [Bartol, Bartol 1986: 14; Mills 2002: 175]. Podle sociologické

²⁰ Biologické (antropologické) teorie či tzv. teorie kind-of-people spatřují příčiny kriminality uvnitř jedince a předpokládají u pachatelů biologické anomálie a defekty, jež determinují vražedné jednání [Gelsthorpe 2004: 16; Hřeka 2001; Jakovlev 1973: 23; Lombroso, Ferrero 1996, 2004; Robertz 1999: 56; Řezníček 1994]. Vrah podle biologických explanačí patří do zvláštní kategorie lidí s biologickou konstitucí nebo psychologickou predispozicí zabíjet [Brookman 2005: 55-56]. Rané biologické teorie kriminálního chování byly zaměřené na konstituci těla, dědičnost a inteligenci [Bellard 2010: 14; Čepelák, Karabec 1986; Eysenck 1996; Feri 1996; Fischer, Škoda 2009: 29; Lombroso, Ferrero 2004; Mednick, Gabrielli, Hutchings 1996; Smart 1976: 27].

²¹ Podle psychologického přístupu některé vraždy vypadají na první pohled instrumentálně (příkladmo zavraždění oběti loupeže nebo svědka), ale přesto často obsahují emocionální prvek: ventilaci hostility vůči druhému. Většina vražd jsou iracionální, impulzivní akty, zločiny z vášně, ve kterých hraje klíčovou roli emoce vraha. Čím větší je frustrace osoby a čím více byl jedinec socializovaný k násilí, tím pravděpodobněji spáchá vraždu [Beeghley 2003: 24-26; Brookman 2005: 77; Gelsthorpe 2004: 20]. Moderní psychologické přístupy vraždu vysvětlují jako výstup z vnitřního konfliktu jedince s důrazem na emoci studu, jež je primární nebo konečná příčina násilí jak k ostatním, tak k sobě [Brookman 2005: 78]. Podle evoluční psychologické perspektivy jedinec zabije spíše bratrance než sourozence. Někteří výzkumníci používají sociobiologickou perspektivu k vysvětlení násilí v nepůvodních rodinách (adoptivních či pěstounských). Nevlastní rodiče nedisponují biologickou investicí v podobě vlastních dětí a incidence násilí je mnohem větší v těchto rodinách než těch, kde jsou děti geneticky příbuzné k oběma rodičům anebo alespoň k jednomu rodiči [Brookman 2005: 80-81; Fox, Levin, Quinet 2008: 18; Daly, Wilson 1988: 6; Zrzavý 2004: passim].

²² Sociologická perspektiva je často dělena na strukturální a vývojovou. Strukturální pohled na kriminalitu souvisí se sociální strukturou nebo organizací ve společnosti. Strukturálisté se ptají po sociálních faktorech způsobujících kriminalitu a odpovídají obvykle popisem demografických charakteristik kriminálních skupin, včetně ekologických a ekonomických rysů. Vývojový přístup se koncentruje na proces, jak se lidé stávají kriminálními. Sociologické vývojové teorie obecně zdůrazňují způsob, jakým se jednotlivci učí chování, ať kriminální, či nekriminální [Bartol, Bartol 1986: 13; Franzese 2009: 79; Holzer 2002: 9]. Nejvýznamněji je reprezentují teorie diferenciální asociace E. H. Sutherlanda, teorie diferenciální asociace R. L. Akera, teorie sociální kontroly T. Hirschiho a labelling H. Beckera a E. Schura [Bartol, Bartol 1986: 13; Franzese 2009: 79; Holzer 2002: 9]. Nebo mohou klást důraz na předcházení porušování zákonů. Jiný přístup v sociologické kriminologii rozlišuje funkcionalistickou a konfliktuální perspektivu [Brookman 2005: 103; Lüdemann, Ohlemacher 2002: 31; Mountoussé, Renouard 2005: 121; Schwartz, Gerseva 2012: 35; Urban, Dubský 2008: 60].

perspektivy není individuální chování konstruované ve vakuu, ale zaujímá místo v určitém sociálním a kulturním kontextu. Coleman a Norris (2000) míní, že sociologie může osvětlovat sériové vraždy kladením těchto otázek: Proč je v jedné společnosti více sériových vrahů než v druhé? Pokud se výskyt sériových vražd mění v čase, proč tomu tak je? Proč se určité společnosti, v určité době, zaměřují na určité problémy (jako jsou sériové vraždy) a nazírají na ně určitým způsobem? [Coleman, Norris 2000: 108]. Proč je v různých sociálních strukturách různá frekvence vražedného chování, jež nabírá různých podob a vzorců? [Merton 2000: 133]. Jak určité sociokulturní prostředí, ve kterém je vrah usazen, přispívá ke spáchání vraždy, a kdo by mohl být obětí tohoto zločinu? [D’Cruze, Walklate, Pegg 2006: 36; Trent, Pridemore 2012: 111].

Teorie sociální struktury se zabývá vlivem sociálního kontextu na jednání, a tedy i jednání vražedného. V tomto ohledu se zaměřuje na způsob, jakým sociální struktura (či kontext) generuje vraždy.²³ Porozumění sociálnímu kontextu je stejně důležité (nebo dokonce důležitější) než porozumění specifickým volbám, které činí jedinec. Dochází tak k posunu úrovně analýzy od individuálních motivů k různým explanačním proměnným.²⁴ Jako příklad lze uvést otázku, proč se v USA na rozdíl od jiných západních zemí objevuje tak velký počet vražd²⁵ [Beeghley 2003: 13; Messner, Rosenfeld 1999: 27; Moffatt 2000: 18]. Z této sociologické strukturální perspektivy nemůže být vražedné chování pochopeno bez porozumění sociálnímu kontextu, ve kterém se odehrává, protože lidé jsou sociální bytosti, které jsou prostředím hluboce tvarovány. Ačkoliv identifikace individuálních rizikových faktorů spojených s pachatelem je důležitá, nemůže sama o sobě vysvětlit, proč se zločinnost liší a) podle místa a času, b) podle dimenzí sociální nerovnosti, mezi nimiž vystupuje do popředí gender nebo rasa-etnicita²⁶ [Schwartz, Gertseva 2012: 25-26].

Někteří autoři argumentují, že situační kontext zločinu (situační proměnné) je v empirickém výzkumu zanedbáván. Ten definuje konvergence pachatele, oběti a charakteristiky vražedného činu, resp. zkoumá kontext vražd, se zaměřením na okolnosti

²³Messner a Rosenfeld zdůrazňují význam sociální reorganizace americké společnosti i pro redukování počtu vražd [Messner, Rosenfeld 1999: 27; Messner, Rosenfeld 2012: 5].

²⁴Mezi strukturální korelace s vraždou Messner a Rosenfeld (1999) uvádí sociální třídu, gender, rasu a věk [Messner, Rosenfeld 1999: 27].

²⁵Beeghley (2003) spatřuje vysoký podíl vražd v USA jako reflexi: 1. větší dostupnosti zbraní, 2. expanze ilegálních drogových trhů, 3. rasové diskriminace, 4. většího vystavení násilí (role médií), 5. větší ekonomické nerovnosti [Beeghley 2003: passim].

²⁶Podle Schwartz a Gertseva (2012) je gender, v porovnání s ostatními skupinovými rozdíly, nejlepším prediktorem pachatelství [Schwartz, Gertseva 2012: 25-26].

skutku, jeho prostorové a časové umístění. Jiný typ situačního přístupu ve výzkumu vražd identifikuje podskupiny a subtypy vražd a analyzuje rozdíly mezi nimi. Podskupiny lze odvozovat z atributů pachatele (pohlaví vraha, věk), charakteristiky oběti (věk, počet útoků), okolnosti činu (vztah k oběti, vražedný nástroj). Situační analýza v tomto kontextu zahrnuje popis a identifikaci fyzických a sociálních vlastností vražd, které vytváří jedinečné popisy jednotlivých typů vražd [Bottoms, Wiles 1996: *passim*; Miethe, Regoecze 2004: 1, 20; Wilcox 2011: 193]. Vraždu lze zkoumat na: 1. individuální úrovni (se zaměřením na charakteristiky jedince, jež mohou mít vliv na pachatelství a viktimizaci), 2. makro úrovni (vysvětlující rozdílné podíly vražd napříč geografickými jednotkami jako jsou státy, města a sousedství), 3. situační úrovni (zkoumající kontext incidentů) [Miethe, Regoecze 2004: 15].

Sociologický přístup k vraždě se soustřeďuje také na druhy sociálních procesů, které mohou usnadňovat uskutečnění vraždy, na důležitost subkulturních hodnot (zda je vražda produktem gangového násilí, nebo napětí jako výsledku sociální změny). Někteří sociologové zkoumají sociální interakce mezi jednotlivci, které vyústí ve vraždu, čímž také dochází k posílení role oběti. Důležité je porozumět tomu, co mají vrazi společného: samotný čin vraždy a širší sociální a kulturní procesy. Také feminismus významně přispěl k porozumění, jak jsou tyto procesy genderově podmíněny. Umísťuje sociokulturní konstrukci maskulinity²⁷ do centra explanačního rámce vražd a sériových vražd [D’Cruze, Walklate, Pegg 2006: 37].

2.1.3 Trestněprávní vymezení vraždy

Trestní úprava v otázce vražedného jednání v České republice doznala výrazných změn, a to přijetím nového trestního zákoníku, zákona č. 40/2009 Sb., s účinností od 1. ledna 2010. Došlo ke zrušení zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, jenž upravoval vražedné jednání v hlavě sedmé (trestné činy proti životu a zdraví) v § 219 „vražda“ a v § 220 „vražda novorozeného dítěte matkou“. Současné znění trestního zákoníku zakotvilo vražedné jednání do první hlavy (trestné činy proti životu a zdraví), kde nově v dílu 1 (trestné činy proti životu) rozlišuje vraždu v § 140, zabití v § 141, vraždu novorozeného dítěte matkou v § 142, usmrcení

²⁷Maskulinita v moderních společnostech vyjadřuje maskulinní sexualitu třemi způsoby: skrze představení, penetraci a dobytí. Tyto výrazy nutně nereprezentují pohlavní akt, ani skutky sériových vražd, ale v kontextu vraždy mohou být chápány jako část nevyhnutelného aktu transcendence, jako prodloužení maskulinního hledání kontroly v rychle se měnícím sociálním světě [Cameron, Fraser 1987: *passim*]. Jefferson (2013) definuje hegemonní maskulinitu jako myšlenky, hodnoty, reprezentace a praktiky spojené s „bytím“ mužem, s běžným akceptováním dominantní role v genderových vztazích ve společnosti v určitém historickém okamžiku [Jefferson 2013: 216]. Messerschmidt (1993, 1997) vztahuje teze o kriminalitě do třech klíčových oblastí: ulice, pracoviště a domova, v nichž detailně popisuje rozmanité způsoby vyjadřování maskulinity, například prostřednictvím násilí mužů vůči ženám a dětem v rodině [D’Cruze, Walklate, Pegg 2006: 38; Messerschmidt 1993, 1997: *passim*].

z nedbalosti v § 143 a účast na sebevraždě v § 144. Vzhledem k tomu, že převážná část práce vznikala za účinnosti „starého“ trestního zákoníku, je třeba zdůraznit možné rozdíly v porovnávání celkového počtu úmyslných usmrcení lidské bytosti do konce roku 2009 a od roku 2010, kdy se již rozlišují trestný čin vraždy podle § 140 a zabití podle § 141. Ustanovení vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 142 zůstává, až na drobnou změnu²⁸, stejné.

§ 140

Vražda

(1) Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.

(2) Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.

(3) Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2

a) na dvou nebo více osobách,

b) na těhotné ženě,

c) na dítěti mladším patnácti let,

d) na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci

e) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinností,

f) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona,

g) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,

h) opětovně,

i) zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, nebo

j) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky.

(4) Příprava je trestná [Zákon č. 40/2009 Sb.].

§ 141

Zabití

(1) Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody na tři léta až deset let.

(2) Odnětím svobody na pět až patnáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

²⁸Oproti původnímu § 220 došlo ke změně v časovém určení - pokud matka v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí své novorozené dítě po porodu nebo bezprostředně (dříve hned) po něm ...“ [Zákon č. 40/2009 Sb.; Zákon č. 140/1961 Sb.].

na dvou nebo více osobách
na těhotné ženě, nebo
na dítěti mladším patnácti let [Zákon č. 40/2009 Sb.].

§ 142

Vražda novorozeného dítěte matkou

Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí při porodu nebo bezprostředně po něm své novorozené dítě, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let [Zákon č. 40/2009 Sb.].

Pojem pachatele trestného činu²⁹ přesahuje svým obsahem z hlediska trestního právarámece skutkové podstaty trestného činu. Podle platného trestního zákoníku je pachatelem trestného činu jen fyzická osoba, která v době spáchání činu byla přičetná a která dovršila v době činu patnáctý rok věku³⁰ [Kučera 2002: 33; Zákon č. 40/2009 Sb.]. Ustanovení o trestní odpovědnosti a trestnosti pachatele se vztahuje podle § 24 také na účastníka, který vystupuje v roli organizátora, návodce či pomocníka k trestnému činu.³¹ V případě spáchání vraždy podle § 140, která se posuzuje jako zvlášť závažný zločin,³² jsou trestná všechna vývojová stadia, tedy i příprava a pokus trestného činu. Specifické postavení pachatele obsahuje ustanovení § 142, vražda novorozeného dítěte matkou. Z hlediska teorie trestního práva zde matka vystupuje v pozici tzv. konkrétního subjektu, který je vymezen zvláštním postavením vůči předmětu útoku³³ [Tichý 2006: 19, 21; Zákon č. 40/2009 Sb.]. Z obecného kriminologického pohledu lze jako pachatele označovat i osobu, která se dopustila jednání

²⁹Trestným činem je podle § 13 protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. K trestní odpovědnosti je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti [Zákon č. 40/2009 Sb.].

³⁰V novém trestním zákoně účinném od 1. 1. 2010 byla hranice trestní odpovědnosti snížena na 14 let, ale ještě než tento zákon nabyl účinnosti, byla tato hranice vrácena zpět na 15 let.

³¹Účastníkem na dokonáném trestném činu nebo jeho pokusu je, kdo úmyslně a) spáchání trestného činu zosnoval nebo řídil (organizátor), b) vzbudil v jiném rozhodnutí spáchat tr. čin (návodce), nebo c) umožnil nebo usnadnit jinému spáchání trestného činu... (pomocník) [Zákon č. 40/2009 Sb.].

³²§ 14 uvádí, že se trestné činy dělí na přečiny a zločiny. Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou přečiny. Zvlášť závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let [Zákon č. 40/2009 Sb.].

³³Předmětem útoku v obecném smyslu je každé novorozené dítě, v konkrétním to novorozené dítě, vůči němuž útok v daném případě směřoval. Objektivní stránka je charakterizována usmrcením konkrétního novorozence při porodu nebo hned po něm (časový údaj). Usmrcením dochází k porušení na právem chráněné hodnotě (životu novorozeného dítěte), smrt konkrétního novorozence je pak účinkem, projevujícím se na hmotném předmětu útoku. Z fakultativních znaků objektivní stránky je nejdůležitější čas, kdy může být trestný čin spáchán [Tichý 2006: 22-24].

majícího jinak znaky trestného činu (delikventního jednání³⁴), například i dítě mladší 15 let [Kučera 2002: 33].³⁵

2.1.4 Vnímání vraždy a pachatelů vražd u české veřejnosti

Následující text přibližuje dílčí výsledky z výzkumu „Veřejné mínění o trestném činu vraždy“, který jsem realizovala v roce 2010 v rámci doktorského studia s podporou Grantové agentury Univerzity Karlovy v Praze (projekt č. 26610).³⁶ Jeho cílem bylo zjistit názory, mínění a postoje veřejnosti k vybraným formám vražedného jednání, jakým způsobem veřejnost vnímá ukládání a výkon trestu za spáchání vraždy, možnosti resocializace pachatelů vražd, a to s přihlédnutím k pohlaví pachatele vraždy a k pohlaví respondenta. Těžiště metodologického postupu spočívalo v kvantitativním výzkumu formou dotazníkového šetření. Sběr dat byl proveden reprezentativním dotazováním technikou standardizovaných řízených face-to-face interview s respondenty vybranými kvótním způsobem, přičemž velikost výběrového souboru činila 602 respondentů.³⁷

Výsledky z výzkumu veřejného mínění (2010) potvrzují závěry domácích i zahraničních studií, že čin vraždy, byť čtenostně marginální, nicméně svými důsledky mimořádně závažný jev, vzbuzuje veřejný zájem. Otázky života a smrti jsou do jisté míry univerzální lidské existence.³⁸ Veřejnost považuje všechny formy vražedného jednání za velmi závažné, s výjimkou euthanasie (usmrcení člověka na jeho přání, s jeho svolením, například v případě nevléčitelné nemoci). Jako nejzávažnější formu vražedného jednání ji vnímá pouze 17 % občanů. Za zcela nejhorší formy vražd veřejnost považuje vraždu dítěte, vraždu na těhotné ženě, vraždu novorozence matkou. V ukládání trestů za vraždu dítěte se veřejnost

³⁴Delikvence (z lat. delinquere - provinit se) zahrnuje také činy, které nejsou tzv. jinak trestné. Patří sem například přestupky, dále trestná činnost osob ve věku mladším než 15 let, kdy nelze trest z důvodu věku uložit. V případě mladistvých se také užívá pojem juvenilní delikvence [Fischer, Škoda 2009: 156].

³⁵Evropské státy se liší v tom, co považují za vraždu (některé státy nevykazují formy účastenství jako je příprava a pokus vraždy do počtu vražd) a také jsou nekonzistentní v případě definic euthanasie a asistované sebevraždy. Některé státy (např. Spojené království) do statistiky vražd řadí také neúmyslná či nedbalostní zabití. Téměř všechny evropské státy vyčleňují vraždu novorozence, přičemž neonaticidu postihují zvláštním trestním ustanovením[Smit, de Jong, Bijleveld 2012: 5].

³⁶Výsledky z výzkumu byly prezentovány na vědecké konferenci v zahraničí [Hrabětová: 2011], v publikovaných rozhovorech [Hrabětová 2013, Hrabětová 2014a] a v odborném článku [Hrabětová 2014b].

³⁷Úvodní a závěrečnou fázi výzkumu provedla řešitelka a sběr dat v terénu realizovala tazatelská firma INSOMA Praha. Data z provedeného šetření byla zpracována standardním způsobem prostřednictvím výpočetní techniky za použití statistického programu SPSS. V příloze č. 1 je uveden dotazník použitý v tomto výzkumu veřejného mínění.

³⁸Přes 20 % mužů, ale 42 % žen má strach z toho, že by se sami mohli stát obětí vraždy. Obava se zvyšuje u možné viktimizace blízkých osob, o které se strachuje 44 % mužů a 53 % žen.

(75 %) shoduje v tom, že soudci v této oblasti stanovují příliš mírné tresty. Téměř 65 % občanů si myslí (rozhodně či spíše ano), že matka, která zavraždí své dítě, má dostat přísnější trest než v případě jiného druhu vraždy. Vraždy dětí vzbuzují u veřejnosti silné emoce a strhávají na sebe enormní mediální zájem. Jedná se také o typické vraždy páchané ženami, které spadají do kategorie tzv. intrafamiliárních, rodinných vražd.

Na upoutání pozornosti vůči násilnému zločinu mají „lví podíl“ média, o nichž se dvě třetiny občanů domnívají, že informují o vraždách a pachatelích či pachatelkách vražd spíše či velmi zkreseně. Zhruba polovina veřejnosti je toho názoru, že by pořady (filmy) obsahující násilí měly být v médiích cenzurovány a 40 % občanů si myslí, že by se vraždy v médiích neměly prezentovat vůbec, nicméně podle většiny lidí (80 %) by měla média rozhodně či spíše zveřejňovat jména vrahů/vražděkyně. Většina veřejnosti (76 %) také označuje ztížení dostupnosti počítačových her obsahujících násilí za efektivní nástroj v oblasti prevence vražd. Na druhou stranu, popularizace vražd ve sdělovacích prostředcích také představuje jistou formu zábavy a potěšení pro většinu veřejnosti. Popularita „mordmánie“ v českém prostředí nedosahuje sice takové úrovně jako například v USA, kde glorifikace masových vražd, kultovních vražd a vražd celebrit vytváří národní průmysl a trh velkých peněz, ale možná je jen otázkou času, kdy i v našem televizním programu bude zařazen pořad typu „Confession“, ve kterém skuteční vrazi a vražděkyně vyprávějí nevázaně do všech detailů o tom, jakým způsobem provedli vraždu.

Většinu pachatelů jednotlivých vražedných forem občané hodnotí stejně, bez rozdílu pohlaví pachatele, nediferencují morální odsouzení, ani nepoužívají tzv. „dvojitý metr“. Muži a ženy sice vnímají jednotlivé formy vražedného jednání odlišně, ale nediferencují je podle pohlaví. Více než dvě třetiny veřejnosti by se začaly bát, pokud by se dozvěděly, že v jejich sousedství bydlí vrah/vražděkyně. Intimní vztah s vrahem či vražděkyní by spíše či nikdy nemělo 72 % občanů, z toho 69 % mužů a 76 % žen. Nicméně téměř dvě třetiny českých občanů by neodsoudili a nepřestali se stýkat s příbuzným kvůli tomu, že spáchal vraždu. Pouze malá část veřejnosti (6 %) připustila, že měla velmi blízko k tomu, aby spáchala některý z trestných činů proti životu. Téměř polovina veřejnosti se domnívá, že nejčastější vražedný nástroj je nůž (47 %), dále střelná zbraň (41 %) a s velkým odstupem uškrcení (11 %). Naopak vraždu spáchanou jedem, hořlavinou a následným zapálením či bombovým útokem považují v našich podmínkách za sporadickou událost (necelé 2 %).

Veřejnost (89 %) se domnívá, že se ženy na páchaní vražd podílejí menšinovým způsobem. Více než dvě třetiny občanů (65 %) spíše či rozhodně mnohem více zarazí vražda spáchaná ženou než mužem. Většina veřejnosti (více než dvě třetiny) také vnímá určité okolnosti jako „polehčující“ pro spáchání vraždy ženou. Největší toleranci projevuje k vraždě: 1. spáchané po dlouhodobém fyzickém týrání ze strany oběti (74 %), 2. spáchané po dlouhodobém psychickém týrání ze strany oběti (71 %), 3. spáchané z milosti (70 %), 4. spáchané pod vlivem duševní poruchy (66 %). Za polehčující okolnosti více než polovina veřejnosti (54,5 %) považuje existenci poporodní deprese či psychózy (u vraždy novorozence matkou) a 40 % afekt v etiologii vraždy.

Výzkum veřejného mínění také potvrdil, že veřejnost považuje vyšetřování vražd a soudní procesy za zdlouhavé (92 %) a ukládání trestů za vraždu jako nespravedlivé. Uložené tresty pokládá za neadekvátně mírné, s výjimkou trestu pro těhotné pachatelky, vůči kterým veřejnost pocituje výjimečnou shovívavost, kdy více než polovina občanů nesouhlasí s tím, že by měly být odsouzeny k nepodmíněnému trestu odnětí svobody do věznice. Více než dvě třetiny občanů rozhodně či spíše souhlasí s tím, že i děti (do 15 let), které spáchaly vražedný útok, by měly být odsouzeny k nepodmíněnému trestu odnětí svobody do věznice. Navíc by snížení věkové hranice pro trestní odpovědnost podle 72 % občanů mohlo vést ke snížení počtu vražd. Občané jsou nespokojeni s činností státních zástupců v trestním řízení ve vztahu k vraždám, s rozhodnutími soudců v trestních věcech a s prací obhájců/advokátů v trestních věcech, nicméně s činností policie v trestním řízení ve vztahu k vraždám nespokojeni nejsou. Více než polovina veřejnosti spíše či rozhodně nesouhlasí s výrokem, že se policisté chovají stejným způsobem k mužům i ženám odsouzeným za vraždu.

Co se trestu smrti týká, z výsledků vyplývá, že veřejnost je ve svých názorech konzistentní, pokud se jedná obecně o existenci trestu smrti či o uplatňování zásady jednání „oko za oko, zub za zub“. I když je česká veřejnost trestu smrti nakloněna, podrobnější statistická analýza u výroku: „za spáchání vraždy bych uložil/a trest smrti“ prokázala, že veřejnost, pokud by skutečně měla uložit v konkrétní situaci za spáchání vraždy trest smrti, již není tak represivní. I když více než dvě třetiny veřejnosti souhlasí s trestem smrti i s uplatňováním zásady „oko za oko, zub za zub“, pouze necelá polovina by ho spíše či rozhodně uložila. Zjištěný nález vede k úvaze, zda veřejnost nechce ponechat trest smrti spíše jako sankci s odstrašujícím účinkem, preventivního charakteru, než uplatňovat jeho faktické vykonání. Také neplatí, že občan, který podporuje existenci trestu smrti i zásadu „oko

za oko, zub za zub“, by v roli „soudce“ uložil za spáchání vraždy trest smrti. Tato diskrepance se nejvíce projevuje u lidí se základním či nižším vzděláním, kteří rozhodně či spíše souhlasí s výrokem, že s vrahy by se mělo jednat podle zásady: „oko za oko, zub za zub“ v 72 %, ale pouze v 55 % by sami za spáchání vraždy uložili trest smrti.

Nepřekvapivě je veřejnost celkově nespokojena s podmínkami, v jakých vězni žijí. Současné výkony trestů ve věznici občané (téměř 80 %) vnímají jako „rekreační pobyty“ pro odsouzené pachatele. S výrokem, že ve vězení může dojít k nápravě pachatele či pachatelky vraždy, rozhodně či spíše souhlasí pouze zhruba třetina veřejnosti. Téměř 80 % také rozhodně či spíše souhlasí s tím, aby odsouzení ve věznici měli povinnost pracovat bez nároku na mzdu. Možnost vzdělávání se pro odsouzené ve věznici považuje za správné 77 % občanů. Více než polovina (55 %) občanů by ve vězení zakázala odsouzeným možnost kouřit, 36 % občanů by odsouzeným ve vězení zakázali možnost pít kávu a 57 % by zakázali možnost ve vězení sledovat televizi. Téměř 70 % veřejnosti považuje za rozhodně či spíše správné, že mají odsouzení ve vězení možnost zapojovat se do zájmových aktivit, jako je sport, ruční práce, jazykové kurzy. S tím, že by společnost měla dát odsouzenému za vraždu po propuštění z vězení „druhou šanci“ spíše či rozhodně souhlasí téměř dvě třetiny občanů, zároveň však pochybují o možné resocializaci bývalého vězně či vězeňkyně.

Většina veřejnosti (88 %) se domnívá, že ke snížení počtu vražd by mohlo přispět posílení policejních hlídek v rizikových místech, zvýšení efektivity práce bezpečnostních složek a zlepšení koordinace jejich postupu (84 %) či zesílení činnosti nevládních neziskových organizací zabývajících se prací s dětmi a mládeží (76 %). Za další efektivní preventivní opatření, která by rozhodně či spíše mohla snížit počet vražd, občané považují mimo jiné instalaci městských kamerových dohlížecích systémů (82 %), osvětlení frekventovaných a nepřehledných míst (87 %), kvalitnější zabezpečení bytů proti vloupání (77 %), či instalaci pultu centralizované ochrany do svého obydlí (74 %). Absolvování kurzu nácviku sebeobrany vnímá jako rozhodně či spíše účinné v možnosti snížení vražd 68 % veřejnosti a tištěné informační materiály o možnostech prevence 59 %. Rozšíření babyboxů vidí jako efektivní možnost v prevenci vražd 83 % občanů. Besedy na školách, v azylových domech, klubech a domovech pro seniory považuje 76 % občanů za zcela či spíše účinné v předcházení vražd, tedy i vedoucí k jejich snížení. Z výsledků je patrné, že veřejnost v otázce prevence násilné kriminality, respektive vražd, má pouze slabé povědomí o reálné efektivitě navrhovaných

preventivních opatření. Lze shrnout, že veřejnost jednoznačně upřednostňuje bezpečí před zachováním soukromí či anonymity občanů.³⁹

2.2 Pohlaví, gender a vražda

2.2.1 Zkoumání vražedného jednání žen

Jak již bylo zmiňováno, ženská kriminalita stála po dlouhou dobu v ústraní badatelského zájmu. I když se situace postupně mění k lepšímu, v porovnání s množstvím studií zaměřených na mužskou delikvenci a kriminalitu, jsou práce zkoumající ženskou zločinnost, či dokonce ženskou vražednost, stále v minoritě.⁴⁰ Pokud vraždu spáchá žena a zvláště je-li obětí člen rodiny, veřejnost se ptá: Jak to mohla udělat? Otázka by však měla znít: Proč ženy páchají méně vražd než muži?⁴¹ Proč některé skupiny žen páchají více vražd než ostatní? A proč to dělají? [Abbott, Wallace, Tyler 2005: 278; Anders 2006: 18; Belknap, Holsinger 2008: 4; Chesney-Lind 1997: 118; Chesney-Lind, Lisa Pasko 2004: 1; Enos 1998: 70; Jones 2009: 30; Proctor 2004: 62; Schwartz, Gertseva 2012: 25; Silvestri, Crowther-Dowey 2008: 24; Steffensmeier, Allan 1998: 7; Smart 1996: 458; Weatherby, Blanche, Jones 2008].

Současné studie ukazují, že tradiční představa o ženství (biologický esencialismus) je stále hluboce zakořeněná.⁴² Tuto úvahu potvrzuje také Jewkes (2005), podle které představa biologicky ovládaných žen doposud setrvává rovněž v odborných diskurzích. Tvzení, že muži jsou agresivnější než ženy, povzbuzuje nejen široce rozšířenou kulturní ignoranci skutečnosti o ženském potenciálu k násilí, ale také slouží psychologicky k popření mínění,

³⁹V souvislosti s vrahy a vražedkyněmi někteří autoři hovoří o sociální konstrukci prostřednictvím veřejného zájmu o tento fenomén. Rovněž fungují na principu tzv. reflexivity, vzájemné výměny mezi sociologickým výzkumem a lidským chováním. Výsledky z výzkumu naznačují, že u téměř poloviny respondentů předložený dotazník alespoň částečně nějakým způsobem ovlivnil jejich vnímání, hodnocení či přemýšlení o trestném činu vraždy, případně o jeho pachatelích/pachatelkách. V neposlední řadě by bylo zajímavé výzkum veřejného mínění o trestném činu vraždy v časových intervalech opakovat a zjištěné výsledky srovnávat [Hrabětová 2010, 2011; Roberts, Hastings 2007; Sims, Johnstone 2004; Warr 1995].

⁴⁰Na počátku 21. století se otázka ženského pachatelství, zřejmě také s ohledem na alarmující nárůst počtu žen ve vězení, stále častěji stává předmětem badatelského zájmu [Miller 2005: 5; Russell 2013: 4; Silvestri, Crowther-Dowey 2008: 24].

⁴¹Steffensmeier a Allan (1996) identifikovali pět klíčových oblastí, které zvyšují pravděpodobnost prosociálních reakcí žen a antisociálních reakcí mužů: a) fyzická síla a agrese (fyzické odlišnosti mohou ovlivňovat frekvenci a povahu trestné činnosti), b) genderové normy, c) morální založení, d) sexualita, e) sociální kontrola. Podle autorů tyto faktory ovlivňují motivy a příležitosti spáchat závažný trestný čin [Schwarz, Gerseva 2012: 41-42; Steffensmeier, Allan 1996].

⁴²Násilné trestné činy žen nekorespondují s tradiční koncepcí feminního chování. Vražda je antitezí k představě o něžné, pečující roli ženského pohlaví [Smart 1976: 16]. Na ženy překračující „mužské“ normy je nazíráno jako na okrajový problém vysvětlitelný často jakousi jejich maskulinní „úchylkou“ (vyžadující spíše léčbu než trest) [Kučera 2000: 9; Rischer 2004: 6].

že ženy mohou zabít „jako ženy“. Jestliže se vražedkyně stane mystickým monstrem, ztrácí svou lidskost a svou ženskost [Jewkes 2005: 127-129]. V tomto kontextu je poukazováno na skutečnost, že společnost zřejmě nikdy skutečně nepřijme ženu, která vybočila z tzv. rolového ženského chování. Ženy-vražedkyně jsou, na rozdíl od mužů, podrobovány pečlivému zkoumání a hodnoceny ze strany institucí (mediálních i právních) podle sexuálních sklonů, postavy a sexuální přitažlivosti. Pachatelky vraždy (zejména dítěte) jsou protikladem k mýtu o dobré matce, k biologické predispozici pečovat a starat se o druhé. Žena zklamala ve svém „ženství“ [Chesney-Lind 1997; Daly, Wilson 1988; Hagan, Simpson, Gillis 1987; Heidensohn 1996; Jewkes 2005: passim; Oakley 2005; Smart 1976, 1996; Smaus 1990; Steffensmeier, Allan 1996].

Rovněž Hrabětová (2010) reflektuje určité genderové stereotypy při posuzování ženských pachatelek vražd a existenci diskrepance mezi vnímáním vraha a vnímáním vražedkyně v české společnosti. Zjistila, že více než dvě třetiny veřejnosti (65 %) spíše či rozhodně zarazí mnohem více vražda spáchaná ženou než mužem. Téměř polovina občanů si myslí, že pokud vraždu spáchala žena, zklamala (rozhodně či spíše ano) ve svém „ženství“. Otázku „jak to jen mohla udělat, a navíc, když je to žena“, si určitě či spíše pokládají dvě třetiny občanů. Nicméně podle 73 % občanů je žena schopna promyslet vraždu stejně dobře jako muž a více než polovina veřejnosti se domnívá, že je schopna vražedný čin spáchat se stejnou brutalitou jako muž⁴³ [Hrabětová 2010].

Skutečnost, že ženy v porovnání s muži mají mnohem menší podíl na páchání vražd, má podle řady autorů [Carlen 1996; Gartner, McCarthy 2006; Grana 2010; Jewkes 2005; McKie 2005; Spinelli 2003] za následek zneviditelnění žen v diskurzu hledání příčin vražd, nebo jejich označování jako „bláznivých“ nebo „špatných“. Matka, která zavraždí své dítě, je buď „vyšinutá“ (zkrátka je „blázen“), a toto šílenství se vysvětluje vlivem jejího mentálního/biologického stavu v době skutku,⁴⁴ anebo je spatřována v kategorii zlá, špatná matka, překračující sociální a morální normy společnosti. Důraz kladený na pohlavní rozdílnost nabízí příležitost v trestním řízení pro uložení ochranné léčby, ale na druhou stranu ženy určitým způsobem diskriminuje. Jak v případě mateřské, tak partnerské vraždy

⁴³Téměř 40 % české veřejnosti se domnívá, že žena ze své podstaty nemá sklon k agresivitě a pouze 36 % občanů je toho názoru, že „pokud spáchá vraždu žena, nemohla být při smyslech“. Nicméně obecně panuje názor, že se muži rozhodně či spíše chovají agresivněčastěji vůči mužům než ženám [Hrabětová 2010].

⁴⁴Motiv „špatné matky“ je tak kulturně rozšířený, že je přisuzovaný všem ženám, ať obětím, tak pachatelkám, aktuálním matkám nebo bezdětným ženám, ať zapojeným ve vraždě dětí nebo v jiných trestných činech. Matky, které sexuálně zneužívají své děti, ztělesňují „monstra“. Svým činem zbouraly kulturně sankcionovaný kód feminity a ženství [Jewkes 2005: 122; Spinelli 2003: 208].

se na ženu může pohlížet jako na oběť, které není odpovědná za své činy. Prezentace vražedkyně jako oběti je pak způsobem popření jejich odpovědnosti, zavinění, jednání a často také racionality. Tento přístup se odráží v redukováných trestech, ale přispívá také k setrvání negativních mýtů a stereotypů o ženách [Carlen 1996: passim; Gartner, McCarthy 2006: 91; Grana 2010: 18-19; Jewkes 2005: 130; McKie 2005: 51; Spinelli 2003: 208].

Tyto hlubší konstrukce feminity a ženství mají historické kořeny. Reflektují tradiční myšlenky o podstatě žen, jejich pasivitu, submisivitu, sexualitu a něžnost, která popírá akčnost žen, racionalitu a schopnost užít násilí. Jsou spojeny s ženstvím a navrženy tak, aby zůstala rozdílnost a separace žen od mužů (ženy jako ty „druhé“) a v konstrukci vraždy zůstávají jako centrální atributy při hledání motivu skutku.⁴⁵ Právní a mediální instituce hrají klíčovou roli v udržování představ o ženské špatnosti v případech, kdy jsou ženy v roli pachatelek, a stejně tak v udržování představ o ženském potlačování v případech, kdy jsou ženy vyobrazovány jako oběti. Ženy, které zabily své partnery, jsou z této perspektivy prototypem „špatné manželky“, i navzdory týrání, které vyústilo v zločin [Humphries 2009: 19; Tong, Rosemarie 1984: 145; Jewkes 2005: 111-120].

2.2.2 Explanační teorie ženské vražednosti

Při vysvětlování rozdílů kriminality mužů a žen se nabízejí různé hypotézy či teorie, které pracují s rozdíly v socializaci⁴⁶, sociálními rolemi, sociální kontrolou, s odlišnými

⁴⁵Rovněž mediální obraz pachatelky vraždy je genderově podmíněn a ženy jsou zobrazovány opět v polarizovaných kategoriích: šilenosti, nebo špatnosti, zla [D’Cruze, Walklate, Pegg 2006: 24-25; Humphries 2009:19-20]. Podle feministické perspektivy trestní justice a média používají pouze několik argumentů při prezentování vraždících žen. Násilí je z této perspektivy považováno za akceptovaný atribut maskulinity a vhodné použití násilí je značkou respektovaných maskulinit. Pokud média prezentují vražedkyně, často zmiňují jejich deviantní sexualitu a fyzický vzhled. Sexuální preference žen, jejich záliba v sexu, nebo frigidita je v populárním tisku prezentována jako ospravedlnění spáchaného skutku, „monstra“ vraždící kvůli lesbické lásce. V heteropatriarchální kultuře jsou lesbičky, prostitutky a ženy, které jsou sexuálně promiskuitní, archetypem „outsiderů“. Jako oběti jsou neviditelné a jako pachatelky jsou zveličované. Pokud je nemožno konstruovat jako lesbičky nebo sexuální sadistky, přihlížejí k jejich sexuální historii [D’Cruze, Walklate, Pegg 2006: 47; Jewkes 2005: 114-115; Meloy, Miller 2009: 40].

⁴⁶S pohlavím a genderovými rolemi je spojeno jisté očekávané chování, které je tvořeno prostřednictvím procesu socializace. Od útlého dětství jsou děti učeny a vychovávány k tomu, že jsou dvě pohlaví, mezi kterými je rozdíl. Ženská role zahrnuje takové prvky jako atraktivitu, měkkost, jemnost, pečující sklony, sladkost a domáckost. Mužská role, na druhé straně, zdůrazňuje elementy jako pevnost, agresivita, sexualita. Výsledkem socializace je, že dívky postrádají hodnoty, které souvisejí s delikvencí, učí se negativním ctnostem odříkání, rezignace a mlčení [Bourdieu 2000: 46; Moore 1993: 98-99; Rischer 2004: 2; Sejčová 2002: 138; Ogle, Jacobs 2002: 38-39]. Podle této perspektivy jsou dívky více kontrolovány svými rodiči, a v důsledku toho také méně ovlivněny stykem s delikventními vrstevníky. Dívky jsou vedeny k toleranci, altruismu a také jsou silněji ochraňovány. Mají větší kontakt s osobami ženského pohlaví a menší kontakt s kriminální subkulturou. Někteří odborníci dospěli k názoru, že ženy jsou „přesocializované“ v tom smyslu, že jsou pod zvýšenou neformální sociální kontrolou [Chesney-Lind, Shelden 2004; Kaiser 1994: 205-206; Ochmanová 2004: 27; Rischer 2004: 4; Urbanová 2004: 14]. Výsledkem socializace a sociální kontroly je, že ženy méně touží a mají méně příležitostí pro zapojení

kognitivními styly, příležitostmi nebo konkrétní společenskou situací. Koncepty založené na biologických a psychologických faktorech jsou postupně nahrazovány koncepty společenské podřízenosti, vštěpované bezradnosti a vzdání se vlastních zájmů. Socializace do stereotypem pohlaví určené specifické role má přispívat k tomu, že si ženy vytvářejí méně agresivní a méně akční vzory chování. Rovněž mají méně prostoru ke společenským experimentům, což se odráží ve vysokém podílu intrafamiliárních trestných činů. Také se poukazuje na rozdílné vnímání rizika odhalení a sankce [Gelsthorpe 2004: 21; Giordano, Deines, Cernkovich 2006: 19; Jensen, Kouri 2012: 11; Krahulcová 2008: 7; Simon, Ahn-Redding 2005: 9-11; Urbanová 2004: 11].

Feministický přístup kritizuje biologické, psychologické i tradiční sociologické teorie ženské kriminality. Podle něho tradiční sociologické teorie s menšími výjimkami „ignorují“ ženy tím, že nespátřují gender jako důležitou explanační proměnnou, své teorie staví na mužských příkladech a tento mužský svět generalizují na ženy. Gender je z feministického pohledu důležitou proměnnou v explanaci kriminality žen. Patriarchální vztahy, ideologie feminity a ženám přidělená role ve společnosti hrají klíčovou úlohu i v etiologii pachatelství [Abbott, Wallace, Tyler 2005: 279; Giordano, Deines, Cernkovich 2006: 20-22].

Rané feministické přístupy k ženské kriminalitě byly zaměřeny spíše na to, proč tak málo žen páchá kriminalitu v porovnání s muži. Podle nich spočívá ve třech možných vysvětleních: v odlišné socializaci a přísnější sociální kontrole (teorie odlišné socializace, teorie diferenční socializace, teorie sociálních rolí), v menších příležitostech pro ženy spáchat zločin a v neochotě vzít na sebe riziko za překročení zákona [Belknap, Holsinger 2008: 4-5; Heidensohn 1996: 145; Moore 1993: 98]. Východiskem emancipační teorie (rovnostářské, liberalizační) je tvrzení, že nárůst pachatelství žen je logickým důsledkem hnutí za emancipaci žen. Implikuje, že pokud se ženy stanou rovnými s muži, jejich podíl na pachatelství se bude přibližovat mužskému [Belknap 2007: 116].⁴⁷ Adler (1985) se domnívala, že až ženy dosáhnou kompletní nezávislosti na tradičních sociálních rolích, stanou se agresivnějšími, podnikavějšími a maskulinnějšími. Zvýšené sociální a ekonomické příležitosti pro ženy se

do kriminálního jednání. V dospělosti jsou ženy nuceny se starat o své muže a děti, prostřednictvím domácích prací a vaření, které odčerpávají její čas a energii. V zaměstnání jsou obvykle v nižší pozici, a proto mají jen vzácně příležitost se zapojit do kriminality „bílých límečků“. Množství energie, kterou musí žena vynaložit během dne, jí může bránit angažovat se v trestné činnosti [Moore 1993: 101].

⁴⁷Theurerová (1996) zkoumala vliv emancipace na kriminalitu na základě teorie rolí a zjistila, že celková kriminalita je u žen s pokrokovou představou ženy signifikantně vyšší než u žen s tradičním pojetím rolí, nicméně neprokázala významnější souvislosti mezi násilnickými činy a „emancipovaným“ sebepojetím [Theurerová 1996 citována in Blatníková, Netík 2007: 18].

promítnou do vyššího podílu žen na kriminalitě, a následně si osvojí mužské vzorce chování i v oblasti zločinu.⁴⁸ Míra ženského zločinu vzrostla, ale jen ve své nenásilné, nepříliš závažné majetkové části.⁴⁹

Strukturně funkcionální teorie kriminality žen (teorie statusu, teorie příležitostí) analyzují vztahy mezi společenskou pozicí ženy a jejím delikventním chováním. Podle Mertonovy teorie anomie existuje diskrepance mezi cíli a prostředky podle pohlaví. Společensky dovolené prostředky k získání statusu jsou pro ženu jen takové, které se orientují na tradiční ženskou roli. Ve formě ženské kriminality se tedy manifestují internalizované vzorce chování definovaného pro ženskou roli. Větší konformita žen, tedy častější schvalování kulturních cílů i prostředků k jejich dosažení, může vysvětlit nižší kriminalitu žen. Teorie příležitostí [Simon 1975, 2005] je založena na tvrzení, že s rostoucí zaměstnaností žen porostou i příležitosti pro páčání určitých druhů trestných činů (např. tzv. kriminalita bílých límečků). Hypotéza statusu žen predikuje, že se vzrůstající postavením žen poroste i jejich trestná činnost. Ekonomické teorie tvrdí, že kriminalita žen je „rozumnou“ reakcí na jejich ekonomickou deprivaci [Bonger 1996: *passim*; Giordano, Deines, Cernkovich 2006: 18; Heimer, Wittrock, Ůnal 2006: 131-132; Holzer 2002: 7-8; Schwartz, Gertseva 2012: 38; Simon, Ahn-Redding 2005: 9-11; Válková 1993: 44].⁵⁰

Messerschmidt (1993) rekonstruoval feministickou teorii zaměřenou na strukturované jednání a genderový zločin. Podle něho je maskulinita klíčem k vysvětlení kriminality [Belknap 2007: 64-65; Flavin 2001; Messerschmidt 1993]. Naffine (1990) uvádí, že maskulinita je zakotvená také v legislativě, která je doménou intelektuální („bílá“) střední třídy mužů, čímž dochází k marginalizaci nejen žen, ale také určité vrstvy mužů. Okolnosti či podmínky života žen, ekonomické a sociální situace jsou často významně, či dokonce výhradně strukturovány genderem, a tím i východisko zkoumání vražedného násilí obsahuje

⁴⁸Pachatelky trestných činů (převážně majetkového charakteru) se potýkají spíše s omezenými možnostmi samostatné obživy, než aby využívaly rozšířených práv a příležitostí vydaných ženským hnutím [Belknap 2007: 56; Parent 1998: 60; Schwartz, Gertseva 2012: 37-38; Urbanová 2004: 25-26; Válková 1993: 44].

⁴⁹Nedbálková (2003) poznamenává, že s nárůstem vlivu feministického hnutí od 60. let 20. století přestává být vyloučení žen ze světa konstrukce vědění samozřejmostí. Rovněž kriminologie se začíná dekonstruovat jako mužská disciplína, která od svých počátků představovala mužskou perspektivu mužské zkušenosti [Nedbálková 2003: 470].

⁵⁰Vzhledem k faktickým změnám v postavení žen ve společnosti dochází ke změnám ve způsobech socializace dívek. Tyto změny nejsou samy o sobě příčinou změn ve struktuře kriminality žen, ale jsou jejich faktickou podmínkou. Kučera pokládá za kritický moment mizení dosavadní úlohy ženy v socializaci dětí [Kučera 2000: 55, 60].

odlišné vzorce od mužských [D’Cruze, Walklate, Pegg 2006: 43; Jensen, Kouri 2012: 10; Marcus-Mendoza 2004: 49; Naffine 1990].

Některé feministické teoretičky přirovnávají nukleární rodinu k vězení, do kterého jsou ženy lapeny. Ideologická očekávání společnosti diktují ženy zavřít do úzké, na rodinu orientované role, kontrolované muži [Moore 1993: 100]. Izolace žen v domácnosti znamená také zvýšení neoficiální kontroly, která může vést ke snížení ženské kriminality. Naopak, napětí a konflikty v rodině bývají typickými stimuly právě u ženských pachatelek na řešení problémů násilím a agresí (rodinné vraždy). Porušením norem žena vyvolává podle mnohých autorů větší odpor a odsouzení než muž. Kriminalita žen je pokládána za větší sociální zvrhlost (podobně jako promiskuita anebo alkoholismus žen) než u mužů, proto zřejmě ženské pachatelky prožívají větší pocity viny a hanby ze společenského odsouzení [Sejčová 2002: 138].

Zatímco rané feministické teorie tvrdily, že pachatelství žen a liberalizace žen jde ruku v ruce, následné feministické přístupy argumentují, že pachatelství žen vzniká primárně jako produkt jejich vnějšího prostředí.⁵¹ Do popředí vstupuje ekonomická marginalizace žen a závislost na drogách [Chesney-Lind 1997: 118; Gelsthorpe 2004: 27; Steffensmeier, Allan 1998: 10]. Viktimizace v dětství (zneužívání či zanedbávání) bývá spojována s pozdějším užíváním drog, pouliční prostitucí, s útekem z domova a s kriminalitou [Belknap, Holsinger 2008: 8; Chesney-Lind, Sheldon 2004; Kruttschnitt, Carbone-Lopez 2006: 326; Parent 1998: 60]. Důraz je kladen na reaktivní a triviální podstatu ženského zločinu, poukazující na chudobu a historii zneužívání v životě pachatelky [Gartner, McCarthy 2006: 91; Snider 2003: 370-371]. Feministický přístup spatřuje možnost nápravy pouze ve strukturálních změnách společnosti, které determinují i postavení ženy ve společnosti, včetně její situace jako pachatelky, oběti nebo profesionálky působící v oblasti trestní justice [Blatníková, Netík 2007: 18]. Podle kritiků je nesprávné vytvářet koncepce feministické kriminologie, neboť jsou jednostranné a eliminují další proměnné [Munková 2001: 118].

⁵¹Maher (1997) ve své etnografické studii 45 rasově odlišných žen žijících a pracujících na drogovém trhu v Brooklynu, New Yorku zjistila, že násilí páchané těmito ženami je spíše reakcí na jejich životní podmínky a kolabující ekonomiku, než vznikem nového druhu ženských pachatelek. Kritická v jejich životě je rasová příslušnost, která se promítá jak v práci, tak ve mzdě [Maher (1997) citována in Kruttschnitt, Carbone-Lopez 2006: 327].

2.2.3 Orgány činné v trestním řízení a pachatelka vraždy

„Jako rodičky dětí a pokračovatelky rodu, pro něž se péče o bližní považuje za druhou přirozenost, jsou ženy nazývány mírnějším, ale také něžným a slabším pohlavím; když se však žena odchýlí od této představy a spáchá takový zločin, za jaký jsou zpravidla odsuzováni muži, potom jí není vytýkáno jen to, co udělala, ale i sám fakt, že je žena. Jak mohla spáchat něco tak strašného? Není snad na první pohled zřejmé, že se zachovala neobyčejně zvrhle? Nemůže to být přece nic jiného než naprostá zrůda.“ [Klein 2006: 7]⁵²

Poměrně častým předmětem studií bývá otázka přístupu orgánů činných v trestním řízení vůči ženám, respektive genderová diskrepance v trestním řízení. Objevují se tři hypotézy ve vztahu k pozici ženy v trestním procesu: 1. hypotéza rovnocenného zacházení (nulová hypotéza)⁵³, podle které je s ženami zacházeno stejným způsobem jako s muži, 2. kavalírská (rytířská či paternalistická) hypotéza,⁵⁴ která tvrdí, že diskriminace pohlaví je namířena proti mužským pachatelům, a se ženami je zacházeno mírněji než s muži, 3. hypotéza zlé ženy⁵⁵, podle níž diskriminace žen v trestním řízení existuje, a ženy jsou posuzovány tvrději než muži za stejný skutek [Belknap 2007: 149; Gelsthorpe 2001: 145; Grana 2010: 75; Neubauer, Fradella 2010: 417].

Otázka tzv. kavalírského (rytířského) přístupu neboli tzv. kavalírská hypotéza (chivalry hypotheses) orgánů činných v trestním řízení vůči ženám patří v zahraničních výzkumech k nejčastěji zkoumaným tématům v oblasti kriminality žen. Přisuzuje se jí zvláštní místo v kategorii genderově specifických kriminologických teorií. Rytířská hypotéza předpokládá, že policie, soud či státní zástupci ženy privilegují, a to na základě projevování a poskytování jisté formy galantnosti [Grana 2010: 75; Jewkes 2005: 112; Neubauer, Fradella 2010: 417; Morash 2006: 208; Weatherby, Blanche, Jones 2008]. Podle této hypotézy je hlavním důvodem statisticky nižší kriminality žen mírnější přístup všech orgánů činných v trestním řízení k ženám, méně časté zahajování trestního stíhání a odsouzení, nižší počet ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody s kratší délkou trvání [Kučera 2000: 15; Spohn 2009: 166; Weatherby, Blanche, Jones 2008]. V pozadí stojí sociální stereotyp o tom, že ženy

⁵²Ženy, které spáchají trestný čin, jsou spatřovány jako „padlé“ ženy, špatné matky, rozporující společností určenou roli ženy [Marcus-Mendoza 2004: 49].

⁵³Tento předpoklad podporují například Steffensmeier, Kramer, Streifel 1993; Spohn, Spears 1997.

⁵⁴Přístup rytířského či mírnějšího zacházení se ženami ze strany policie zastávají například Castleman 2010; Grabe et al. 2006; Heilbrun 1996; Mastrofski, Worden, Snipes 1995.

⁵⁵Podporu pro hypotézu „zlé“ ženy zastává například Chesney-Lind 1986, Horne 2002.

jsou slabé a náleží jim proto větší ochrana v duchu kavalírských tradic.

K názoru, že ženy jako pachatelky násilných trestných činů dostávají v porovnání s muži více individualizované a celkově mírnější tresty za zcela srovnatelné násilné trestné činy, se přiklání řada zahraničních studií [Allen 1987; Chafetz 2006: 297], kde tuto skutečnost odůvodňují právě sociálně determinovaným paternalismem. Hlavním projevem kavalírského přístupu je časté ukládání ochranného léčení místo trestu odnětí svobody [Kučera 2000: 21-22; Abbott, Wallace, Tyler 2005: 278]. Kavalírská hypotéza také předpokládá větší angažovanost mužů v systému trestní justice. V podmínkách feminizace soudnictví (alespoň v České republice) by pak mohla platit spíše jen pro přípravné trestní řízení [Blatníková, Netík 2007: 19].

Heilbrun (1996) se domnívá, že ženská kriminalita je impulzivnější, iracionálnější a neurotičtější než mužská. Na tomto základě bývají pachatelky omlouvané a je s nimi zacházeno mírněji. Ženy dostávají nižší tresty než muži, i když spáchají násilné nebo majetkové trestné činy [Heilbrun 1996: passim]. Johnston, Kennedy a Shuman (1987) ve své studii zkoumající 2500 pachatelů závažných zločinů prokázali, že ženy byly dvakrát méně uvězněny než muži a mnohem významněji odsouzeny k mírnějším trestům, a to napříč všemi kategoriemi trestných činů, i v případech vraždy, ozbrojené loupeže, vydírání či ublížení na zdraví [Johnston, Kennedy, Shuman citováni in Pearson 1998: 61]. Jedním z důvodů ukládání nepodmíněných trestů ženám může být i skutečnost, že často pečují o nezletilé děti. To souvisí i s tím, že uvěznění ženy zpravidla výrazně naruší rodinné vztahy a nezřídká způsobí i rozpad rodiny. Mírné tresty však podle Moore (1993) ukládají pouze těm, které naplňují tradiční roli ženy, zatímco přísnější a dlouhé tresty ženám, které nezapadají do adekvátních genderových vzorců, nebo jejichž chování je v rozporu s tradiční morálkou [Moore 1993: 96].

Lze shrnout, že podle kavalírské hypotézy bývají muži častěji pokládáni za psychicky zdravé, ale „zkažené“, zatímco ženy za psychicky nemocné, a tudíž neodpovědné za své činy, což se promítá zejména v častém ukládání ochranného léčení namísto trestu odnětí svobody. Nápaditě to vyjádřila Denfeld (1997), která v kritice tohoto přístupu ze strany teorie i praxe hovoří o neochotě zabývat se autonomií ženské agresivity. Zločin spáchaný ženou, ačkoliv je zcela stejný co do motivu, záměru a provedení, je vykládán odlišně od mužského, a tím se stává něčím „jiným“ [Abbott, Wallace, Tyler 2005: 278; Denfeld 1997: passim; Kučera 2002: 82-83]. Podle Heidensohn (1996) však neexistuje důkaz o tom, že je s ženami

zacházeno lépe než s muži [Heidensohn 1996: 63]. Blatníková a Netík (2007) však poznamenávají, že pokud neplatí kavalírská hypotéza o měkčích trestní politice vůči ženám, pak zřejmě neplatí ani uvedený předpoklad menší závažnosti trestných činů páchaných ženami [Blatníková, Netík 2007: 5].

Oproti kavalírskému přístupu stojí hypotéza „zlé ženy“. Podle převážně feministicky orientovaných odborníků bývají v některých situacích trestány dokonce přísněji nežli muži. Jsou posuzovány nejen podle spáchaného činu, ale také podle toho, do jaké míry je jejich jednání konformní se standardně očekávaným „ženským“ chováním. S hypotézou souvisí tzv. aspekt dvojitého trestu, jež lze pozorovat zvláště v případě umístování delikventních dívek do příslušných nápravných ústavů [Kučera 2000: 16-17]. Trestní justiční systém pohlíží na ženy jako na pachatelky, které překročily nejen zákon, ale také svou pravou podstatu ženství [Moore 1993: 96]. Heidensohn (1996) uvádí, že trestní systém byl vždycky orientovaný na muže a ovládan muži (což má velmi významné důsledky pro ženy) – a pachatelky nezapadají do trestního systému, protože ten je vytvořen pro chlapce a muže. A k tomu jsou trestány nejen za trestný čin, ale také za nedodržení své úlohy ve společnosti [Heidensohn 1996: 63]. Podle Jones (2009), v případě spáchání tradičně „maskulinních“ zločinů jako je ozbrojená loupež a úkladná vražda, ženy dostávají těžší tresty než muži [Jones 2009: 34]. Někteří autoři se domnívají, že jako reakce na narůstající ženská hnutí bylo snížení shovívavosti (galantnosti) v systému trestní justice ve vztahu k ženám, které páchají zločiny. Odůvodňují to tím, že „pokud je to, co chtějí rovnoprávnost, mají ji mít!“ [Urbanová 2004: 12]. Soudci naopak nemají nejmenší zájem cokoli „odpouštět“ ženě, která je svobodná, nepřátelská k autoritám, bere drogy nebo je alkoholička [Moore 1993: 96; Urbanová 2004: 24]. Belknap (2007) poukazuje na vysoký podíl lesbiček mezi ženami odsouzenými k trestu smrti v USA s tím, že jejich lesbické zaměření může pravděpodobně být příčinou tvrdšího postihu [Belknap 2007: 164].

Jones (2009) uvádí, že rytířská hypotéza již dávno není aktuální, neboť počet odsouzených žen strmě stoupá a vykazuje rychlejší nárůst než u mužů. Podle ní skutečným důvodem, proč ženy dostávají kratší či podmíněný trest, je skutečnost, že ženská trestná činnost zkrátka není tak závažná a násilná, dále pak jsou ženy častěji prvopachatelkami a mají nezaopatřené závislé děti, které by byly potrestány společně s matkou [Jones 2009: 34]. S kavalírskou hypotézou nesouhlasí také Kennedy (1993), která tvrdí, že některé obžalované ženy jsou posuzovány přísněji nejenom kvůli genderovým stereotypům, ale také vzhledem

k faktorům, jako je třída, etnicita a věk [Kennedy 1993: passim]. Grana (2010) argumentuje, že rytířská hypotéza platí pouze pro některé trestné činy a také pro vybrané pachatelky s tím, že zvýhodněné jsou ženy bílé rasy, pocházející ze střední třídy a heterosexuálně orientované [Grana 2010: 75]. Kučera (2002) je však toho názoru, že posuzování žen nemůže být stejné jako u mužů do té doby, než bude zcela stejná jejich úloha ve společnosti. Zvláště je-li zde vážné nebezpečí, že téměř nevyhnutelným rozpadem rodiny budou postiženy nezletilé děti, pro něž matka představuje nejvýznamnější jistotu bezpečí a stability, je třeba (především u trestných činů menší společenské nebezpečnosti) pečlivě vážit mezi trestem odnětí svobody a alternativním řešením situace [Kučera 2002: 82-83].

2.2.4 Podíl žen na vraždách

Ženy mají v porovnání s muži výrazně menší zastoupení na páchaní vražd⁵⁶, stejně jako na celkové kriminalitě.⁵⁷ Mužské a ženské zapojení do kriminality se liší nejen kvantitativně, ale i kvalitativně, podle druhů trestných činů, demografických charakteristik, místa a doby činu. Jedná se o takřka univerzální pravdu, platnou napříč všemi kulturami a časovými obdobími [Anders 2006: 17; Bellard 2010: 13; Cario, Layous 2010: 11; Chafetz 2006: 283; Fox, Levin, Quinet 2008: 22; Franzese 2009: 132; Gelsthorpe 2004: 13; Jensen, Kouri 2012: 12; Messner, Rosenfeld 1999: 35; Rischer 2004: 6; Schwartz, Gertseva 2012: 25; Steffensmeier, Allan 1998: 10]. Prototypem vražd páchaných ženami jsou nejen u nás, ale

⁵⁶ Ačkoliv oficiálně hlášená kriminalita je z mnoha důvodů nepřesná, statistiky vražd jsou relativně dobrými a stabilními indikátory úrovně násilí ve společnosti. Oficiální statistiky vražd patří mezi spolehlivější indikátory skutečné incidence vražd, neboť téměř všemi případy vražd se časem policie začne zabývat [Roberts, Stalans 2000: 28]. Také podle Tomáška (2010) lze u vražd předpokládat latenci minimální. Je to dáno vysokou pravděpodobností, že většina lidí v případě nálezu těla mrtvolou či stane-li se svědkem vražedného útoku, okamžitě přivolá policii a také tím, že příbuzní, přátelé nebo známí dříve či později iniciují pátrání po ztracené osobě [Tomásek 2010: 74]. Někteří odborníci však tvrdí, že oficiální statistiky o počtu spáchaných vražd (v České republice) zcela jistě neodpovídají skutečnému počtu zavražděných osob. Není to způsobeno jakoukoliv manipulací s policejními daty, ale spíše dáno vraždami souvisejícími s organizovaným zločinem [Stach 2006: 15]. Nelze také vyloučit, že osoby, které jsou nezvěstné, se nestaly obětí násilného činu. Odhaduje se, že pokud by se tak stalo, podíl vražd by v evropských státech stoupl o 5-7 % [Brookman 2005: 22; Smit, de Jong, Bijleveld 2012: 13]. Mnohými autory je rovněž poukazováno na případy, kdy je úmrtí uzavřeno jako přirozené nebo jako sebevražda či nehoda, typicky v případě úmrtí dítěte. Pro soudní patologi je stanovení příčiny smrti dítěte a zavinění komplikované: skutek se děje typicky bez svědků, vysvětlení „nehody“ je často podáváno podezřelou osobou, dochází ke konfliktním názorům mezi vyšetřujícími zdravotními specialisty a dítě vystřídalo během doby, než se zranění objeví, mnoho pečovatelů. Vyšetřování tohoto druhu trestné činnosti je zdlouhavé a neobejde se bez pomoci soudních znalců, psychiatrů a psychologů [Maloney 2012; Papadatou, Papadatos 1991; Valerián 1997: 55]. Jiní výzkumníci považují za příčinu nepřesných odhadů o vraždách dětí systémové problémy, včetně neadekvátního a nekompletního vyšetřování, nedostatku informací sdílených mezi vyšetřovateli a sdělovacími systémy, které selhávají, a přispívají tak k týrání i vraždám dětí [McKee 2006: 130-131; Smit, de Jong, Bijleveld 2012: 19].

⁵⁷ Ženy dlouhodobě vykazují celkově menší podíl stíhaných žen na páchané trestné činnosti, jež tvoří 8-11/12 % ze všech stíhaných osob. Policejní statistiky evidují poměr muži versus ženy 1 : 4, u trestních soudů již 1 : 6, u uvalených vyšetřovacích vazeb pak 1 : 20 a ve výkonu trestu odnětí svobody poměr 1 : 30 [Blatníková, Netík 2007: 38; Urbanová 2004: 15; Zapletal et al. 2002: 164].

i v ostatních zemích, intrafamiliární vraždy, směřující převážně k partnerům a dětem, často doprovázené alkoholem. Jediným specifickým trestným činem, který může spáchat pouze žena – matka, je vražda novorozence matkou [Bartol, Bartol 1986: 233; Jíra, Vorel, Velemínský 2005: 34; Zákon č. 40/2009 Sb.]. Ženy jsou nejen výrazně menšinovými pachateli závažné násilné kriminality, ale zastávají také menšinové postavení mezi oběťmi vražedného násilí [Belknap 2007: 99-100; Rudman, Glick 2008: 257-259].

V současné době se podíl žen na vraždách celosvětově pohybuje mezi 8-18 %. Zároveň platí, že většina vražd se odehrává uvnitř rodiny, kdy oběťmi jsou partneři či děti. Ženská zločinnost je motivovaná spíše příbuzensky, zatímco mužská častěji statusově [Brookman 2005: 33; Chafetz 2006: 283; FBI 2013; Jensen, Kouri 2012: 12; Madliak 1991: 13; Messner, Rosenfeld 1999: 35; Schwartz, Gertseva 2012: 27]. Ve výzkumu Heretika (1999) je zastoupeno 17 % vražedkyň - mužští pachatelé nad ženskými převažují v poměru téměř 5:1 [Heretik 1999: 88-89]. Podíl vražedkyň v Madliakově souboru (1991) netvoří ani 10 %. Autor však zkoumal pouze trestný čin vraždy⁵⁸ a vyloučil vraždu novorozeného dítěte matkou.⁵⁹

V České republice bylo v roce 2008 podle statistiky Policejního prezidia ČR⁶⁰ zjištěno celkem 202 vražd⁶¹ (spáchaných jak muži, tak ženami), z toho nejvíce byly zastoupeny vraždy motivované osobními vztahy (46 %), dále vraždy označené jako ostatní (39 %), vraždy loupežné (10 %), vraždy sexuální (3 %), vraždy novorozence matkou (0,5 %). V roce 2009 bylo zjištěno 183 vražd, z toho opět nejvíce vražd motivovaných osobními vztahy a také oproti předchozímu roku byly zaznamenány čtyři vraždy na objednávku.

S účinností nového trestního zákoníku od roku 2010⁶² se ve statistickém přehledu objevila kolonka „stíhané, vyšetřované ženy“. V tomto roce bylo zjištěno 173 vražd, kde opět

⁵⁸Podle § 219 z.č. 140/1961 Sb., trestního zákoníku, platného v době výzkumu.

⁵⁹Podle § 219 z.č. 140/1961 Sb., trestního zákoníku, platného v době výzkumu.

⁶⁰Policejní statistika v České republice rozlišuje: 1. vraždy loupežné, 2. vraždy sexuální, 3. vraždy motivované osobními vztahy, 4. vraždy na objednávku, 5. vraždy novorozence matkou, 5. vraždy ostatní [Policejní prezidium ČR 2013].

⁶¹Jedním z nových způsobů páchaní trestných činů vražd na počátku 90. let 20. století jsou tzv. vraždy na objednávku (nájemné vraždy). Ve všech východních evropských státech byl zaznamenán nárůst vražd jako následek politické a ekonomické transformace po pádu komunismu v roce 1989 [McCall, Nieuwebeerta, Engen, Thames 2012: 142; Stach 2006: 21]. České nájemné vraždy charakterizuje větší počet pachatelů, více osob jako obětí najednou či postupně častý výskyt většího počtu svědků. Oběti jsou zabíjeny postupně, neprofesionálně, někdy převáženy na jiné místo, vražděny jsou z bezprostřední blízkosti nožem nebo brachiálním násilím [Cejp 2009: 82]. Netík (2007) uvádí, že pro nájemné vrahy je vražda způsobem podnikání, ve kterém poměrně snadno a rychle vydělávají peníze (a kompulzivní puzení prakticky chybí) [Netík 2007: 27].

⁶²V roce 2010 byl do trestního zákoníku zakotven trestný čin usmrcení z nedbalosti, který byl dle statistiky Policejního prezidia ČR v roce 2010 zjištěn v 44 případech (10 žen, tj. 23%), v roce 2011 v 79 případech

dominovaly vraždy motivované osobními vztahy, dále vraždy ostatní a vraždy loupežné. Stíháno či vyšetřováno v souvislosti s vraždou bylo 34 žen, tj. 18 % a 152 mužů, tj. 82 %. V roce 2011 bylo celkem zjištěno 173 vražd, z nichž prvenství obhájily vraždy motivované osobními vztahy, dále vraždy ostatní, vraždy loupežné a rovněž vraždy sexuální a na objednávku. Vyšetřováno či stíháno bylo 19 žen, tj. 11 % a 147 mužů, tj. 89 %. V roce 2012 bylo celkem zjištěno 188 vražd, přičemž vyšetřováno či stíháno bylo 21 žen, tj. 10 % a 181 mužů, tj. 90 %. V roce 2013 bylo celkem zjištěno 182 vražd a vyšetřováno či stíháno bylo 24 žen, tj. 13 % a 163 mužů, tj. 87 %. Také v roce 2012 a 2013 výrazně převažovaly vraždy motivované osobními vztahy, dále vraždy ostatní a vraždy loupežné. Ženy coby vyšetřované či stíhané osoby v letech 2010-2013 neměly zastoupení v sexuálních vraždách a tradičně malé zastoupení vykazovaly rovněž ve vraždách na objednávku (v roce 2010 pouze jedna žena) a loupežných (v roce 2010 tři ženy a v roce 2012 jedna žena) [Policejní prezidium ČR 2013].

V Evropě se mezi státy s nejvyšším počtem vražd v posledních desetiletích řadí Rusko, Albánie, Estonsko, Litva, Ukrajina, naopak s nejnižším podílem Slovinsko, Rakousko, Švýcarsko, Rakousko, Norsko, Dánsko, Irsko [Marshall, Summers 2012: 53; UNODC 2013]. USA má šestý nejvyšší podíl vražd na světě a absolutně nejvyšší mezi tzv. industrializovanými státy [Belknap 2007: 132-133; FBI 2013; Fox, Levin, Quinet 2008: 56-59; Urbanová 2004: 53].

2.2.5 Vybrané charakteristiky pachatelek v kontextu vražd

Výsledky z domácích i zahraničních výzkumů se shodují v tom, že ženy vraždí v pozdějším věku než muži.⁶³ Ve výzkumném souboru Dunovského (2005) průměrný věk pachatelek vražd činil 35 let, zatímco průměrný věk vrahů 32 let. Shodný průměrný věk pachatelek vražd 35 let byl shledán i ve výzkumném šetření Grumlíka a Vavříka

(14 žen, tj. 18 %), v roce 2012 v 68 případech (6 žen, tj. 9 %) a v roce v 76 případech (9 žen, tj. 12 %) a trestný čin zabití v roce 2010 v počtu jednoho, kde nefigurovala žádná žena, v letech 2011- 2012 nebyl zjištěn žádný trestný čin zabití, v roce 2013 dva případy, bez výskytu ženy v roli pachatelky [Policejní prezidium ČR 2013].

⁶³Heretik (1999) uvádí, že v přehledových studiích slovenských autorů [Útrata 1979] se průměrný věk pachatelů pohybuje mezi 25-30 roky. Breier et al. (1978) a Hanuša et al. (1975) udávají věkové průměry vrahů mezi 30-34 roky. Průměrný věk Heretikova souboru je téměř 33 let. Nález koresponduje s vyvrcholením předpokládané biologické křivky agresivity, kde je možné předpokládat i zvýšený výskyt partnerských konfliktů a krizí [Heretik 1999: passim]. Z celkového počtu 606 odsouzených vrahů v Madliakově souboru (1991) pouze 14 z 39 žen spáchalo vraždu ve věku do 30 let, což nečiní ani dvě pětiny celkového počtu odsouzených. Když autor zprůměroval věk odsouzených, kteří se dopustili trestného činu vraždy do 30 let věku, vyšla věková hranice 24 let [Madliak 1991: 14-16].

(1998)⁶⁴[Dunovský 2005; Grumlík, Vavřík 1998; Madliak 1991]. Pro většinu žen je spáchání vraždy první trestným činem⁶⁵[Dunovský 2005: 29-30; Grumlík, Vavřík 1998: 24-25; Heretik 1999: 112; Pearson 1998: 29].⁶⁶ Pachatelky vražd se stejně jako mužští vrazi nacházejí především v pásmu podprůměru či subnormy⁶⁷ a průměru, nicméně jejich úroveň vzdělání je obecně vyšší než u mužských vrahů [Heretik 1999; Dunovský 2005: 29-30].⁶⁸

Kučera (2000) kategorizoval vraždy páchané ženami podle motivačního stimulu na 1. pohnutky plynoucí z defektů v rodinných a partnerských vztazích, kde jsou zastoupeny vraždy partnera, dítěte a ostatních příbuzných, 2. zjištěné pohnutky, 3. psychotické pohnutky, 4. některé další pohnutky: sexuální (kuriózní, někdy se vyskytují v lesbických vztazích), krycí vraždy, vraždy v souvislosti s terorismem apod., vraždy ze soucitu (obvykle spadají pod celkem samostatnou problematiku euthanasí), vraždy z náboženského a jiného fanatismu, interpersonální konflikty v důsledku různých zdánlivě malicherných sousedských a jiných sporů [Kučera 2000: 142]. Dunovský (2005)⁶⁹ ve svém výzkumu analyzoval

⁶⁴K romskému etniku náleželo ve výzkumném souboru přes 7 % žen, s průměrným věkem 27 let. Vždy se jednalo o dokonanou vraždu. Nejvíce se dopustily vražd partnerských, v jednom případě vraždy loupežné a v jednom případě mateřské vraždy (oběťmi byly dvě děti) [Grumlík, Vavřík 1998: 28]. Ve výzkumném souboru Grumlíka a Vavříka (1997) byl průměrný věk 31 let u žen, které spáchaly vraždu v období od roku 1966 do 1. pololetí 1990, a 37 let u pachatelek, které spáchaly vraždu od druhého pololetí 1990 do roku 1995 [Grumlík, Vavřík 1997: 107].

⁶⁵V Heretikově souboru nebylo v minulosti trestně stíháno 77 % žen a pouze necelých 7 % žen bylo trestáno v minulosti pro násilný trestný čin [Heretik 1999: 112]. V souboru Grumlíka a Vavříka (1998) měly 64 ženy (77 %) do doby činu vraždy čistý trestní rejstřík, u 18 žen (22 %) zaznamenána trestná činnost, většinou nikterak závažného charakteru [Grumlík, Vavřík 1998: 24-25]. Ve výzkumu Dunovského (2005) se z hlediska trestní minulosti jednalo o převážně první spáchaný trestný čin ženy [Dunovský 2005: 29-30]. Vyšší počet žen s kriminální historií byl shledán v souboru pachatelek odsouzených za násilné trestné činy Blatníkové a Netíka (2007), kde záznam v trestním rejstříku mělo 38 žen, tj. 44,7 % a zkušenosti s vězením mělo 26 žen, tj. 30 %. Průměrný věk v době prvního odsouzení činil 29,5 roku. U 11 % byl soudně trestaný otec, pouze ve dvou případech matka a u pětiny některý ze sourozenců [Blatníková, Netík 2007: 60, 64].

⁶⁶Belknap (2007) a Chapman (2001) uvádí, že mnohým pachatelkám je za vraždu svého partnera, spáchanou v sebeobraně, uložen doživotní trest, přestože nemají předchozí záznam v trestním rejstříku [Belknap 2007: 354; Chapman 2001: 159].

⁶⁷Heretik uvádí (1999), že jako nejrizikovější se ukazuje skupina subnormních jedinců, následovaná jedinci s intelektem na úrovni spodního pásma průměru. Pachatelé s vyšším intelektem se častěji úplně či částečně přiznávají ke svému činu než pachatelé s nižším intelektem, kteří svoji vinu anebo účast na činu popírají, pravděpodobně jako důsledek primitivních obranných mechanismů, či nepochopení významu polehčujících okolností [Heretik 1999: 104-106]. V souboru Grumlíka a Vavříka (1998) bylo téměř 10 % žen shledáno v pásmu „slabomyslnosti“ [Grumlík, Vavřík 1998: 25].

⁶⁸Lávičková (2003) udává podíl mentálně retardovaných pachatelů na celkové kriminalitě pouze 0,5 % a v případě vražd pouze 3,5 % [Lávičková 2003a: 27; Lávičková 2003b: 92].

⁶⁹Ve výzkumném souboru čítajícím 154 vrahů (s podílem vražedkyň 14 %), tj. 57 % z celkového počtu pachatelů (269) vražd za uvedené období, vymezil následující motivace ve vražděném jednání: 1. vraždy motivované zjištěně, 2. vraždy motivované žárlivostí, 3. vraždy vedoucí k odstranění nepohodlné osoby, 4. vraždy vedoucí k vyhnutí se trestní odpovědnosti, 5. vraždy motivované mstou a nenávistí, 6. vraždy k dosažení sexuálního uspokojení, 7. jiné motivy.

motivační⁷⁰ procesy vražedného jednání pachatelů vražd v rámci Severočeského regionu v ČR za období let deseti let (1991-2001) a ženy jako pachatelky byly zastoupeny pouze v kategoriích vražd motivovaných zjištěně, motivovaných žárlivostí a vedoucích k odstranění nepohodlné osoby.⁷¹ U kategorie vražd spáchaných z jiných motivů autor ženy z celkového počtu pachatelů nevyčlenil [Dunovský 2005: passim].

Ve výzkumném souboru Vyhlídalové (1989) se ženy nejčastěji dopouštěly vražd motivovaných vzájemnými vztahy (70,4 %) a napadly pouze osoby, které delší dobu dobře znaly, nejčastěji vlastní děti nebo manžela. Obvykle tímto způsobem řešily konfliktní situaci uvnitř své rodiny. Ženy pachatelky ve více než třetině případů zahájily útok proti ležící (spící) osobě (37,5 %) [Vyhlídalová citována in Blatníková, Netík 2007: 34]. Ve spolupachatelství s mužem páchají převážně loupežné vraždy a podílejí se na vraždě stejnou měrou jako muži. Motivační fabule v souboru vražedkyň Grumlíka a Vavříka (1998) je následující: 1. partnerské problémy (64 %), 2. duševně chorobná motivace (14 %), 3. rodinné problémy (8 %), 4. loupeživě-zjištěná motivace (6 %), 5. hospodsko-pijácké problémy (3 %), 6. jiná motivace (4 %) [Grumlík, Vavřík 1998: 25].

V kontextu pachatelství žen a duševního zdraví převažují vraždy, které ženy spáchaly bez známek duševní poruchy či choroby. Nejčastější psychiatrickou diagnózou u vražedkyň je porucha osobnosti (dříve psychopatie⁷²), přičemž dominují antisociální osobnosti s projevy

⁷⁰ Motiv trestného činu je posuzován jako konkrétní subjektivní důvod jeho spáchání. V průběhu páchaní trestné činnosti nebo těsně před činem se pak mohou přidružit motivy označované některými autory jako sekundární. Motivace činu se pak snaží zachytit některé z příčin trestného činu, které mají k činu samému úzký vztah a tvoří tzv. motivační předpolí – sem patří např. fyzický a duševní stav pachatele před činem, vývoj jeho vztahu k oběti [Kučera 2002: 52].

⁷¹ Zjištěně motivovaných vražd se dopustilo 6 žen, avšak pouze ve spolupachatelství s mužem, zato rovnocenným způsobem – vylákáním oběti, či přímo na samotné realizaci. Aktivizujícím faktorem zjištěné vražedné motivace bývá touha po majetkovém prospěchu. Oběť je pouhou překážkou k dosažení požadovaného cíle. Jednání pachatele se zakládá na racionálním jádře, jež souvisí s plánovitostí. Samotný útok nastává rychle a pro oběť nečekaně. Tento motiv je charakteristický u loupežných vražd. U vražedného jednání motivovaného žárlivostí byla zastoupena pouze jedna žena (oproti 16 mužům). U pachatelky bylo zjištěno, že neútočí na objekt své žárlivosti, ale na sokyni, které vyčítá nevěrné chování svého partnera. V jednání se často vyskytuje abúzus alkoholu, čímž je schopnost rozpoznávací zachována a schopnost ovládací mírně snížena. Převaha žen nad muži se vyskytuje v kategorii vražd vedoucích k odstranění nepohodlné osoby, jež je zapříčiněna z velké míry tím, že do ní Dunovský zařadil i vraždy dětí. Spáchalo ji osm žen a šest mužů. Vraždy vedoucí k odstranění nepohodlné osoby jsou charakteristické svou plánovitostí, opírající se o racionální jádro. Nepohodlná osoba představuje jedinou překážku v realizaci zájmů pachatele. Způsob usmrcení je promyšlený a cílený. Oběť nemusí výrazně zasahovat do procesu kriminogeneze, pouze její viktimita se pro ni může stát osudnou [Dunovský 2005: 41-42, 49].

⁷² Od 1. 1. 1994 je v ČR platná 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí, ve které byl pojem psychopatie nahrazen termínem „poruchy osobnosti a chování u dospělých“ [WHO 2008].

nezdrženlivosti⁷³ [Blatníková, Netík 2007: 32-33; Grumlík, Vavřík 1997: 107; Grumlík, Vavřík 1998: 25; Heretik 1999: 53; Kučera 2002: 40-41]. Závislost na alkoholu, či výrazné problémy s ním, jsou druhou nejčastější formou psychopatologie, jak u mužů, tak u žen. Zapletal a kol. (1992) uvádí, že téměř 41 % vrahů jedná pod vlivem požitého alkoholu a více než polovina pachatelů vražd (55 %) se vyznačuje nadměrným užíváním alkoholu [Zapletal, Brabcová, Marešová. 1992: 7-13]. Madliak (1991) ve svém výzkumu zjistil 39 % pachatelů závislých na alkoholu a až 53 % pachatelů vraždy pod vlivem alkoholu v době vraždy [Madliak 1991: 74]. Ve výzkumném souboru Vyhliďalové (1989) čítajícím 149 pachatelů vražd, z toho 27 žen (18 %), se na vývoji predeliktní situace podstatnou měrou podílel alkohol, který byl zjištěn v různém stupni u 57 % všech pachatelů, u mužů častěji než u žen [Vyhliďalová, citována in Blatníková, Netík 2007: 34]. Dvě třetiny pachatelů vraždy pod vlivem alkoholu zjistil také Wolfgang (1978) a Bartol, Bartol (1986) [Bartol, Bartol 1986: 181-182]. Také další zahraniční výzkumy [Brookman 2005; Cassel, Bernstein 2007: 190-191] uvádí, že zhruba polovinu všech vražd spáchali pachatelé pod vlivem alkoholu, často konzumovaném ve velkém množství [Canter et al. 2008: 120; Cassel, Bernstein 2007: 157; Flowers 2013; Parker 1995: 5].

Lze shrnout, že výsledky domácích i zahraničních studií se shodují v tom, že alkoholismus a nadměrné pití je etiologickým faktorem pro spáchání násilného činu včetně vraždy, kde hraje roli u nejméně dvou třetin vražd⁷⁴ [Blatníková, Netík 2007: 34; Flowers 2013: 27; Kivivuori, Lekte 2012: 68; Van Wormer, Roberts 2009: 13; Parker 1995: 115; Parker, McCaffree 2013: 111; Zaitzow 2004: 45; Zgourides 2000: 75]. Zároveň platí, že také značná část obětí vražd bývá pod vlivem alkoholu [Blatníková, Netík 2007: 34; Flowers 2013: 27; Kivivuori, Lekte 2012: 68; Van Wormer, Roberts 2009: 13; Parker 1995: 115; Parker, McCaffree 2013: 111; Zaitzow 2004: 45; Zgourides 2000: 75]. Oběťmi⁷⁵ vražedného útoku žen je povětšinou muž, což potvrzují výzkumy Dunovského (2005), Grumlíka a Vavříka

⁷³Ve výzkumném souboru Grumlíka a Vavříka (1998) se objevila diagnóza „psychopatie“ u téměř 16 % žen a psychóza u 14 % [Grumlík, Vavřík 1998: 25].

⁷⁴Dostupnost stělné zbraně zvyšuje riziko spáchání vraždy, byť nebyla před požitím alkoholu plánována [Cassel, Bernstein 2007: 190-191].

⁷⁵Blatníková a Netík (2007) ve svém výzkumu zjistili, že se ženy odlišují také v zacházení s obětí po činu - po útoku se snažily o záchranu oběti, nesnažily se oběť skrýt a neodnášely předměty patřící oběti [Blatníková, Netík 2007: 34-35].

(1998).⁷⁶ Nejčastější obětí je jejich vlastní manžel, manželka, druh, družka [Dunovský 2005: 29-30; Grumlík, Vavřík 1998: 28].⁷⁷

Převládají názory, že ženy páchají vraždy s ještě menší připraveností než muži. Ve většině případů vražd spáchaných ženami skutečně hraje klíčovou roli momentální afekt [Kučera 2000: 156]. Ženy nejčastěji vraždí nožem, zřejmě kvůli jeho snadné dostupnosti [Bartol, Bartol 1986: 233; Blatníková, Netík 2007: 34-35; Heretik 1999: 113-114; Kučera 2002: 67-68].⁷⁸ Častěji než muži páchají vraždu ve svém bytě, respektive ve společném bydlení s obětí, a to nejčastěji v kuchyni. Tato okolnost potvrzuje nepřipravenost činu, především u partnerských vražd, který vyvěrá z momentálně nakumulovaného konfliktu při obvykle déletrvající konfliktní situaci v partnerství. Zároveň však platí, že žena se častěji než muž rozhoduje v iracionálním hledání řešení konfliktu ze svého partnerského trápení k rozšířené sebevraždě. Ženy útočící s tzv. syndromem týrané ženy často vykazují vleklé, obtížně zvládané pocity viny. U většiny pachatelek hněvného afektu je silně vyjádřena tendence bagatelizovat svůj čin, popírat jej, či si na něj nepamatovat [Grumlík, Vavřík 1998: 28]. V porovnání s muži se ženy k vraždám častěji přiznávají [Dunovský 2005: 29-30].

2.2.6 Dopady uvěznění pro pachatelku vraždy

„Kriminál je krutá, tvrdá džungle a vůbec netuším, co má společného s nápravou...“ [Velikovská 2007: 180].

Vězení je zrcadlem negativních vlastností společnosti. Sociální, zvláště pak mocenské vztahy ve vězeňské subkultuře vykazují řadu specifických znaků. Podle Baratty (1995) vykazují typické rysy dané společností, ve které jsou „sociální vztahy založené na egoismu a ilegální moci, v jejichž rámci je vnucována slabým role podrobených a vykořisťovaných“ [Baratta 1995: 144]. Někteří kriminologové tvrdí, že vězení „krmí“ zločin, funguje jako škola vyučující kriminální činnost, a produkující rozmanitou škálu kriminogenních efektů. Lidé, kteří strávili určitý čas ve vězení, se často vrací domů se silnějšími vazbami na jiné odsouzené, s bohatšími kriminálními dovednostmi a s výraznějšími

⁷⁶Pouze v sedmi případech (8,4 %) zaútočila pachatelka na dospělou ženu [Grumlík, Vavřík 1998: 28].

⁷⁷Autoři Grumlík a Vavřík (1998) také zkoumali 193 mužských vražedných útoků a z toho bylo 70% obětí mužského pohlaví a pouze v šesti případech zaútočili na dítě, tj. 3 % na dítě, zbytek na ženu [Grumlík, Vavřík 1998: 28].

⁷⁸Bez ohledu na pohlaví pachatele, jsou oběti v nadpolovičním počtu případů zasazeny maximálně tři rány. Žena při své vražedné činnosti poměrně často zasazuje větší počet ran, což může souviset s menší fyzickou silou ženy, ale ještě častěji je spíše důkazem silného afektu, v němž byla vražda spáchána [Kučera 2003: 11].

antisociálními postoji než nástupem do něho. Uvěznění produkuje efekt nákazy. Jedinci označení jako „bývalí vězni“ se potýkají s diskreditací, marginalizací a s vyloučením z pracovních příležitostí [Bowles 2012: 123; Joyce 2013: 338; Knepper 2007: 129-130; Petersilia 2003: 223-226].

Dopady uvěznění nejsou primárně finančního charakteru. Následky interpersonálního, rodinného a politického rázu jsou významnější, ale obtížně změřitelné. Bývalí vězni se potýkají s překážkami v přístupu k zaměstnání – v této oblasti se propojuje často velmi nízká úroveň vzdělání a minimum předešlých pracovních zkušeností, psychické či jiné zdravotní problémy, následné bydlení v chudých příměstských čtvrtích, absentující nebo slabé spojení se stabilním zaměstnáním a pracovními příležitostmi, nedostatek motivace a sebedůvěry či odcizení od tradiční práce [Raphael, Stoll 2013: 3, 29; Petersilia 2003: 113; Zaitzow 2004: 35].

Minimálně dvě třetiny (až 3/4) uvězněných žen mají celosvětově alespoň jedno nezletilé dítě⁷⁹ [Belknap 2007: 200-202; Steffensmeier, Allan 1998: 15; Zaitzow 2004: 34]. Pachatelství ženy a současně matky má vážné důsledky pro výchovu dítěte, ovlivňuje kvalitu rodinného zázemí, podmiňuje kvalitu, obsah i cíle celoživotního socializačního procesu vychovávaného [Urbanová 2004: 15; Válková 1993: 23; Zapletal et al. 2002: 164]. Samy odsouzené ženy pokládají za největší problém skutečnost, že jejich děti vyrůstají bez matek a snaží se s nimi po dobu uvěznění zůstat ve spojení [Cassel, Bernstein 2007: 267].

Uvěznění matky představuje pro dítě nejenom emocionální ztrátu, ale také přerušení uspořádání dosavadního života a výskyt dalších negativních životních aspektů (finanční těžkosti, snížení kvality péče, stěhování, rizik zanedbávání školní docházky, šikana i delikvence) [Enos 1998: 57; Flavin 2008: 139-140; Petersilia 2003: 227-228]. Situace je kritická v jednorodičovských rodinách, kde matka představuje jedinou pečovatelku o děti, a v případě jejího odsouzení k nepodmíněnému trestu děti často „putují“ do výchovných institucí.⁸⁰ Reakce žen na uvěznění bývá z těchto důvodů komplikovanější než u mužů, u nichž ve většině případů neznamena uvěznění bezprostřední ohrožení vztahů k manželkám, družkám, dětem či rodičům. Ženy prožívají negativně především absenci citových vztahů,

⁷⁹V době nástupu do amerického vězení je 5-6 % ženských pachatelek těhotných, jiné studie uvádějí dokonce 9 % těhotných. Vězení zde často selhává při poskytování prenatální péče či dodržování adekvátní výživy či chemické substituce závislých těhotných žen (a jejich plodů) [Belknap 2007: 210].

⁸⁰Pro mužskou uvězněnou populaci je vnímána a interpretována jako signifikantní ztráta zaměstnání, pro populaci uvězněných žen jako ztráta partnerského svazku či rodiny [Nedbálková 2003: 471].

odloučení od dětí, rodičů apod. Rodinné vztahy žen se téměř vždy výrazně naruší a často dochází k úplnému rozpadu. V případě nepodmíněného odsouzení do výkonu trestu odnětí svobody nesou ženy výraznější společenské stigma, než je tomu u mužů [Blatníková, Netík 2007: 94; Enos 2001: 12; Travis 2005: 124].

Zahraniční autoři upozorňují na další negativní faktor, který vystupuje do popředí v kontextu uvězněných žen, a to množství žen (až epidemii) s onemocněním HIV/AIDS. Hovoří o kritické situaci v ženských vězeních, která je genderově strukturována – přenos onemocnění je rizikovější z mužů na ženy, než naopak. Odsouzené ženy ve vězení mají v porovnání s muži častěji pozitivní test na HIV⁸¹ [AVERT 2012; Maruschak 2009, 2012]. V českých věznicích byl patrný jistý nárůst počtu osob s HIV, z 16 osob v roce 2005 na 30 osob v roce 2011, nicméně poté došlo k poklesu na 24 osob v roce 2012 a v roce 2013 na 20 osob. Data však nerozlišují pohlaví pachatele [GŘ VS ČR 2011: 113; GŘ VS ČR 2013: 149].

2.3 Vybrané typy vražd páchaných ženami

2.3.1 Partnerské vraždy

Partnerské vraždy spadají do kategorie rodinných vražd, které zahrnují jak manželské a partnerské vraždy⁸², tak vraždy otců a matek,⁸³ vraždy bratrů a sester,⁸⁴ vraždy malých dětí či novorozenců.⁸⁵ Partnerské vraždy mají určitou typickou dynamiku a často jim předchází podobné okolnosti. Mnohé výzkumy naznačují, že blízcí se likvidační vztahové násilí je uvozeno řadou varovných signálů a momentů. Nebezpečné partnerské vztahy vznikají postupně a vražedná agrese bývá vyvrcholením předcházejících problémů. Vyskytují se i náhlé, spontánní a nečekané partnerské vraždy, které však nejsou pro tuto kategorii typické [Marneros 2008: 10; Morrall 2006: 24; Ogle, Maier-Katkin, Bernard 1995: 183; Van Wormer, Roberts 2009: 2].

Mnozí autoři argumentují, že vražda v intimním vztahu je efektem „domácího“ násilí⁸⁶,

⁸¹ V roce 1997 v amerických vězeních bylo 3,5 % žen ve věznicích HIV pozitivních, zatímco uvězněných mužů 2,2 % (podíl v běžné populaci je pětinašobně nižší). V roce 2007 počet nakažených HIV/AIDS klesl na 1,4 %, z čehož ženy tvořily podíl 1,7 %. Studie provedená v kanadských věznicích uvádí dokonce 6,9 % všech uvězněných žen s HIV/AIDS [Belknap 2007: 210-211; Banks 2003: 88; Petersilia 2003: 3-4].

⁸² Uxoricide; domicile, spousicide, spouse killings

⁸³ Patricide (parricide), matricide

⁸⁴ Fratricide, sororicide

⁸⁵ Filicidia, infanticida; neonaticida

⁸⁶ „Konečný triumf slabosti nad silou...“ [Chapman 2001: 159]

a proto se reprezentuje jako zabití, které se stalo „náhodou“ [Čírtková 2008: 5, 10-11; D’Cruze, Walklate, Pegg 2006: 105; Frieze 2005 citován in Rudman, Glick 2008: 272; Heretik 1999: 72; Jensen, Kouri 2012: 12; McCue 2008: 62; Websdale 1999: 19]. Termín „domácí násilí“⁸⁷ je definován jako hrozící násilí, násilí nebo zneužívání (psychologické, fyzické, sexuální, finanční nebo emocionální) mezi dospělými (ve věku od 18 let), kteří jsou nebo byli intimními partnery, nebo jsou rodinnými příslušníky bez ohledu na gender či sexualitu. Objevuje se ve všech typech intimních vztahů, jak heterosexuálních, tak homosexuálních, ve všech kulturách a socioekonomických třídách [Canter et al. 2008: 86; Mátel 2009: 162]. Kromě termínu domácí násilí se lze setkat s pojmy jako intimní partnerské násilí (Intimate Partner's Violence - IPV), domácí zneužívání, zneužívání manželky, manželské zneužívání, manželské bití a rodinné násilí. Termín zneužívání intimním partnerem (Intimate Partner Abuse - IPA) je používán k popsání současného nebo bývalého intimního vztahu, kde jeden nebo oba partneři jsou násilničtí vůči tomu druhému. Označení „zneužívání“ je preferováno před „násilím“ mezi partnery [Belknap 2007: 320-321].⁸⁸ Domácí i zahraniční studie se shodují v tom, že motivy žen, které spáchají partnerskou vraždu, jsou odlišné od motivů mužů [Chapman 2001: 159; Flowers 2000: 62; Jensen, Kouri 2012: 12-13; Jones 2009: 7; Gonzales-Mendez, Santana-Hernandez 2012: 47].

Polk (1994) považuje partnerské vraždy za extrémní formu domácího násilí, která ústí do pomalého homicidiálního procesu [Polk 2004: *passim*]. Mnoho dalších autorů spojuje partnerské vraždy se vzorem kontrolujícího, zneužívajícího chování, které trvá delší dobu [D’Cruze, Walklate, Pegg 2006: 108; Dobash, Dobash 1992, 1998, 2004; Hamilton, Sutterfield 1998: 47; Heretik 1999]. Ženy-pachatelky se častěji potýkají s dlouhodobým utrpením ve vztahu, narůstáním bezmocnosti adekvátně řešit partnerskou situaci,

⁸⁷V České republice se podle oficiálních zdrojů obětí domácího násilí stávají v drtivé většině ženy (s udávaným podílem až 97 %) [Čechová 2008: 122; Čírtková 2010]. Intimní partnerské vraždy jsou nejběžnějším typem smrtelného násilí proti dospělým ženám v západních industrializovaných zemích [Kivivuori, Lekte 2012: 60]. Americké studie uvádějí, že afroamerické ženy převažují v podílu vražd žen (přibližně třikrát vyšší) [Flowers 2000: 27; Websdale 1999: 9].

⁸⁸Tong (1984) identifikovala čtyři kategorie IPA: 1. fyzické zneužívání, které obsahuje plácání, strkání, pálení, kopání, střelení, bodání či jinou formu nesexuálního fyzického násilí (tradiční vymezení), 2. sexuální zneužívání, které zahrnuje bití poprsí nebo genitálií, orální, anální či vaginální znásilnění, 3. psychologické zneužívání, spočívající ve vyhrožování, ponižování či jiném zdiskreditování oběti (často je podceňováno, přestože ho mnoho zneužívaných žen považuje za neškodlivější typ), 4. likvidace domácích mazlíčků a majetku (téměř polovina zneužívaných žen byla vystavena vyhrožování ze strany pachatele, že poškodí nebo již ublížil zvířatům oběti -ztráta milovaného zvířete nebo majetku je vzkazem, že i ona a její děti mohou být krutě zlikvidovány) [Belknap 2007: 321-322; Tong 1984: *passim*].

kteřá vyvrcholí vraždou manžela.⁸⁹ Partnerské vraždy mají často charakter *victim precipitated crime* (tj. zločin vyvolaný obětí), a proto se vyznačují větší brutálností (vyšším počtem útoků) než jiné vraždy [Fisher, Lab 2010: 1006; Heretik 1999: 72].⁹⁰ Domácí i zahraniční literatura se shoduje v tom, že viktimgenní faktor je v genezi vražd páchaných ženami zvláště výrazný. Z hlediska typologie oběti se potvrdilo, že oběti žen se výrazně častěji než oběti mužů podílely na vzniku kriminogenní situace viktimologicky významným způsobem [Belknap 2007: *passim*; Čírtková 2008: *passim*; Heretik 1999: 113-114].

Čírtková (2008) uvádí šest typů partnerských vražd: 1. Řešení vztahového utrpení. 2. Vyvrcholení vztahové závislosti u nápadně nevyrovnaných párů. 3. Reakce na akutní podnět. 4. Důsledek (projev) dispozic pachatele. 5. Eliminace milovaného a nenáviděného objektu. 6. Ukončení či zánik nefungujícího vztahu [Čírtková 2008: 5-6]. Fox, Levin a Quinet (2008) partnerské vraždy dělí na: 1. vraždu ze zjištěného důvodu, kde se promítá jeden z nejzákeřnějších motivů a chladnokrevnost, 2. vraždu z posedlosti a žárlivosti, 3. vraždu z důvodu touhy po moci, kontrole a týrání, jež je kulminací konzistentního nebo narůstajícího vzorce násilí uvnitř vztahu [Fox, Levin, Quinet 2008: 70-71].

V Heretikově souboru (1999) jsou pachatelé a pachatelky partnerských vražd spíše středního věku (okolo 40 let). Pocházejí z vícečetných úplných rodin a vztah rodičů k sobě prožívali nejčastěji jako chladný a lhostejný. Oběti ve značném počtu případů mají částečný, i významný podíl na vzniku kriminogenní situace. Závažným nálezem je i skutečnost, že vrazi svých partnerů mají častěji čtyři a více dětí [Heretik 1999: 169, 171]. Tyto děti bývají svědky dlouhodobé manželské (partnerské) krize a konfliktů svých rodičů a nezřídka i samotné vraždy. Terciární viktimizace tak zasahuje hlavně děti a dochází tak k transgeneračnímu přenosu násilí v rodině [Cahn 2006: 15; Heretik 1999: 171; Wilson 2005: 32-34].

⁸⁹U mužů hraje větší roli snaha po moci a kontrole. Společná je však neschopnost řešit problémy realisticky a navzdory narůstajícímu nebezpečí konfliktů odejít ze vztahu. Mužští vrahové intimních partnerů mají pravděpodobně historii domácího násilí. Vyznačují se maskulinním kontrolujícím chováním, které se udává jako příčina domácího násilí obecně. U uxoricidií bývá sociálním okolím lépe hodnocen pachatel než oběť. Pachatel bývá ve vztahu často submisivní, podřídívý a snaží se téměř za každou cenu vztah zachovat. Vrah zpravidla oběť neukrývá a s policií spolupracuje [Čírtková 2008: 5, 10-11; Frieze 2005 citován in Rudman, Glick 2008: 272; Heretik 1999: 72; Kuchta et al. 2003: 93-394]. Evoluční pohled chápe mužské násilí vůči ženě jako cíl kontrolování sexuálního chování ženy. Sexuální žárlivost je intenzivní emoce, která může způsobit frustraci, eskalující do vážného násilí včetně vraždy partnerky [Rudman, Glick 2008: 271]. V Německu skončí ročně 10-15 případů stalkingu smrtí bývalé partnerky pachatele. Především u stalkingu motivovaného pomstou vůči bývalému partnerovi je zvýšené riziko násilného chování [Válková 2009: 258-259]. Stalkeri mají často (39-66 %) trestní minulost [Jordan et al. 2004: 17].

⁹⁰Ve výzkumu Heretika si pachatelky vražd jako oběť nejčastěji vybírají manželského partnera (43,4 %), pak vlastní dítě (20 %) či jiného příbuzného (16,7 %). Při sloučení intrafamiliárního násilí je obětí vraždy spáchané ženami člen rodiny v 80 % [Heretik 1999: 72].

Kruttschnitt a Carbone-Lopez (2006) zjistily pět motivačních faktorů⁹¹ vedoucích ke spáchání partnerské vraždy: 1. žárlivost (19 %), 2. absenci respektu (20 %), 3. sebeobranu (18 %), 4. svépomoc (12 %), 5. precipitaci oběti. Žárlivost, viktimizace a oboustranné násilí jsou tři typy násilných faktorů v partnerských vraždách. Požívání alkoholu a drog hraje důležitou úlohu v polovině oboustranného násilí. Zjistily také, že partnerské násilí se objevuje spíše u interracialních párů, zvláště pokud je černé rasy mužský partner [Kruttschnitt, Carbone-Lopez 2006: passim].

Kivivuori a Lekte (2012) ve své studii zjišťovali sociální a situační charakteristiky partnerských vražd ve Finsku v letech 2002-2010, s rozlišením pro vrahy a vražedkyně. Mezi zkoumané charakteristiky zařadily zaměstnání (status), socioekonomickou skupinu, návykové látky (historie), předchozí kriminální chování a situační dynamiku v homicidiální interakci. Dvě třetiny pachatelek byly nezaměstnaných či v důchodu. Lidé ze sociálně znevýhodněných skupin jsou tak nadreprezentováni v souboru vrahů, bez rozdílu pohlaví. Kriminální záznam měla třetina z nich (29 %), ale zkušenosti s vězením pouze 11 %. V době činu bylo 77 % pachatelek intoxikovaných alkoholem a 4 % jinými drogami. Významná část žen (42 %) byla před spácháním vraždy sama obětí násilí ze strany budoucí oběti.⁹² Duševní onemocnění bylo diagnostikováno pouze 8 % pachatelek. Největší rozdíl mezi mužskými a ženskými vraždami byl nalezen právě v míře předchozího násilí vůči budoucímu pachateli či oběti [Kivivuori, Lekte 2012: 68]. Lze shrnout, že v rámci heterosexuálních partnerských vztahů jsou ženy vystaveny výraznější viktimizaci než muži [Chapman 2001: 159; Gonzales-Mendez, Santana-Hernandez 2012: 47; Liddell, Martinovic 2013: 128].

2.3.2 Mateřské vraždy

Mateřské vraždy se objevují po staletí a v každé společnosti bez ohledu na její vyspělost [McKee 2006: 5]. Většina dětí je nejčastěji zavražděna svými rodiči, na druhém místě svými přáteli nebo známými. Frekvence vražd dětí závisí také na sociokulturních faktorech, osobnostních postavení rodin a vztahů v nich v jednotlivých společnostech [Heretik 1999: 72]. Stanovování skutečného počtu vražd dětí komplikuje nalezení těla (či spíše nenalezení), mylné

⁹¹ Jejich výzkumný soubor čítal 205 pachatelek partnerských vražd, uvězněných v Minnesotě, USA [Kruttschnitt, Carbone-Lopez 2006: 333].

⁹² Mužští vrazi zažili násilí ze strany budoucí oběti pouze v 18 %. Další významný genderový rozdíl spočívá v kriminální minulosti, kdy muži měli v 37 % kriminální záznam a 20 % zkušenosti s vězením [Kivivuori, Lekte 2012: 68].

či nejasné určení příčiny smrti, okolnosti úmrtí dítěte a průběh trestního řízení [McKee 2006: 13].⁹³

V odborné literatuře dochází k nejednotnému výkladu kategorizace vražd dětí,⁹⁴ přičemž se nejčastěji používá následující diferenciacie: 1. neonaticida (zabití/vražda novorozence do 24 hodin jeho života), 2. infanticida (vražda/zabití dítěte staršího 24 hodin do jednoho roku věku) a 3. filicida (zabití/vražda dítěte staršího jednoho roku) [Blatníková, Netík 2007: 37; Lehti, Kääriäinen, Kivivuori 2012: 4; McKee 2006: 5; Meyer, Oberman 2001: 20; Oberman 2003: 12-13; Spinelli 2003: passim; Stange, Oyster, Sloan 2011: 751].⁹⁵

Oberman a Meyer (2008) na základě výzkumu odsouzených žen za vraždu dítěte rozdělují mateřské vraždy podle motivace: 1. neonaticida, jež souvisí s nechtěným těhotenstvím, 2. asistovaná/vynucená infanticida, k nimž dochází v násilnických, abuzivních vztazích, kde „bité“ ženy nedokážou hrubý vztah opustit a ochránit své děti, 3. infanticida ze zanedbání, k úmrtí často dochází v případě, kdy matka pracuje a hlídají dítě sourozenci, 4. infanticida způsobená týráním, kdy ženy své dítě/děti utýrají, což se stává i v milujících rodinách u žen, které inklinují ke ztrátě kontroly, 5. účelová/cíleně zaměřená infanticida spáchaná pod vlivem mentálního onemocnění, kdy ženy trpí depresivními nebo psychotickými epizodami, anebo bez přítomnosti duševní poruchy [Oberman 2003: 12-13; Oberman, Meyer 2008: 2].⁹⁶

Výzkumné studie⁹⁷ se shodují v jednom závažném poznatku, že důvody pro spáchání vraždy dítěte bývají u otců a matek často zcela rozdílné.⁹⁸ Rodiče mají obecně mnohem větší

⁹³Vysvětlit příčinu úmrtí je složitější v případě novorozence, kde bývá přičítána syndromu náhlého úmrtí. V případě udušení je sporné, zda bylo zaviněno matkou úmyslně, nebo náhodně během kojení [McKee 2006: 10-12].

⁹⁴Například Heretik dělí vraždy dětí usmrcených svými rodiči na „infanticidia“, respektive „neonaticida“ - vraždy novorozenců matkou a „filicidia“ - vraždy dětí starších než jeden den [Heretik 1999: 72]. Jewkes rozlišuje 1. infanticida - čin, který páchají pouze ženy-matky na dítěti do 1 roku věku a 2. filicida - vražda/zabití dítěte svým rodičem nebo nevlastním rodičem [Jewkes 2005: 126-129].

⁹⁵V zahraniční literatuře se vyskytuje termín „filicide-suicide“ pro případ, kdy rodič zabije své dítě a pak spáchá sebevraždu a „familicide“, pokud rodič po vraždě dítěte spáchá také vraždu intimního partnera a následně sebevraždu [Lehti, Kääriäinen, Kivivuori 2012: 4].

⁹⁶Na základě výzkumu zjistili také, že více než polovina žen vyrostla bez přítomnosti biologického otce, v jednorodičovské domácnosti, jež se narodily mladým matkám. Většina žen se také sama stala matkami v adolescentním věku, navíc v období puberty mnoho žen zažívalo samotu, tíhu péče o mladší sourozence a často i matky závislé na drogách. V těhotenství ani po porodu neměly podporu od svých rodin, zažívaly fyzický, sociální a emoční stres, navíc trpěly spánkovou deprivací [Oberman, Meyer 2008: 35].

⁹⁷Např. Alt, Wells 2010; Wilczynski 1995, 1997

⁹⁸Wilczynski (1995) zkoumala genderové rozdíly a podobnosti 20 otců a 28 matek ve Walesu a Anglii, kteří spáchali vraždu dítěte. Většina vražd byla náhlých a impulzivních. Otcové častěji než matky páchají vraždu z důvodu pomsty, žárlivosti/odmítnutí a v rámci vyžadování disciplíny od svých dětí. Matky páchají spíše

okruh motivací pro spáchání vražedného skutku - v některých případech mladý rodič jedná násilně, když není schopen se vyrovnat se stresem způsobeným pláčem dítěte, může trpět poporodní depresí nebo dokonce psychózou [Fox, Levin, Quinet 2008: 77-78; Nicolson 2001: 33]. K extrémnímu projevu násilí vůči dítěti předchází v některých případech dlouhodobé týrání dítěte.⁹⁹ S extrémním týráním, které může vést i ke smrti dítěte, je spojován Münchausenův syndrom¹⁰⁰ (zkratka MSBP či MSP).¹⁰¹

Partner a McCarthy (2006) zkoumali policejní spisy 103 vražd novorozenců a dětí spáchaných ve 20. století v Seattlu a Buffalo a zjistili, že pachatelky byly často chudé, sociálně izolované a měly další osobní problémy [Kruttschnitt, Carbone-Lopez 2006: 328]. Smithey (1997) ve své kvalitativní studii 15 matek, které zabily své děti, uvádí, že typické pachatelky mateřských vražd jsou: 1. mladé, 2. disponují vysokými očekáváními vůči sobě jako rodičům a svým dětem, 3. děti odmítavých rodičů, 4. dcery alkoholiků nebo na jiných drogách závislých otců, 5 ekonomicky deprivované, žijící život ze dne na den, 6. potýkající se s absencí otce dítěte. Otcové dětí jsou typičtí tím, že adekvátně (po emoční a finanční stránce) nepodporují ženy ani děti a navíc projevují nadměrnou kritiku jak vůči matkám, tak dětem. Zabití dítěte bývá často reakcí na emocionální stres a týrání těchto matek [Smithey 1997: 269-271]. Smithey (2001) uvádí tři typy přechodových událostí, které iniciují spáchání vraždy: 1. neutěšitelný pláč, 2. trvající nebo časté onemocnění, 3. těžkosti s výchovou (problémy naučit dítě používat toaletu, spát či jíst) [Belknap 2007: 128-129; Smithey 2001: 66-67].

altruistickou, psychotickou vraždu či pod vlivem MSBP a také v případě, když děti nebyly plánované a chtěné. Pokud zabijí děti jejich matky, upoutají většinou více pozornosti ze strany médií než muži za stejný skutek [Belknap 2007: 131; Wilczynski 1995: passim].

⁹⁹Motivační pole u týrání dítěte je odlišné – obsahuje prvky frustrace, sociální a ekonomické nouze, manželských neshod a nízké sebevědomí. Mnoho studií potvrdilo, že týrající rodiče byli v dětství také sami oběťmi týrání [Bartol, Bartol 1986: 235].

¹⁰⁰MSBP či MSP – Munchausen syndrom by proxy či Munchausen by proxy alias „caring disease“ [Jewkes 2005: 127; Lasher, Sherida 2004: 3]. Byl rozpoznán a definován v roce 1977 profesorem Meadowsem, v podobně stejnou dobu jako syndrom bité ženy. MSBP je závažnou formou týrání dítěte, instrumentální agresí, vyznačuje se kalkulovaným, strategickým, úkladným a manipulativním chováním. Osoba s tímto syndromem způsobuje zranění někomu jinému, zvláště dítěti. Je téměř výhradní provincií žen, které se nacházejí v mateřské roli, buď jako biologické nebo adoptivní matky, nebo v roli chůvy či pečovatelky. Některé děti na následky způsobených zdravotních potíží zemřou (úmrtnost 10–35 %), ale většina přežije a zůstává tak v permanentním nebezpečí [Pearson 1998: 94, 97; Schreier, Libow 1993: 13]. Matka, jež svému dítěti způsobila zranění tím, že jeho kosti naplnila zvířecími výkaly a zvířecími chlupy, vešla ve známost jako „Munchausen mom“ [Fox, Levin, Quinet 2008: 152-156].

¹⁰¹Britská pediatriká asociace odhaduje až 20 dětských obětí ročně v souvislosti s MSBP [D’Cruze, Walklate, Pegg 2006: 67]. Ani v USA nejsou k dispozici přesné počty případů MSBP, ale odhady se pohybují mezi 200 až 1200 případy ročně. Schreier a Libow (1993) objevili několik případů MBSP v jednom roce ve stejné nemocnici, z toho zhruba 10 % obětí nepřežilo (v porovnání s jinými studii, které udávají podíl úmrtnosti až 25 %) [Schreier, Libow 1993: 62].

McKee (2006) na základě své klinické praxe, forenzního posuzování a odborné literatury navrhl následující klasifikaci mateřských vražd: 1. Opuštěná matka – jedná se o kategorii matek, kde vazba s dítětem není navázána anebo je dítě nechtěné. Spadají sem především vraždy novorozenců. Autor rozlišuje čtyři typy důvodů, které vedly k vraždě: a) popření, b) ambivalence, c) zloba a d) vyčerpání. 2. Zneužívající/týrající/zanedbávající matka – kategorie, v níž se projevuje excesivní nebo neexistující disciplína či mantinely chování. Rozlišuje tři typy: a) cyklická (opakující se) vražda, b) reaktivní a c) neadekvátní, kdy matka selhala ve svém rodičovství.¹⁰² 3. Psychotická/depresivní matka je kategorií, v níž existující duševní onemocnění negativně ovlivňuje matčino vnímání a vztah k dětem. Autor diferencuje tři typy matek: a) pod vlivem klamů, b) impulsivní a c) sebevražedná. 4. Mstivá matka – do této kategorie spadá matka, která chce potrestat cizí osobu prostřednictvím spáchání vraždy dítěte. Kategorie se nečlení do jednotlivých typů, protože zde vystupuje singulární motiv. Matka nutkavě věří, že ztráta jejího dítěte je ekvivalentní k ztrátě její vlastní identity a existence. 5. Psychopatická matka – v této kategorii jsou vztahy k dětem charakterizovány mateřským zneužíváním a požitkářstvím/nestřídmostí. Dělí se do tří typů, které odrážejí primární důvody zneužívání dětí: a) finanční, b) závislostní a c) narcisistické. Tyto matky mají neempatický, necitlivý vztah k dětem a používají syny a dcery k uspokojování nebo ukojení svých potřeb a přání [McKee 2006: 131].

Pachatelkami vražd novorozenců (neonaticid) jsou podle trestního zákona výlučně ženy – matky [Fox, Levin, Quinet 2008: 82; Zákon č. 40/2009 Sb.]. Podle Jíry, Vorla a Velemínského (2005) je vražda novorozeného dítěte matkou trestným činem, jehož skutečný rozsah je těžko vymezitelný, a u kterého se dá předpokládat vysoké procento latence [Jíra 2003: *passim*; Jíra, Vorel, Velemínský 2005: 40-41].¹⁰³ Vraždy novorozených dětí jsou

¹⁰²Do této kategorie spadá syndrom zatřesení - Shaken baby syndrome (SBS), forma týrání dítěte, zpravidla ve věku do šesti měsíců, resp. 12-18 měsíců (pouze výjimečně stanovuje u dětí starších tří let), která spočívá v zatřesení dítětem [APRI 2004: 396-397; Bilchik 1997: 8; Buttram, England 2011: 2; Hanley 2009: 109; Hans 2007]. Malé děti nemají svaly na krku, páteři a po zatřesení zemře vysoké procento z nich. Děti, které přežijí, mají poškozený mozek. To může vést ke kómatu, k dílčímu nebo komplexnímu krvácení, ke ztrátě sluchu, k poškození rozumových schopností a významnému vývojovému opoždění. V USA se odhaduje ročně 600 až 1400 případů, nicméně jako ostatní formy „fatálního“ a závažného týrání dítěte, je detekce a identifikace SBS často obtížná [McKee 2006: 130-131].

¹⁰³Poukazují také na neurčitou definici poporodního rozrušení. Autoři se však nesetkali se situací (s výjimkou psychotického stavu), kdy by usmrtila po porodu dítě žena, která se na jeho příchod těšila a počítala s ním. Ženy, které si těhotenství nepřály, většinou je úspěšně zakrývaly a smrt novorozence chápaly jako východisko ze svízelné sociální situace. Autoři se dále domnívají, že by matky, které se na vraždu novorozence připravovaly, měly být posuzovány spíše za trestný čin vraždy. Zvláštní duševní stav způsobený porodem není primární příčinou zavraždění novorozeného dítěte matkou. Jde o situaci, která má závažný sociální kontext [Jíra, Vorel,

do značné míry kulturní univerzálií provázející lidskou společnost po celé historické období její existence. Již od nejstarších právních úprav lze proto vysledovat snahu zákonodárců postihovat usmrcení novorozenců, respektive potraty lidských plodů [Kučera 2002: 108].¹⁰⁴ Ekonomové Kalist a Molinari zjistili vztah mezi státem financovanými interrupcemi a vraždou dítěte. Ve své analýze došli k závěru, že podíl vražd novorozenců je o 13-20 % nižší ve státech, které poskytují veřejné financování interrupce [Kalist a Molinari citováni in Fox, Levin, Quinet 2008: 81].¹⁰⁵ Tichý (2006) uvádí typologii vražd novorozených dětí matkou podle motivace (pohnutek): 1. vraždy motivované vztahem k dítěti, 2. pohnutky plynoucí z defektů v partnerských a rodinných vztazích, 3. psychotické pohnutky, 4. vraždy motivované sociálně-ekonomickou situací, 5. kvůli obavě z veřejného mínění či z ostudy,¹⁰⁶ 6. vraždy ze soucitu, 7. náboženský a jiný fanatismus [Tichý 2006: 22-23].

Za nejvýznamnější okolnosti související s neonaticidami považují Meyer a Oberman (2001) popření těhotenství, výčitky svědomí (mnoho mladých žen nemá k řešení problémů dostatečně zdroje, jak finanční, tak psychologické), psychické status a problematické systémy podpory [Meyer, Oberman 2001: 56]. Ženě se leckdy podaří těhotenství zcela utajit i v naprosto nemyslitelných podmínkách. I v případě, že žena těhotenství neutajuje nijak cíleně, pravidelně nevyhledává lékaře [Kučera 2003: 11; Lehti, Kääriäinen, Kivivuori 2012: 5]. Z uvedeného vyplývá, že se nejedná o náhodný a nepředvídatelný zločin [Oberman 2003: 4].

Velemínský 2005: 41-42]. Jednání po činu napomáhá usuzovat na míru rozrušení matky porodem, a pro znalce jsou cenným vodítkem při posuzování duševního stavu matky v době páchaní činu. Je pravidlem, že matka dítě před usmrcením nemyje ani neošetřuje, nemá připravenou žádnou výbavičku, proto jsou těla usmrcených novorozenců pravidelně nacházena neoblečená. Není vyloučeno, že na odstraňování těla oběti se podílí i třetí osoba, typicky matka pachatelky, popř. partner. Ve značném počtu případů, zejména z novější doby, dochází k odhalení vražd novorozenců právě díky tomu, že rodička se dříve či později musí na lékaře obrátit [Kučera 2003: 14-15].

¹⁰⁴V posledních letech je v nových evropských trestních zákonících i novelách zákonů patrný náznak trendu spočívajícího v upuštění od úpravy vražd novorozených dětí matkami ve zvláštní skutkové podstatě. Tichý uvádí, že by nebylo správné, podobě jako ve Francii a Německu, tento trestný čin vypustit z trestního zákona, ale mohlo by však dojít ke snížení trestní sazby trestu odnětí svobody, jako je tomu v některých evropských trestních zákonech [Tichý 2006: 25].

¹⁰⁵V České republice se potraty ze sociálních důvodů (podle nové úpravy interrupčního zákona platné od 1. 1. 1987 se hovoří o umělému přerušení těhotenství „na žádost ženy“) omezují výhradně na dobu do 12. týdne gravidity, respektive do ukončení 12. týdne od prvního dne poslední menstruace. Umělé přerušení těhotenství (UPT) z genetických důvodů je zákonem povoleno až do 24. týdne gravidity. Přípustný způsob umělého přerušení těhotenství je upraven zák. ČNR 66/1986 Sb. O UPT s prováděcí Vyhláškou MZ ČR č. 75/1996 Sb. [Jíra, Vorel, Velemínský 2005: 35].

¹⁰⁶Měla klíčový význam v předválečných případech, později s vývojem morálního vědomí společnosti a změnami v náhledu na svobodné matky ustupuje do pozadí, i když není zcela ojedinělá [Tichý 2006: 22-23].

2.3.3 Mnohonásobné vraždy

Podíl žen na mnohonásobných vraždách¹⁰⁷ je v porovnání s muži celosvětově marginální; většina žen se dopouští pouze jedné vraždy¹⁰⁸ [Holmes, Holmes 2010: 40; Jensen, Kouri 2012: 14; Vronsky 2007]. Oproti mužským mnohonásobným vrahům vykazují ženy určitá specifika spočívající ve výběru místa činu a obětí. Nejčastěji vraždí ve svých domovech (většina obětí jsou rodinní příslušníci), v nemocnicích nebo v rámci poskytování pečovatelské či zdravotnické služby [Pearson 1998: 153], jedná se o tzv. „tiché vražedkyně“. Sériové vraždy z lékařského/zdravotnického prostředí páchají přibližně ze dvou třetin ženy, přestože jinak je typickým pachatelem několikanásobných vražd muž. Pachatelky těchto vražd úmyslně zabíjí své pacienty, kteří jsou na nich závislí (senioři, postižení, děti), z důvodu uspokojení svých osobních tužeb a potřeb. Pokud vraždí samy, preferují jako způsob usmrcení obětí podání jedu (otrávení) [Cooper 2000: 275, 283].

Moc, kontrola nebo získání pozornosti jsou osobní motivy, které dominují u vražd z lékařského prostředí. Pachatelé se dělí minimálně do dvou základních typů: 1. vraždící kvůli moci („power killer“), 2. vraždící z touhy po pozornosti („hero killer“). První typ vraždí v tichosti, často pracuje v noci a je schopný zabíjet po relativně dlouhou dobu. Moc a kontrolu mu poskytuje jeho vlastní volba, rozhodnutí o tom, kdo přežije a kdo zemře. Způsob vraždy je jemnějšího druhu, například pomocí injekce morfinu. Druhý typ baží po pozornosti. Své oběti se pokouší zachránit s cílem, aby se na něho ostatní dívali jako na hrdinu, který zachraňuje život. Kromě primárních motivů jako je moc, kontrola a pozornost stojí v pozadí i sekundární motivy jako jsou pokusy zakrýt jiný zločin v práci či odcizení léků, peněz nebo věcí pacientů [Hickey 2003: 307; Fox, Levin, Quinet 2008: 147-151; Holmes, Holmes 2009: 213]. U vražd tohoto typu lze také předpokládat vysokou latenci a mnoho neodhalených vražd [Fox, Levin, Quinet 2008: 143; Jensen, Kouri 2012: 14].

Vzhledem k nízkému počtu mnohonásobných vražd spáchaných ženami nelze vytvořit

¹⁰⁷Holmes, Holmes (2010) rozlišují mnohonásobné vraždy páchané jedním pachatelem a sériové, masové a „záchvatové“ řádící vraždy (spree murder), které odlišuje doba páchaní a geografické distance činů [Holmes, Holmes 2010:15. 36]. O sériové vraždy se jedná, pokud jsou tři a více obětí usmrceno v průběhu dnů až roků. Mezi každou vraždou je doba „odpočinku“, ve které pachatel nezabíjí, a tato oddychová doba trvá alespoň 30 dnů [Cassel, Bernstein 2007: 191-193]. Masové vraždy jsou definovány alespoň čtyřmi oběťmi usmrcenými na stejném místě v jednu dobu. U řádících vražd je usmrceno několik obětí na dvou či více místech během jedné doby a často se objevují ve spojitosti s jiným kriminálním chováním [Heretik 1999: 77].

¹⁰⁸Holmes a Holmes (2010) uvádí, že v USA nelze určit přesný počet ženských sériových vražedkyň. Statistika obsahuje jen zatčené osoby, která uvádí 5-8 % žen mezi všemi sériovými vrahy [Holmes, Holmes 2010: 40]. Ženské sériové vraždění není tak reprezentativní jako mužské, proto trendy do budoucna nemohou být přesně predikovány [Cooper 2000: 275, 283-285].

stejně spolehlivou typologii jako u mužských vrahů, ale jednu z nejčastěji citovaných přináší Copper (2000): 1. Zjištěné vražedkyně, motivované snahou získat materiální profit. Oběti jsou většinou rodinní příslušníci a blízcí známí. Vraždy pečlivě naplánují a nejčastěji jako vražedný nástroj použijí jed. 2. Vizionářské vražedkyně, zpravidla duševně nemocné, konající vraždu pod vlivem příkazů-sluchové halucinací. Obvykle jsou to ženy mentálně nemocné, psychiatricky diagnostikované, nebývají trestně odpovědné a je jim uložena psychiatrická léčba. Mohou impulzivně bez zjevné příčiny napadnout neznámou osobu. 3. Hédonické vražedkyně, zpravidla motivované deviantními sexuálními pohnutkami, co do počtu výjimečné. 4. Mocensky orientované sériové vražedkyně, pracující jako zdravotní sestry nebo zdravotníci v nemocnicích nebo pečovatelských domovech. Jsou motivované potenciální „moci“, kterou mají nad životy na nich závislých lidí (dětí, seniorů a ostatních nemocných). 5. Žákovské sériové vražedkyně, vraždící patrně na základě osobního vrtochu charismatického a narcistního muže. 6. Atypické ženské sériové vražedkyně, které vraždí na základě více motivů [Cooper 2000: 276-281].

Na základě klasifikovaných motivů lze i sériové vražedkyně rozdělit podle tzv. Kelleherovy typologie na pachatelky operující individuálně a pachatelky vraždící ve skupině.¹⁰⁹ [Drbohlav 2005: 78]. Zvláštním případem mnohonásobných vražedkyň, (i vrahů) je tzv. folie à deux (šílenství ve dvou – v páru). „Psychiatři zjistili, že šílenství ve dvou není následkem jiné duševní poruchy. Podle právní a klinické definice není šílenstvím vůbec.“ [Berry-Dee 2005: 15]. Kriminologové se shodují v tom, že zatímco se vražedné šílenství v páru (muž a žena) vyskytuje často, mezi homosexuálními muži bývá velmi vzácné. Většina vraždících párů prožívá izolovaný vztah, vede silně introspektivní život a vnější svět vnímá paranoidně. Často se jejich introspektivní spojení zakládá na společných duševních poruchách. Jeden z partnerů bývá dominantní a druhý se podřizuje. Mají sdílený motiv - sexuální perverzi, touhu po penězích, chorobnou žárlivost, krutou

¹⁰⁹Vražedkyně individualistky jsou dospělého věku, pečlivé, opatrné, uvážlivé, sociálně zkušené a velmi organizované. Obvykle napadají oběti ve svém domě nebo zaměstnání. Preferují specifické zbraně jako jed, smrtelnou injekci a udušení. Jde o několik typů: 1. „černá vdova“ systematicky vraždí manžele, partnery nebo jiné členy rodiny, 2. „anděl smrti“ jako zdravotní sestra, lékařka či pečovatelka vraždí pacienty svěřené do její péče, 3. „sexuální predátor“ vraždí v rámci sexuálního násilí, 4. „vražedkyně z odplaty“ vraždí z nesnášenlivosti nebo žárlivosti, 5. „profitová vražedkyně“ vraždí zejména kvůli penězům a majetku. Vražedkyně operující ve skupině jsou mladší, agresivní, útočné, někdy neorganizované a neschopné pečlivého naplánování. Jejich akční radius je mimo vlastní bydliště. Používají střelné zbraně, nože nebo umučení. Dělí se do těchto typů: 1. „skupinový zabiják“ vraždí ve skupině, klanu nebo i jen s jedním partnerem, 2. „vražedkyně k otázce duševního zdraví“ vraždí náhodně se zřejmým záměrem, aby v případě dopadení mohla být souzena jako duševně nemocná, což předstírá, 3. „nevysvětlitelné vražedkyně“ vraždí z nevysvětlitelné příčiny s nejasnými motivy [Drbohlav 2005: 78].

nenávist nebo vražednou kombinaci několika motivů [Berry-Dee 2005: 13; Ibrahim 2003: 18; Schechter, Everitt 2006: 97-98; Winter 2006: 159].

3 Žena jako pachatelka vraždy: výzkum v ženské věznici

3.1 Popis výzkumu

3.1.1 Cíle a metodologický postup

Z analýzy dosavadního stavu poznání jsem zjistila, že existuje řada typologií (modelů) vražedného jednání, které však nejsou zcela konzistentní. Nebylo možné najít jednotný výkladový princip, ani vybrat jednu typologii jako základ zkoumání. Cílem mého výzkumu v ženské věznici je pečlivá (systematická) deskripce zkoumaného fenoménu a v souladu s tímto záměrem. 1. zjistit formy vražedného jednání žen, etiologii a okolnosti vražd (demografické a situační koreláty incidentů, modus operandi), 2. zmapovat vybrané životní postoje pachatelek vražd, 3. analyzovat rodinné vraždy a jejich pachatelky.¹¹⁰ Jako metodologický postup je zvolena integrovaná výzkumná strategie s využitím převážně kvalitativních, ale i kvantitativních technik sběru a interpretace dat. Jedná se tak o výzkum kombinující kvalitativní a kvantitativní metody, „mixed methods research“ (či „mixed design“) [Buchčík 2012: 131; Creswell 2003: 99; Greene 2007: 21; Johnson, Onwuegbuzie, Turner 2007: 123; Ritchie, Ormston 2013; Teddlie, Tashakkori 2010: 8].

Výzkum v ženské věznici je koncipován do dvou dílčích výzkumů: primárního kvalitativního výzkumu (2008/2009) a dotazníkového šetření (2010). Po přípravné fázi výzkumu (studium a analýza dokumentů, opakované návštěvy ženské věznice, navázání kontaktu s vedením věznice, zajištění souhlasu s provedením výzkumu, dohoda o průběhu sběru dat ve věznici atd.) probíhal primární výzkum, rozdělený do dvou částí. V první realizační části primárního výzkumu byly studovány a analyzovány vězeňské dokumenty bez ohledu na typ (formu) spáchané vraždy, a to v průběhu dvou několikadenních stáží v ženské věznici. Výzkumný soubor tvoří všechny uvězněné pachatelky vražd (41 žen) aktuálně zařazené ve věznici, přičemž tento počet představuje zhruba polovinu všech uvězněných pachatelek vražd v České republice. Druhá realizační fáze primárního výzkumu spočívala v provedení hloubkových rozhovorů s vybranými pachatelkami vražd (23 rozhovorů), v rámci čtyřdenní stáže ve věznici. Kvalitativní výzkum poskytuje důležitý vhled do interpersonálních vztahů a pomáhá osvětlovat odvrácenou stranu vztahů včetně konfliktů, emocionálního zneužívání či deviace [Silverman 2006]. Zachycuje komplexitu, hustý popis, porozumění a je konstruovaný během výzkumu [Čisář 2014: 4-6]. Rozhovory byly vedeny především

¹¹⁰ Byla jsem hlavním a jediným řešitelem, který celý výzkum řídil, prováděl a zodpovídal za jeho průběh.

s pachatelkami partnerských vražd, neboť z rozboru současného stavu poznání, ale i na základě analýzy vězeňských dokumentů se potvrdilo, že prototypem vražd páchaných ženami je vražda životního partnera v konfliktním partnerském vztahu, kde v pozadí může stát tzv. syndrom týrané ženy.¹¹¹ Zúžení výzkumného vzorku na pachatelky partnerských vražd bylo nevyhnutelné také vzhledem k poměrně náročné technice sběru dat a omezenému časovému prostoru ve výzkumném prostředí ženské věznice. K analýze dokumentů a hloubkovým rozhovorům v primárním výzkumu byly použity další kvalitativní techniky sběru dat jako neformální rozhovory, zúčastněné pozorování a terénní poznámky, s cílem odkrýt význam sdělovaných informací, se snahou dojít k novému porozumění zkoumaného jevu či vzhledu do problematiky vražedného jednání žen. Ke sběru dat v obou realizačních fázích primárního výzkumu byl využíván notebook, zapůjčený personálem věznice.¹¹²

V druhém dílčím výzkumu v ženské věznici (2010) byl sběr dat realizován prostřednictvím dotazníkového šetření, s cílem získat co nejkomplexnější přehled o ženě jako pachatelce vraždy. Záměrem dotazníkového šetření bylo sestavit takový dotazník pro odsouzené pachatelky vražd, který bude následně využit v ostatních ženských věznicích v České republice, popřípadě po úpravách i v mužských věznicích s tím, že získaná data umožní provést komparaci. Na základě předběžného šetření měl základní výzkumný soubor tvořit 80-90 odsouzených pachatelek vražd aktuálně vykonávajících trest ve vězení. S ohledem na finanční, časovou a organizační náročnost (výzkum jsem financovala z vlastních zdrojů) bylo dotazníkové šetření realizováno pouze v ženské věznici Světlá nad Sázavou.¹¹³ Počet aktuálně uvězněných žen v této věznici v době dotazníkového šetření činil podle rozhovorů s personálem věznice 43, z toho 41 žen bylo odsouzeno za dokonané vraždy a dvě za pokus trestného činu vraždy. V době sběru dat však bohužel 17 žen bylo již propuštěno nebo přemístěno do jiné věznice. K dispozici bylo pouze 23 žen, z nichž dotazník vyplnilo 22. Zde je na místě zdůraznit, že omezený počet respondentek přisuzuje výzkumu pouze pilotní charakter. Získaná data nepostačují pro aplikaci náročnějších statistických analýz a zobecnění. Analýza zjištěných dat a následná interpretace je tak pouze orientační a doplňující k ostatním výsledkům.

¹¹¹ Druhé místo (co do četnosti případů) připadá vraždě novorozeného dítěte matkou.

¹¹² Stravovala jsem se ve vězeňské jídelně (obědy, večeře), ve vězeňské kantýně (snídaně) a přespávala v areálu věznice.

¹¹³ Dotazník pro odsouzené pachatelky vražd je uveden v Příloze č. 2.

3.1.2 Použité techniky sběru dat a jejich odůvodnění

V souladu s výzkumným záměrem jsem použila následující techniky sběru dat:

1. Studium a analýza dokumentů (spisy, kazuistiky, dotazníky odsouzených pachatelek vražd, evidence vězňů, spisy policie, státního zastupitelství, soudní rozhodnutí, zejména rozsudky, znalecké posudky, interní předpisy a výkazy Vězeňské služby České republiky). Jednalo se o časově nejnáročnější techniku sběru dat, kdy jsem v průběhu několika výzkumných pobytů v ženské věznici studovala a analyzovala vězeňskou dokumentaci aktuálně uvězněných pachatelek vražd v době výzkumu. Na základě analýzy dokumentů jsem následně také provedla výběr odsouzených žen vhodných pro hloubkové rozhovory.

2. Neformální rozhovory s pracovníky ženské věznice (s náměstkem a ředitelkou věznice, vychovateli, speciálními pedagogy, sociálními pracovníky, psychology, dozorci). Při pobytech ve věznici jsem průběžně vedla neformální rozhovory se zaměstnanci (celkem 12), s cílem poznat chod věznice, každodenní život uvězněných žen i zaměstnanců z perspektivy personálu věznice, postoje a názory na uvězněné pachatelky vražd, na programy zacházení s uvězněnými, hodnocení vězeňské služby odsouzených pachatelek vražd atd. Rozhovory vznikaly v přirozeném průběhu interakce spontánním generováním otázek (například při obědě ve vězeňské jídelně, při nákupu ve vězeňské kantýně, během pozorování v terénu na odděleních, při práci v keramickém kroužku, o přestávce při kávě, během silvestrovské oslavy).

3. Hloubkové rozhovory s odsouzenými pachatelkami vražd.¹¹⁴ Tento postup jsem zvolila: a) s cílem získat jakýsi kalendář životních událostí před uvězněním a odhalit možné prediktory vražedného jednání včetně kontextu těchto událostí, b) s ohledem na řadu výhod, jež kvalitativní metoda dotazování poskytuje: flexibilitu, částečnou kontrolu nad vznikem dat, množství kontextuálních informací a možnosti odhalit i rozporuplné nebo konfliktní postoje zkoumaných osob, formulaci vlastních postojů uvězněných žen (vzhledem k otevřenosti rozhovorů bez omezujících kategorií) či vyšší validitu [Marvashi 2004: 21; Schensul, Schensul, LeComste 1999: 291; Seidman 2013: 13; Silverman 2006: 17; Tracy 2013: 152].

¹¹⁴Berry-Dee, výzkumník, jenž vedl interview s přibližně 70 sériovými a masovými vrahy a mimo to hovořil s desítkou psychiatrů a vyšetřovatelů FBI, ve své knize *Sdílené šílenství* napsal: „*Samotná myšlenka, že jsem umožnil sériovým vrahům, aby popsali svůj život a zločiny vlastními slovy, otřásla kriminologickými kruhy a stala se inspirací pro současné knihy, televizní dokumentární filmy na toto téma. Jeden mezinárodní vydavatel ve svém odmítavém dopisu uvedl: „Mohlo by to znepokojit naše starší čtenáře,“ což vyvolává otázku, proč vlastně vůbec čtou o skutečném zločinu.*“ [Berry-Dee 2005: 11].

Základní soubor uvězněných pachatelek vražd byl z časových a organizačních důvodů zredukován na výzkumný soubor čítající 23 uvězněných pachatelek vražd v ženské věznici.¹¹⁵

Podkladem pro rozhovor s odsouzenými pachatelkami vražd byl předem připravený scénář, který umožňuje provést rozhovory strukturovaněji a usnadňuje následné srovnání. Jeho finální podoba vznikla po analýze dokumentů ve věznici, po rozhovorech s vychovateli a s ohledem na trestněprávní kvalifikaci skutku. Scénář obsahuje následující strukturu: I. DĚTSTVÍ: rodina, vztahy s rodiči, sourozenci, vztahy ve školním i mimoškolním kolektivu, školní prospěch, zájmová činnost, sociální a materiální podmínky, pozitivní a negativní zkušenosti, v případě problémové situace přístup okolí a její řešení (na koho se mohla v nouzi obrátit), nejvýraznější osoba v dětství (kladná i záporná), II. DOSPÍVÁNÍ: výběr vzdělání po základní škole (s kým mohla probírat problémy), role školy a rodiny, vztah k autoritám, sociálně deviantní chování, vztahy s osobami opačného pohlaví, sexualita – první sexuální zážitky (kladné, záporné), postoj k zamilovanosti a lásce, sociální a materiální situace, III. VLASTNÍ RODINA: gravidita – plánované těhotenství, volba partnera, přístup okolí k těhotenství, postoj k dětem, svatba - okolnosti, okolí, zaměstnání – naplnění či nutnost, materiální zabezpečení, jiné výrazné okolnosti vztahující se k vlastní rodině, IV. SITUACE PŘED ODSOUZENÍM: vztahová, materiální a sociální situace před odsouzením (zhruba jeden rok), V. TRESTNÝ ČIN: otázka viny (v případě popření viny, proč si myslí, že byla nespravedlivě odsouzena), v případě přiznání viny – co vedlo ke spáchání skutku, reakce okolí, lítost, zda ji mohlo něco odradit od spáchání skutku, zda viní někoho, že spáchala čin, vliv a dopad na vlastní děti, resocializace – představa o situaci po propuštění, o budoucnosti, VI. VĚZNICE: vztahy se spoluvězeňkyněmi včetně navazování intimních partnerství, zařazení do programů zacházení, vztahy s rodinou – návštěvy, celkové zhodnocení uvěznění. První analýza dat byla prováděna souběžně s jejich získáváním.

Průběh rozhovoru

Před začátkem rozhovoru jsem se odsouzené ženě představila a podala ruku, vysvětlila svůj výzkumný záměr a nastínila očekávaný průběh rozhovoru. Ujistila ji o anonymitě, dobrovolnosti a možnosti rozhovor kdykoliv přerušit, ukončit či neodpovědět na určitou otázku s tím, že rozhovor bude uskutečněn a následně použit pro výzkumné účely pouze v případě, že k němu dá odsouzená písemný (poučený) souhlas. Všechny uvězněné ženy

¹¹⁵Pravá jména odsouzených pachatelek vražd a případně i dalších osob vystupujících v textu samozřejmě nejsou uvedena. Pro účely výzkumu jsou používána jména fiktivní.

s tímto postupem souhlasily. Po skončení rozhovoru jsem odsouzené poděkovala a také se zeptala, zda bych ji mohla případně ještě kontaktovat, ať písemnou formou či osobně. S tímto návrhem každá z odsouzených bez výhrad souhlasila.¹¹⁶ Jeden rozhovor trval průměrně 90 minut, výjimečně i delší dobu (maximálně však 120 minut).

V některých případech na začátku rozhovoru panovala ze strany odsouzené nejistota, rozpačitost i obavy, což bylo záhy překonáno a i zprvu nemluvná či zaražená žena se rozpovídala. Mnohé odsouzené pachatelky mrzelo, když náš rozhovor musel z časových důvodů skončit.¹¹⁷ Důsledně jsem se vyhýbala určitým slovním spojení (označování žen jako vražedkyně, pachatelek vražd) a používala spíše „odsouzení za čin“, „v době spáchání činu či v době skutku, za který jste nyní uvězněna“ atp. K dobré komunikaci přispělo také mé sdělení, že nejsem policistka, „bachařka“, státní zástupkyně ani soudkyně, ale studentka sociologie, která chce situaci odsouzené „pouze“ co nejvíce porozumět. Před začátkem i během rozhovoru jsem odsouzené připomínala, že mi také může klást jakékoliv otázky. Při rozhovorech bez výjimky panovala uvolněná, přátelská atmosféra a věřím, že se participantky cítily bezpečně.¹¹⁸

Možná úskalí a limity rozhovoru

Někteří autoři upozorňují, že interakční a kontextuální determinaci dat získaných kvalitativním rozhovorem (face to face) nelze nikdy zcela zabránit. Rozdíly mezi tazateli a rozdíly v jejich chování mohou vyvolat „interviewer bias“ [Disman 2008: 141]. Lze také namítnout, že mezi výzkumníkem a vězňenými může existovat mocenská a informační asymetrie. Pro snížení tohoto rizika jsem po celou dobu rozhovoru důrazně dodržovala princip rovnosti výzkumnice a komunikačních partnerek. V zájmu výzkumné etiky bylo samozřejmě přísné zachování ochrany, anonymity odsouzených žen. Jsem si také vědoma potenciálního úskalí, že výpovědi žen mohly být ovlivněny mou osobou, resp. jejich vnímáním mé osoby. Souhlasím také s tvrzením, že osobnost výzkumníka a jeho nahlížení na lidskou podstatu ovlivňuje způsob vysvětlení zločinu, výzkumné otázky, design výzkumu a interpretaci dat.

¹¹⁶ „Hezky se s vámi povídalo, kdyžtak napište. Můžete se na mě znovu obrátit s dotazníkem.“ (Jana R., rozhovor)

„Moc příjemná paní, hodná paní..., když jste to vy, tak můžete...“ (míněno znovu kontaktovat, pozn. autora) (Stanislava P., rozhovor)

¹¹⁷ Hoffman (1977) a Holstein (1976) tvrdí, že ženské pachatelky jsou empatičtější než muži. Proč tomu tak je, není zcela jasné, zřejmě hraje svou roli odlišná socializace [Hoffman a Holstein citováni in Bartol, Bartol 1986: 239]. S mužskými vrahy jsem prozatím v roli „výzkumnice“ nehovořila, ale mohu jednoznačně podpořit tvrzení autorů o empatii žen, pachatelek vražd, alespoň těch, se kterými jsem se v rámci rozhovorů setkala.

¹¹⁸ „Jde z vás dobrota, tak můžu všechno říct.“ (Marie B., rozhovor)

Po celou dobu výzkumu jsem vedla v patrnosti možné nebezpečí „kontaminace mých předsudků a teoretických spekulací“ [Bartol, Bartol 1986: 3] a snažila se toto riziko eliminovat.

4. Zúčastněné pozorování. Se stejným záměrem, tj. porozumět zkoumaným osobám ve vězeňském prostředí, jsem v rámci možností participovala na každodenním životě odsouzených i personálu věznice, formou zúčastněného pozorování. V sociální interakci s uvězněnými ženami i personálem věznice jsem vystupovala s otevřenou identitou výzkumnice (pozorovatel jako participant).

5. Terénní poznámky. V průběhu stáží jsem vedla terénní poznámky (písemný dialog sama se sebou) [Disman 2008: 312], chronologický záznam dění ve zkoumaném prostředí, co se děje s tímto prostředím, i co se děje ve mně coby pozorovatelce. Zapisovala jsem pocity, dojmy i pochybnosti, které ve mně vězeňské prostředí, vězeňský režim, hloubkové i neformální rozhovory, pozorování odsouzených i zaměstnanců věznice vyvolávají. Do jisté míry se tedy jedná o výzkum s etnografickými prvky, jež je charakteristický delším setrváním ve skupině, pružným plánem výzkumu, etnografickým psaním (zaznamenávání pozorovaného, slyšeného a prožitého) [Hendl 2005: 121; Schensul, Schensul, LeComste 1999: 291].

6. Vyhotovení dotazníku a dotazníkové šetření. Vzhledem k limitům kvalitativního výzkumného šetření (mnoho informací o malém počtu jedinců, redukci počtu sledovaných jedinců, problematické generalizaci na populaci, nízká reliabilita) [Disman 2008: 285-289; Hendl 1997: 66] byla rovněž použita kvantitativní strategie sběru dat technikou dotazníkového šetření. Podoba dotazníku byla upravena podle průběžných výsledků z primárního výzkumu, a také s ohledem na plánovaná navazující výzkumná šetření v dalších věznicích. Sledovány byly rovněž základní demografické a statusové charakteristiky odsouzených.

3.1.3 Plán řešení

Výzkum byl realizován v ženské věznici Světlá nad Sázavou,¹¹⁹ jež se specializuje

¹¹⁹V ženské věznici Světlá nad Sázavou od roku 2004 funguje zvláštní oddělení pro výkon vazby. Jako jediná u nás zajišťuje od roku 2002 výkon trestu matek s dětmi do tří let (s dohledem, dozorem, ostrahou). V zájmu zachování sourozeneckých vazeb je možno pobyt prodloužit až do věku 5 let dítěte, na základě rozhodnutí ředitele věznice. Od poloviny roku 2012 byla profílance věznice rozšířena o výkon vazby žen těhotných a s novorozenci. Je zde také oddělení pro trvale pracovně nezařaditelné ženy, kde jsou ubytované starobní nebo invalidní důchodkyně nebo ženy pohybově omezené či jinak zdravotně hendikepované (s dozorem a ostrahou) a součástí je také bezdrogová zóna. V roce 2003 zde bylo zřízeno Školské vzdělávací středisko (ŠVS) [VS ČR 2009]. Trest si zde odpykávají odsouzené zj. v kategoriích ostraha, dozor a mladistvé.

na výkon trestu odnětí svobody (VTOS) výhradně pro ženy¹²⁰ [VS ČR 2009]. V době posledního výzkumného šetření (k 31. 12. 2010) bylo v České republice ve výkonu odnětí svobody (VTOS) umístěno 19 449 osob, z toho 18 320 mužů a 1129 žen, v roce 2009 umístěno 19 374 osob, z toho 18 367 mužů a 1007 žen. Odsouzené ženy se podílely 5,2 % v roce 2009 a 5,8 % roce 2010 na celkovém počtu uvězněných a lze konstatovat, dochází k navyšování podílu žen ve věznicích. V době výzkumu (vždy k 31. 12.) bylo ve věznici Světlá nad Sázavou v roce 2009 umístěno 599 a v roce 2010 690 odsouzených žen [GŘ VS ČR 2010: 59]. Podíl uvězněných žen za trestný čin vraždy (k celkové vězeňské populaci v této věznici) tvořil 6,8 % (41 odsouzených v roce 2009) a 6,2 % (43 odsouzených v roce 2010).¹²¹

Výkon trestu zahrnuje i v této ženské věznici programy zacházení,¹²² pracovní aktivity,¹²³ speciálně-výchovné aktivity, vzdělávání, zájmovou činnost a trénink utváření vnějších vztahů. Součástí programů jsou arteterapie, psychoterapie, psychorelaxační techniky, právní a sociální poradenství, protidrogová poradna a komunitní setkávání. Extramurální aktivity jsou doplňující mechanismy k odbornému zacházení s odsouzenými, které mají motivační, podpůrný charakter. Mezi ně je řazeno přerušování výkonu trestu (PVT), opuštění věznice (OV) např. s návštěvou, v rámci plnění programu zacházení a akce mimo věznici (AMV) zpravidla pod vedením odborného zaměstnance věznice [GŘ VS ČR 2011: 91].

Před zahájením výzkumného šetření jsem si připravila plán organizace sběru dat v každé fázi dílčích výzkumů. V průběhu července až října 2008 probíhala přípravná fáze primárního výzkumu, ve které jsem navázala nejprve telefonický, posléze osobní kontakt s vedením ženské věznice s cílem zajistit si přístup ke zkoumání uvězněných pachatelek vražd

¹²⁰V ženské věznici Světlá nad Sázavou od roku 2004 funguje zvláštní oddělení pro výkon vazby. Jako jediná u nás zajišťuje od roku 2002 výkon trestu matek s dětmi do tří let (s dohledem, dozorem, ostrahou). V zájmu zachování sourozeneckých vazeb je možno pobyt prodloužit až do věku 5 let dítěte, na základě rozhodnutí ředitele věznice. Od poloviny roku 2012 byla profilace věznice rozšířena o výkon vazby žen těhotných a s novorozenci. Je zde také oddělení pro trvale pracovní nezařaditelné ženy, kde jsou ubytované starobní nebo invalidní důchodkyně nebo ženy pohybově omezené či jinak zdravotně hendikepované (s dozorem a ostrahou) a součástí je také bezdrogová zóna. V roce 2003 zde bylo zřízeno Školské vzdělávací středisko (ŠVS) [VS ČR 2009]. Trest si zde odpykávají odsouzené zj. v kategoriích ostraha, dozor a mladistvé.

¹²¹Podíl žen ve vězení Světlá nad Sázavou v roce 2011 za trestný čin vraždy byl 7,4 % (v porovnání s celkovou četností osob ve výkonu trestu odnětí svobody za trestný čin vraždy 1247 se ženy podílí 7,7 % a muži 92,3 %). [GŘ VS ČR 2011: 82, 84-85]. Ke dni 31. 12. 2012 bylo v České republice za vraždu odsouzeno celkem 1110 osob, z toho 1021 mužů (92%) a 89 žen (8%) [GŘ VS ČR 2012: 85].

¹²²Zacházení s vězněnými osobami vychází z principů restorativní justice, jejímž cílem je dosáhnout toho, aby si pachatel uvědomil odpovědnost za své činy, snažil se o napravení jejich důsledků a po vykonání trestu se začlenil do společnosti jako řádný občan respektující právní normy [VS ČR 2011].

¹²³Ve vězení Světlá nad Sázavou byla v době výzkumu v roce 2009 65% zaměstnanost odsouzených s průměrným výdělkem téměř 30 Kč za hodinu (celková zaměstnanost vězeňské populace byla 58 %) [GŘ VS ČR 2009: 48].

a dohodnout postup výzkumného šetření (včetně zajištění písemného souhlasu ze strany vedení věznice s realizací výzkumu). Za tímto účelem jsem navštívila dvakrát ženskou věznici, kde proběhly schůzky s vedením a s ostatními zaměstnanci věznice (speciálními pedagogy, vychovateli, sociálními pracovníky, dozorci) a prohlídka prostor ženské věznice. Na přípravnou část navázala realizační fáze primárního výzkumu, jež spočívala ve sběru dat v terénu v ženské věznici, a která byla rozdělena do dvou dílčích etap. První etapa proběhla od listopadu 2008 do března 2009 formou tří intenzivních výzkumných pobytů v ženské věznici. V rámci prvního třídenního pobytu v listopadu 2008 jsem studovala a analyzovala dokumenty, vedla neformální rozhovory se zaměstnanci věznice, pozorovala uvězněné ženy při plnění programů zacházení a zájmové činnosti. Při druhém dvoudenním pobytu v prosinci 2008 jsem pokračovala v analýze dokumentů, neformálních rozhovorech se zaměstnanci věznice a zúčastněném pozorování. Hlubkové rozhovory s 23 uvězněnými pachatelkami vražd jsem realizovala v březnu 2009, kdy jsem v ženské věznici strávila čtyři dny. Po celou dobu výzkumného šetření jsem si zapisovala terénní poznámky a průběžně analyzovala data. Druhý dílčí výzkum, resp. jeho realizační fáze sběru dat spočívala v dotazníkovém šetření (2010), kdy byl v měsíci květnu dotazován (v době sběru dat) základní soubor uvězněných pachatelek vražd v ženské věznici s cílem získat co nejúplnější informace o pachatelkách vražd. V závěrečné fázi výzkumu jsem zpracovávala, analyzovala, vyhodnocovala a interpretovala získaná data. Následně jsem upravovala výsledky z výzkumu do publikovatelné podoby.

3.2 Charakteristiky pachatelek vražd

3.2.1 Základní údaje o zkoumaných souborech: primární výzkum v ženské věznici (2008/2009), dotazníkové šetření v ženské věznici (2010)

V době realizační fáze primárního výzkumu (2008/09) v českých věznicích vykonávalo trest odnětí svobody celkem 80-90 pachatelek vražd. V ženské věznici Světlá nad Sázavou bylo umístěno 41 odsouzených pachatelek vražd, a tento počet tvoří výzkumný soubor, což je zhruba polovina všech uvězněných pachatelek vražd v České republice. Tyto pachatelky vražd spáchaly celkem 46 vražedných útoků, při nichž zemřelo 33 obětí (72% úmrtnost), přičemž oběti vražd byly s výraznou převahou mužského pohlaví (83 %). Trestné činy byly kvalifikovány jednak jako dokonané vraždy, dále jako pokusy trestného činu vraždy a jako forma účastenství na trestném činu vraždy (organizování, návod či pomoc k vraždě).

Ženy se nejčastěji dopustily rodinných vražd (motivovaných osobními vztahy i zjiště), celkem v 31 případech, tj. v 68 %. Z toho ve 23 případech (v 50 %) se jednalo o partnerské vraždy či vražedné útoky v intimních vztazích, kdy se obětí stal manžel, druh, milenec/přítel či bývalý manžel. Vražedné útoky na vlastní děti a vnouče ženy směřovaly v pěti případech (11 %) proti 4 dětem. Ve třech případech se jednalo o novorozence a v jednom o starší dítě, na kterém se matka dopustila dvojnásobného pokusu vraždy. Ostatní vražedné útoky, celkem tři (7 %), namířily proti ostatním rodinným příslušníkům – matce, otčímovi a tchánovi.

Jiné než rodinné vraždy (32 %) ženy spáchaly za účelem zakrýt jiný trestný čin, zbavení závislosti na vztahné skupině či ze zjištěného důvodu. V této kategorii si za terč útoku vybralo známé osoby pět pachatelek (kolegyni, souseda, bytného) a pět pachatelek neznámé, cizí osoby. Ve většině případů se jednalo o jednoskutkové vraždy a čtyři ženy (10 %) se dopustily několikanásobné vraždy. V době výzkumu bylo za mnohonásobné vraždy odsouzeno pět žen (12 %). Další žena byla ve výkonu trestu odnětí svobody opakovaně pro spáchání vraždy (trest za spáchání první vraždy již vykonala a druhou vraždu spáchala 12 let po první).

Ve výzkumném souboru dotazníkového šetření (2010), jež tvořilo 22 uvězněných pachatelek vražd, byla většina žen odsouzena za spáchání dokonané jednonásobné vraždy nebo za přípravu či pokus trestného činu vraždy (19, tj. 86 %). V 17 případech oběť vražedného útoku zemřela (77% úmrtnost), v jednom případě se jednalo o přípravu vraždy a ve třech případech o pokus vraždy. Oběť byla v 17 případech mužského pohlaví a ve čtyřech případech ženského pohlaví. Také v tomto výzkumném šetření se potvrdilo, že nejčastěji ženy spáchaly vraždu v intimním vztahu, kdy obětí byl manžel, druh, milenec či bývalý partner (celkem 9 pachatelek, tj. 41 %). Za vraždu manžela bylo odsouzeno pět žen, za vraždu druha dvě ženy, za vraždu přítele/milence, se kterým odsouzená nesdílela společnou domácnost jedna žena a za vraždu bývalého manžela jedna žena. Vraždu dítěte spáchaly dvě ženy, z toho v jednom případě se jednalo o vlastní dítě - novorozence a jednou nevlastní dítě (syn od druha). V jednom případě se jednalo o vraždu otčíma (přítele matky). Rodinné vraždy tak tvoří přes polovinu (55 %) všech vražd spáchaných ženami. Za vraždu blízké či známé osoby (bytný, soused, kolegyně prostitutka, známý) bylo odsouzeno šest žen (27 %). V případě cizí osoby se jednalo o loupežnou vraždu. Za předmět svého vražedného útoku si ženy ve většině případů (19, tj. 95 % žen, které odpověděly) vybraly blízkou či známou osobu. Pouze jedna

žena zavraždila cizí osobu a tři ženy na otázku, za jaký druh vraždy byly odsouzeny, neodpověděly.

Takřka všechny ženy, jak v primárním výzkumu, tak v dotazníkovém šetření, pocházely z České republiky a byly české národnosti. K romskému etniku se nepřihlásila ani jedna odsouzená. Většina odsouzených žen (minimálně dvě třetiny) jsou nevěřící, nicméně polovina z nich věří na vyšší moc či na osud. Průměrný věk všech pachatelek v době spáchání vraždy činil 39 let.¹²⁴ V dotazníkovém šetření (2010) průměrný udávaný věk zkoumaných žen v době odsouzení¹²⁵ činil téměř 42 let. Věkový průměr pachatelek partnerských vražd činil 43 let, přičemž nejmladší pachatelce v době činu vraždy bylo 27 let a nejstarší 70 let. Pachatelky partnerských vražd jsou starší oproti průměrnému věku celého výzkumného vzorku vražedkyň, tj. všech odsouzených pachatelek v ženské věznici.

Tabulka 1 Věková struktura pachatelek vražd

Věk	N v době spáchání vraždy	N v době spáchání vraždy	N v době odsouzení za vraždu
pod 18 let	1	0	1
19-23	4	0	1
24-28	4	1	2
29-33	4	3	2
34-38	4	3	0
39-43	5	3	5
44-48	5	5	3
49-53	8	4	5
54-58	1	1	2
59-63	2	1	0
64-68	0	0	0
69-73	1	1	1
Nezjištěno	2	1	0
Celkem pachatelek	41	23	22
	Primární výzkum v ženské věznici (2008/09)	Primární výzkum v ženské věznici (2008/09): partnerské vraždy	Dotazníkové šetření v ženské věznici (2010)

¹²⁴Takřka všechny odsouzené pachatelky vražd byly české národnosti a měly občanství České republiky.

¹²⁵Zkušenosti z rozhovorů ukázaly, že mnoho odsouzených žen uvedlo, že vraždu nespáchaly a byly odsouzeny neprávem. Z tohoto důvodu jsem v dotazníku (2010) nekladla otázku zjišťující věk při spáchání vraždy, ale věk v době odsouzení (za vraždu). Vzhledem k anonymitě dotazníkového šetření nešlo samozřejmě ověřit rozdílné chápání pojmu doby spáchání činu či doby soudního jednání, které vedlo k odsouzení do věznice. Doba vynesení odsuzujícího rozsudku od doby činu může činit v mnoha případech rozdíl v mnoha měsících či dokonce roků, což se samozřejmě mohlo promítnout do odpovědí. Z tohoto důvodu nemusí údaje z dotazníkového šetření (2010) o době odsouzení korespondovat s dobou spáchání vraždy, a nejsou tak zcela kompatibilní s údaji o době spáchání vraždy v primárním výzkumu (2008/09).

	N v době výzkumu	N v době výzkumu	N v době výzkumu
pod 18 let	0	0	0
19-23	2	0	2
24-28	1		0
29-33	4	2	0
34-38	4	1	3
39-43	9	5	4
44-48	3	3	2
49-53	5	4	3
54-58	4	3	4
59-63	5	3	2
64-68	1	1	1
69-73	0	0	0
nad 74 let	2	1	1
Nezjištěno	1	0	0
Celkem pachatelek	41	23	22
	Primární výzkum v ženské věznici (2008/09)	Primární výzkum v ženské věznici (2008/09): partnerské vraždy	Dotazníkové šetření v ženské věznici (2010)

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09), Dotazníkové šetření v ženské věznici (2010)

Z výsledků primárního výzkumu (2008/09) vyplývá, že nejvíce pachatelek vražd má základní vzdělání (více než třetina), anebo absolvované střední odborné učiliště s výučním listem (třetina),¹²⁶ v dotazníkovém šetření (2010) odsouzené ženy jako nejvyšší dosažené (dokončené) vzdělání uváděly nejčastěji základní (8, tj. 36 %) a střední odborné bez maturity (8). Absolventky vyšší odborné školy, ani speciální/praktické školy v tomto souboru nebyly zastoupeny. Téměř dvě třetiny žen před odsouzením (jak v primárním výzkumu 2008/09, tak dotazníkovém šetření 2010) pracovaly v dělnické profesi (jako dělnice na lince v továrně, pomocná kuchařka, sklářka, šička atp.). Ostatní ženy byly v invalidním či starobním důchodu, studující, v domácnosti, nebo pracovaly jako podnikatelka, instruktorka střelby či učitelka.

¹²⁶Velikost výzkumného souboru neumožňuje relevantní srovnání s celovězeňskou ženskou populací. Pouze pro orientaci měly v České republice v roce 2009 vězněné ženy nejčastěji základní vzdělání (41%), dále vyučení bez maturity (40 %), středoškolské s maturitou (8 %), vyučení s maturitou (2,5 %), nedokončené základní vzdělání (2,6 %), „zvláštní“ (praktickou) školu (2,5 %), vysokoškolské vzdělání (1,5 %) atd. [GR VS ČR 2011: 93].

Tabulka 2 Nejvyšší dosažené (ukončené) vzdělání

Dosažené vzdělání	Primární výzkum v ženské věznici	Primární výzkum v ženské věznici: partnerské vraždy	Dotazníkové šetření v ženské věznici
Neukončené základní	1	1	0
Praktická škola (zvláštní)	1	1	0
Základní vzdělání	15	7	8
Střední odborné učiliště/výuční list	11	8	3
Střední bez maturity	4	1	8
Středoškolské s maturitou	3	1	1
Vysokoškolské	2	2	2
Nezjištěno	4	2	0
Celkem pachatelek	41	23	22

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09), Dotazníkové šetření v ženské věznici (2010)

Vlastní děti mají více než dvě třetiny všech pachatelek vražd (76 %), více než tři čtvrtiny partnerských vražedkyň (87 %), nejvíce je zastoupena kategorie dvojnásobných a trojnásobných matek. Z dotazníkového šetření (2010) vyplývá, že své poslední těhotenství, které skončilo porodem životaschopného dítěte, plánovala polovina žen, více než dvě třetiny odsouzených se na dítě těšily a těhotenství za příjemné období svého života označily dvě třetiny žen. Pouze ve dvou případech otec dítěte přijal zprávu o těhotenství negativně a dvě ženy uvažovaly o interrupci. Těhotenství probíhalo bez fyzických či psychických komplikací u dvou třetin z nich.

Tabulka 3 Počet dětí pachatelek vražd

Počet dětí	Primární výzkum v ženské věznici (2008/09)	Primární výzkum v ženské věznici (2008/09): pachatelky partnerských	Dotazníkové šetření v ženské věznici (2010)
0	7	0	5
1	5	3	2
2	13	9	7
3	8	6	5
4	3	1	2
5 a více	2	1	1
Nezjištěno	3	3	0
Celkem	41	23	22

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09), Dotazníkové šetření v ženské věznici (2010)

3.2.2 Dětství pachatelek vražd

Otázka dětství byla zkoumána v primárním výzkumu v ženské věznici (2008/09) především v rozhovorech s odsouzenými pachatelkami vražd, převážně partnerských vražd a také v rámci dotazníkového šetření (2010). Téměř dvě třetiny partnerských pachatelek pocházejí z úplných rodin, kde je vychovali společně biologičtí rodiče. Své dětství jako šťastné hodnotí zhruba polovina z nich. S nadměrnou konzumací alkoholu či trestnou činností některého rodinného příslušníka se potýkaly v původní rodině pouze čtyři z nich (17 %). První pohlavní styk měly téměř dvě třetiny žen mezi 15. – 17. rokem a třetina pachatelek zažila první sexuální zkušenost se svým budoucím manželem a otcem dítěte. Téměř všechny odsouzené vnímají své rané sexuální zážitky pozitivně, jako akty konané z lásky. Ani jedna žena nebyla v období dětství či dospívání obětí sexuálního zneužívání či jiné trestné činnosti sexuálního charakteru. Většina žen také v dětství a dospívání nezažila traumatizující zážitek či výrazné problémy, které by přesahovaly běžnou zkušenost. Přesto se v souboru pachatelek objevily ženy, které svým životním příběhem signalizovaly transgenerační přenos násilí, vliv rodiny a výchovy na páchaní trestné činnosti, jako například paní Gabriela.

„Vyrůstala jsem u prarodičů, protože moje matka byla alkoholička. Do výchovy si mě vzala asi ve dvanácti letech a bratra jsem také moc nepoznala, protože byl neustále zavřený. Teprve teď mám lepší vztah a kontakt s bratrem. Když jsem byla malá, tak se moje matka prala se svými druhy a já na to musela přihlížet. Několikrát jsem i utíkala z domova. Nemám matku ráda, protože mi v životě nikdy nepomohla, musela jsem si problémy řešit sama bez jakékoliv pomoci. Manžel byl také alkoholik a několikrát mě napadl. Moje děti na to několikrát přihlížely jako já, když jsem byla malá. Kdybych měla větší oporu v životě a lepší základ, žádný takový trestný čin bych neprovedla. Nechci se vylouvat na něco, nebo na někoho, ale jsem si vědoma, že můj životní problém jsem měla vyřešit úplně jinak než tímto způsobem.“ (Gabriela, rozhovor)

Také z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že dětství prožívala většina žen (16, tj. 73 %) v úplné rodině, s oběma biologickými rodiči, v dospívání se tento počet snížil na polovinu (8, tj. 36 %).¹²⁷ Své dětství celkově charakterizovaly dvě třetiny žen jako normální, běžné, vcelku dobré či dokonce harmonické. Za spíše konfliktní období považovaly své dětství čtyři odsouzené (18 %) a za hrozné období, na něž nerady vzpomínají, tři ženy (14 %). Své rodiče a prarodiče také označovaly jako osoby, které je v dětství či dospívání pozitivně ovlivnily. Až na jednu výjimku ženy uváděly, že nebyly v rodině psychicky týrány a pouze tři z nich byly fyzicky trestány. Obětí šikany se v dětství staly dvě ženy. Většina žen se také se svými osobními starostmi či intimními problémy a otázkami mohla obrátit na některého z rodičů, a to vždy či spíše ano, popřípadě občas. Pouze tři odsouzené se rozhodně nemohly v nouzi na své rodiče obrátit. Oběťmi sexuálního zneužívání v dětství a dospívání byly dvě ženy, oběťmi znásilnění dvě odsouzené a svědkem násilného útoku v rodině pouze jedna žena. V rodině, ve které byly problémy s alkoholem, vyrůstala pětina žen, ale pouze jedna žena pocházela z rodiny, kde byla zkušenost s pácháním kriminality. Do výchovného zařízení („pastáku“) byla v dětství či dospívání umístěna pouze jedna žena.

Za spáchání trestného činu vraždy se v dotazníkovém šetření (2010) dvě třetiny žen cítí zcela nebo spíše vinný. Jedna žena se cítí spíše nevinna, čtyři zcela nevinny a tři odsouzené to nedokážou posoudit. V primárním výzkumu (2008/09) naopak více než polovina odsouzených uvedla, že nebyla odsouzena spravedlivě, šest pachatelek cítí lítost nad spácháním trestného činu vraždy a pouze dvě ženy cítí vinu.

Pachatelky vražd v obou výzkumných souborech (2008/09,2010) byly nejčastěji odsouzeny k výkonu trestu odnětí svobody na 10 a 12 let, nejčastěji do věznice typu s ostrahou a dozorem, s průměrnou délkou trestu 11 let. Dvěma pachatelkám byl také uložen výjimečný trest v délce trvání 20 a 21 let. Shodují se také v tom, že je většina žen (přes 90 %) poprvé ve výkonu trestu odnětí svobody. Pouze dvě odsouzené pachatelky vražd již měly zkušenost s vězeňským prostředím. Více než dvě třetiny odsouzených nebyly v minulosti obviněny, nebo odsouzeny za trestný čin ani přestupek. Odsouzené pachatelky vražd se podle vězeňských evidencí i podle rozhovorů s personálem věznice vyznačují celkově bezproblémovým chováním, příkladným zapojením do chodu věznice, a kladným hodnocením chování

¹²⁷ S matkou a nevlastním otcem vyrůstaly tři pachatelky a v dospívání čtyři. Pouze s matkou dětství zažila jedna z nich a v dospívání dvě pachatelky. V dětském domově pobývala v dětství i dospívání pouze jedna pachatelka. Dospívání s otcem a nevlastní matkou zažila jedna žena. Většina pachatelek má alespoň jednoho sourozence (18, tj. 82 %) a čtyři (18 %) jsou jedináčci (Dotazníkové šetření v ženské věznici, 2010).

i přístupem v rámci programů zacházení. V době primárního výzkumu bylo dvanáct odsouzených žen (30 %) zaměstnáno uvnitř areálu věznice, anebo u privátních firem a pět žen (12 %) studujících ve školním vzdělávacím zařízení uvnitř areálu věznice. Pouze jedna pachatelka se ve vězení pokusila o sebevraždu.

3.2.3 Kontext vražedného činu

Jako vražedný nástroj použila zhruba třetina všech pachatelek nejčastěji nůž, a to zejména kuchyňský. Pachatelky partnerských vražd k usmrcení manžela, partnera či bývalého partnera sáhly po tomto vražedném nástroji dokonce ve zhruba polovině útoků, což naznačuje, že použily předmět, který měly „po ruce“, a to byl většinou nůž kuchyňský. Bodnořezná poranění tak jednoznačně vítězí v příčině úmrtí oběti vraždy, jejíž pachatelkou je žena. Mezi další časté ženské způsoby provedení vraždy patřilo ubití s použitím tupého či ostrého předmětu, pouze u pachatelek partnerských vražd se na druhém místě po noži umístily střelné zbraně společně s ubitím oběti s použitím předmětu.

Ve vražedných útocích se střelnou zbraní se v jednom případě jednalo pouze o přípravu vraždy (nájemné), ve dvou dalších případech o dokonané činy, z nichž v jednom případě se jednalo o vraždu nájemnou, kdy přímou pachatelkou nebyla odsouzená, ale doposud neznámý/ nezjištěný pachatel. V případě ubití s použitím nástroje (např. montážním klíčem) se jednalo ve dvou případech o nájemnou vraždu, kdy odsouzené útok organizovaly – zosnovaly. U více než třetiny pachatelek byl v motivačním pozadí trestného činu abúzus alkoholu a u téměř poloviny vražedných útoků se ženy v době činu nacházely ve stavu prosté, středně těžké až těžké opilosti.

Tabulka 4 Způsob provedení vraždy – vražedný nástroj

Vražedný nástroj/způsob provedení vraždy	Dotazníkové šetření v ženské věznici (2010)	Primární výzkum v ženské věznici (2008/09)	Primární výzkum v ženské věznici (2008/09): partnerské vraždy
	Počet	Počet	Počet
Nůž/sekera/bodnořezná poranění	7	14	12
Ubití s použitím nástroje (tupého či ostrého)	2	7	3
Uškrcení/udušení	1	6	1
Neposkytnutí poporodní péče/nepodvázání pupečníku	1	2	0
Střelná zbraň/zastřelení	1	2	3
Utopení	0	1	0
Jed/otrava	0	3	1
Hořlavina/zapálení	1	1	1
Ubití bez specifického nástroje/rukama, nohama	1	1	0
Simulace pracovního úrazu	0	0	1
Nezjištěno/nevím	8	9	1
Celkem vražd	22	46	23

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09), Dotazníkové šetření v ženské věznici (2010)

U většiny vražedných útoků se podařilo zjistit dobu, rok a den činu vraždy, či alespoň jeden z uvedených údajů. Za nejrizikovější roční období lze považovat léto, kdy z primárního výzkumu (2008/09) vyplývá, že bylo spácháno zhruba 40 % vražedných útoků. Pachatelky nejčastěji vraždily v srpnu a v červenci. Naopak nebyl zjištěn případ vraždy spáchaný v měsíci březnu. Pro svůj vražedný čin si nejčastěji vybraly čtvrtek, nejméně pak neděli či pátek. To však platí pouze pro celý výzkumný soubor (41 pachatelek vražd/ 46 vražedných útoků) v primárním výzkumu (2008/09). U pachatelek partnerských vražd (vzhledem k nízkému počtu zkoumaných osob) bylo zjištěno rovnoměrné zastoupení každého dne v týdnu, bez možnosti určit preferenční den. Celkově však platí, že ženy bez ohledu na formu vraždy spáchaly vražedný útok převážně v nočních hodinách v době od 22:00 do 02:00, dále v době od 18:00 do 22:00 a nejméně dopoledne a v době od 02:00 do 06:00.

Tabulka 5 Spáchání vraždy a roční období

	Primární výzkum v ženské věznici (2008/09): Počet vražd	Primární výzkum v ženské věznici (2008/09): partnerské vraždy Počet vražd
Roční období		
Jaro	7	1
Léto	16	9
Podzim	6	3
Zima	8	6
Nezjištěno	9	4
Celkem	46	23

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09)¹²⁸

Tabulka 6 Den vraždy

	Primární výzkum v ženské věznici (2008/09) Počet vražd	Primární výzkum v ženské věznici (2008/09): partnerské vraždy Počet vražd
Den		
Pondělí	6	2
Úterý	5	3
Středa	4	3
Čtvrtek	10	3
Pátek	4	2
Sobota	5	3
Neděle	3	2
Nezjištěno	9	5
Celkem vražd	46	23

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09)

¹²⁸V dotazníkovém šetření (2010) nebyla položena otázka zjišťující roční období, ve kterém byla vražda spáchána.

Tabulka 7 Doba spáchání vraždy¹²⁹

	Primární výzkum v ženské věznicí (2008/09)	Primární výzkum v ženské věznicí (2008/09): partnerské vraždy
Časový úsek	Počet vražd	Počet vražd
06:00 – 10:00	5	2
10:00 – 14:00	2	2
14:00 – 18:00	7	1
18:00 – 22:00	6	5
22:00 – 02:00	13	7
02:00 - 06:00	2	1
Nezjištěno	11	5
Počet vražd celkem	46	23

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznicí (2008/09)

3.2.4 Osobnost pachatelky vraždy

Duševní chorobou ve smyslu psychózy ve výzkumném souboru (2008/2009) nezjistili soudní znalci z oboru psychiatrie ani u jedné z pachatelek vražd, nicméně u většiny diagnostikovali poruchy osobnosti. Pouze u 15 % pachatelek vražd nezjistili žádnou poruchu osobnosti. V případě žen, jež usmrtily novorozené dítě, nediagnosticskovali psychopatické abnormality, ale identifikovali emoční nevyzrálou společně s nízkou morálně etickou výbavou a nerozvinutými vyššími city. Pachatelky, jež spáchaly vraždu motivovanou osobními vztahy (s výjimkou vražd dětí), se podle znaleckých posudků vyznačují emoční labilitou, nevyrovnaností, popudlivostí, sklonem k neuváženým až zkratkovitým reakcím, snadným neurotickým dekompenzacím i v méně náročných situacích. Jejich osobnost hodnotili soudní znalci jako disharmonickou, nestabilní, nezralou, s rysy snížené sociability.

Velký problém pro téměř polovinu pachatelek vražd představuje alkohol, který zeslabuje zábranné mechanismy a zesiluje povahové rysy impulzivity, emoční nestability a další nepříznivé osobnostní dispozice. Chronickým alkoholismem trpí šest odsouzených vražedkyň (15 %), kterým bylo souběžně s trestem odnětí svobody uloženo ochranné protialkoholní léčení. Vraždu pod vlivem alkoholu spáchala přibližně polovina žen,

¹²⁹V dotazníkovém šetření (2010) byla sice zařazena otázka zjišťující dobu spáchání vraždy, ale nebyly určeny přesné časové úseky, ale nabídnuty byly kategorie části dne: ráno, během dopoledne, odpoledne, večer, v noci a nevím, nepamatuji si. Na tuto otázku odpovědělo pět žen ráno, čtyři odpoledne, čtyři večer, dvě v noci, čtyři nevím a tři neodpověděly vůbec. Vzhledem k nízkému počtu zkoumaných osob a jejich odpovědí nelze určit preferovanou dobu spáchání vraždy. Jednotlivé části dne byly rovnoměrně zastoupené, s výjimkou dopoledne, které neoznačila ani jedna žena.

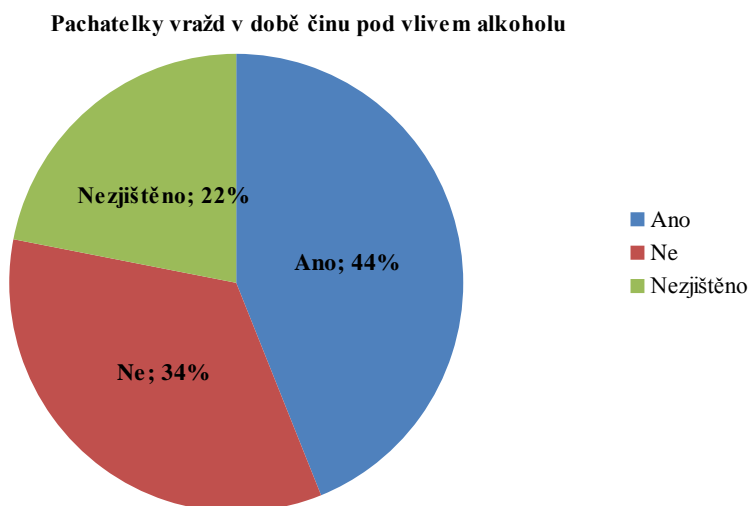
z toho deset žen (24 %) ve stavu středně těžké až těžké opilosti. Všechny ženy byly shledány v době činu jako přičetné, a trestně odpovědné za svůj čin. Jejich ovládací a rozpoznávací schopnost v době činu vraždy však v téměř polovině případů snižoval právě abúzus alkoholu.¹³⁰

Tabulka 8 Alkohol a pachatelky vražd

Míra užívání alkoholu	Počet pachatelek
Chronický alkoholismus	6
Nadměrné užívání alkoholu, problémy s alkoholem	11
Standardní užívání alkoholu	16
Nezjištěno	8
Celkem pachatelek	41

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09)

Graf 1 Pachatelky vražd v době činu pod vlivem alkoholu

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09)

Téměř polovina odsouzených žen v souboru primárního výzkumu (2008/09) se podle znaleckých posudků nachází v pásmu průměru či dolní části průměru rozumových schopností.

¹³⁰V dotazníkovém šetření v ženské věznici (2010) se třetina žen přiznala, že v době spáchání vraždy byla pod vlivem alkoholu, pět žen (23 %) pod vlivem léků a jedna odsouzená (4,5 %) pod vlivem jiných drog. Šest žen, jež požily alkohol, léky či jiné drogy, považovaly jejich vliv na spáchání vraždy za zcela rozhodující. Naopak žádný příčinný vliv alkoholu či jiným drogám na spáchání vraždy připsaly čtyři ženy a ostatní nedokázaly případný vliv posoudit.

Druhou nejpočetnější skupinu tvoří ženy v pásmu podprůměru. Pachatelky partnerských vražd se neliší od celkového výzkumného souboru 41 pachatelek vražd. Pouze u čtyř pachatelek partnerských vražd (17 %) byla zjištěna velmi dobrá až nadprůměrná inteligence. Většina pachatelek se rovněž pohybuje v pásmu nižšího průměru až mírného podprůměru, s nižší úrovní kognitivních schopností, s tradiční nerovnoměrností těchto rozumových schopností a dovedností.

Tabulka 9 Inteligence pachatelek

	Primární výzkum v ženské věznici (2008/09)	Primární výzkum v ženské věznici (2008/09): partnerské vraždy
Pásmo rozumových schopností	Počet žen	Počet žen
Nadprůměr	5	4
Průměr	16	6
Podprůměr	12	8
Hraniční s mentální retardací	2	2
Nezjištěno	6	3
Celkem pachatelek	41	23

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09)

Většinu pachatelek, jež se vražedného činu dopustily po konfliktní situaci s budoucí obětí, soudní znalci hodnotili jako neharmonické osobnosti, emočně labilní, se zvýšenou dráždivostí a sníženou odolností vůči zátěži, se sklony k impulzivitě, často psychosociálně nezralé a s nedostatečně vytvořenými vyššími city. Kromě jednoho vražedného útoku byly všechny činy situačně podmíněné, neplánové a neorganizované. U vražd motivovaných zjištěně byly ženy posuzovány jako osobnosti egoisticky a asociálně orientované, optimistické.

3.2.5 Typologie vražd podle motivace

Ve zkoumaném souboru primárního výzkumu (2008/09) vystupují dvě hlavní kategorie vražd podle primárního motivu, a to vražedné jednání motivované osobními vztahy (52 % všech případů) a motivované majetkovým prospěchem (20 %). Objevuje se následující typologie: 1. Vraždy motivované osobními vztahy. Zahrnují především rodinné vraždy - vražedné útoky vedené zejména na manžele či bývalé manžele, druhy, partnery, děti či jiné rodinné příslušníky. V souboru se vyskytuje celkem 24 těchto případů. Jako hlavní motiv je nejčastěji shledáván agresivní afekt (silný afekt zlosti) v konfliktní situaci (hádce) s budoucí

obětí, často s podílem alkoholu. Ve dvou případech byla konfliktní situace vyvolána žárlivostí. Většina těchto skutků byla spáchána situačně, nebyla plánována, ani promyšlena. Situace je odlišná v případě usmrcení dětí, ve všech případech novorozenců, kde ve dvou případech jako sekundární motiv byla v pozadí činu tíživá finanční situace. Především u partnerských vražd platí, že za příčinu použití extrémního násilí lze považovat souhrn či kombinaci negativních jevů, kdy abnormní afektivní reakci vyvolá vzájemné propojení a ovlivnění rysů osobnosti ženy, abúzus alkoholu, pocit strachu a zlosti. 2. Vraždy motivované zjiště, kvůli majetkovému prospěchu (9 případů). Často jsou vražedné útoky směřované proti manželům, známým, ale i náhodným osobám. Nájemné vraždy tvoří z celkového počtu devíti vražd motivovaných zjiště výraznou část, a to šest případů. Tyto vraždy byly plánovány, promyšleny, a pokud došlo k dokonání činu, provedeny chladnokrevně a ze zavrženíhodné pohnutky. 3. Vražda za účelem zakrýt jiný trestný čin (jeden případ). 4. Zbavení se nepohodlného svědka (jeden případ). 5. Zbavení se konkurence v podnikání (jeden případ). 6. Vražda spáchaná z důvodu závislosti na vztažné skupině (jeden případ). 7. Vražda motivovaná mstou (jeden případ), jež byla spáchána na náhodné osobě (bezdomovci) s podílem alkoholu jako odplata za údajné usmrcení psa pachatelky.

Lucie P. byla odsouzena za spáchání vraždy na 14,5 let do věznice se zvýšenou ostrahou za spáchání vraždy ve spolupachatelství, kdy zvláště surovým způsobem usmrtila muže železným předmětem opakovanými údery vedenými na hlavu. Vraždu spáchala „z lásky“, ale to nikoliv ke svému partnerovi, ale „z lásky“ ke svému psu, německému ovčákovi Sulfurovi. Svou úlohu v genezi činu hrál rovněž alkohol. S ohledem na zcela mimořádný kontext vraždy jsem uvítala možnost s ní vést rozhovor, přestože „nezapadal“ do partnerských, resp. rodinných vražd. Jednalo se o rozhovor, který se mi doslova „vryl pod kůži“. Nejen pro nezvyklou etiologii vraždy, ale především z důvodu samotné odsouzené, jež se od ostatních lišila přístupem k vině, fyzickým vzhledem a nezdolnou energií, která z ní po celou dobu rozhovoru doslova sálala.

Do místnosti vstoupila nadstandardně vysoká žena (odhaduji 182 cm), silné robustní postavy, s chlapeckým sestřihem (s ofinou odbarvenou na blond, na temeni hlavy vlasy vystříhané, tmavě hnědé)

a velmi pevným stiskem ruky. Na svůj věk nevypadala (49 let), tipovala bych ji o několik let méně. Vraždu spáchala ve svých 40 letech, takže s vězeňským prostředím byla již dokonale obeznámena - za mřížemi pobývala již osmý rok.

Pocházela z úplné rodiny, dětství i vztahy s rodiči a s mladším bratrem hodnotila jako pěkné, bezproblémové i po finanční stránce. I přes svou introvertnější povahu se na základní škole do kolektivu zařadila dobře, stejně tak neměla výrazné problémy s učením, ani s autoritami ve škole. Ve 14 letech začala hrát na kytaru, ale nechodila do hudební školy – byla samouk. Odmalička si přála být veterinářkou (v rodině vždy měli psy), ale protože všichni v rodině byli řezníci („přes maso“), vyučila se řeznicí, a pokračovala v rodinné tradici. Na učilišti zažila první platonické lásky, ale první pohlavní styk měla až v 17 letech se svým přítelem, do kterého byla zamilovaná, a se kterým také sdílela svou lásku k pejskům. Ve svých 26 letech se vdala, protože byla v jiném stavu, ale potratila. S manželem se zanedlouho rozvedla:

„Manžel chtěl dítě, já se bála, gynekolog říkal, že bych musela celou graviditu ležet v nemocnici. To jsem si neuměla představit, že ležím devět měsíců v nemocnici. Jsem temperamentní, tak jsem se raději rozvedla, abych nemusela mít dítě, protože on chtěl...“

Po rozvodu měla další dva druhy a dvakrát samovolně potratila (ve druhém a ve třetím měsíci). Poté už snahu o reprodukci vzdala a začala se ještě intenzivněji věnovat psům. Koupila si malou parcelu a na ní umístila maringotku, ve které začala bydlet. Chovala psy, králíky, pěstovala zeleninu. Zanedlouho nato se seznámila s mužem, který chodil na pivo do blízké restaurace, kam ona chodila hrát „country na kytaru“. Líbilo se mu na ní, jak zpívá a hraje na kytaru a brzy spolu začali intimně žít. Byl rozvedený, měl své vlastní děti, takže ji nenutil do mateřství. Za necelé dva měsíce společného soužití se však začaly objevovat první neshody.

„Přestěhoval se ke mně, bydlel u mně, nebyl k ničemu, pil, občas pracoval, byl to Slovák, nic moc...Já už nedělala na jatkách, takže jsem brigádníčila, jezdila jsem po zabijačkách, hodně jsem pila...tak třikrát týdně...Přestala jsem s chovem psů, protože jsem měla bouračku a už nemohla běhat po cvičáku.“

V den vraždy šla i s přítelem a svým psem ke známým pro ovoce a zeleninu do areálu velkoobchodu zeleniny. Zde se potkali i s dalšími známými, se kterými ve velké míře popijeli alkohol („chlastali jsme tam strašně“).

„V osudný den jsem také popijela a můj vlčák se najednou ztratil. Ten mrtvej se mi posmíval, že mýho vlčáka odvedli ty lidi se svými fenami, že ho sežerou, stáhnou z kůže. Byla jsem trochu namazaná, tak mě chytl vztek, moji bezmoc podpořil alkohol. Smál se mi do obličeje, vzala jsem kovovou tyč a přes hlavu jsem mu dala, utíkala pryč, ani nevím, co s ním bylo. Byl tam i druh, taky ho odsoudili za spolupachatelství vraždy se mnou. Pes opravdu zmizel..., asi psa opravdu zabili..“

K muži, oběti svého vražedného útoku se vyjádřila následujícím způsobem:

„Bylo mu 42 let, byl to vyvrhel, děti asi neměl, nikdo z rodiny mu nešel na pohřeb, ani nikdo nebyl u soudu, jenom jeden známej a jeho kamarádi...Afekt to byl, dneska bych to řešila jinak, trápím se tím. Byl to sice zlej člověk, ale neměla jsem právo. Už nebudu nikdy pít, nikdy v životě se nedotknu skleničky, kdybych nebyla namazaná, tak by se to nestalo...“

„Mrtvej měl fenu, špatně se choval k psům, kopal do psa, když byl opilý. Já jsem to nemohla vidět, tak jsem mu vždycky říkala, že se takhle nemůže k psům chovat...“(Lucie P., rozhovor, terénní poznámky)

8. Specifické motivy (tři případy), jež se vyskytují u vražd novorozence dítěte, kde se ve všech případech jednalo o nechtěné utajované těhotenství v kombinaci s odmítavým postojem blízkých osob (dva případy) a s tíživou finanční situací (jeden případ). 9. Nežjištěná motivace - u pěti vražedných jednání se nepodařilo motivaci činu jednoznačně nalézt.

Tabulka 10 Typologie vražd podle motivace

Typologie vražd podle motivace	Počet vražd (včetně přípravy, pokusu a dokonání vraždy)	
	Počet	%
Motivované osobními vztahy	24	53 %
Motivované zjištěně	9	20 %
Za účelem zakrýt jiný trestný čin	1	2 %
Zbavení se nepohodlného svědka	1	2 %
Zbavení se konkurence v podnikání	1	2 %
Z důvodu závislosti na vztažné skupině	1	2 %
Motivované mstou	1	2 %
Specifické motivy – nechtěné utajované těhotenství + odmítavý postoj blízkých osob + tíživá finanční situace	3	7 %
Nejasná motivace	5	11 %
Celkem	46	100 %

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09)

Z typologie vražd podle motivace je patrné, že u vražd páchaných ženami (oproti vraždám páchaných muži), absentují sexuálně motivované vraždy. Ženy však začínají páchat, i když prozatím sporadicky (4 %), vraždy s tzv. „novými motivy“, jež se objevily v souběhu se zcela novou situací po roce 1989 v souvislosti se změnami ekonomických vztahů ve společnosti.¹³¹ Ve shora uvedené typologii vražd podle motivace (tabulka 10) jsou zařazené do skupiny vražd spáchaných z důvodu zbavení se nepohodlného svědka a zbavení se konkurence v podnikání.

Vzhledem k nízkému počtu sériových vražedkyň (5, resp. 6 žen)¹³² nelze vytvořit spolehlivou typologii, ale pouze orientační: 1. Vražedkyně z komfortu - zjištěně motivované

¹³¹Jedná se o vraždy spáchané z důvodu: a) likvidace svědků, zejména advokátů, úředníků vracející majetek v restitucích, spolupodnikatelů, tzv. „bílých koní“, b) vymáhání dluhů – lichváři, c) vyřizování vztahových otázek uvnitř zločinecké organizace, d) likvidace konkurence – policie zaznamenává řadu pohřešovaných osob z podnikatelských kruhů, ale statisticky se nejedná o vraždy, e) vydírání – v polistopadové společnosti se vytváří určitá skupina velmi movitých lidí, kteří mohou být vydíratelní, a vydírání může skončit i vraždou, f) rasová a národnostní nesnášenlivost – tzv. „spící nebezpečí“ [Stach 2006: 11-12].

¹³²V době výzkumu bylo za mnohonásobné vraždy odsouzeno 5 žen (12 %). Další žena byla ve výkonu trestu odnětí svobody opakovaně pro spáchání vraždy (trest za spáchání první vraždy již vykonala a druhou vraždu

vražedkyně, vedené snahou získat materiální zisk. Jedná se o nejpočetnější skupinu vražd, kterých se dopustily čtyři ženy.

Hana R. byla odsouzena na 21 let do věznice s ostrahou za spáchání několikanásobné vraždy, kdy ze zjištěných důvodů usmrtila dvě osoby. Ve spolupachatelství se známým v baru napadla barmanku s úmyslem zmocnit se tržby a zboží. Když se barmanka odmítla podílet na fingovaném přepadení v kulečnickovém baru, známýjistřelnou zbraní (patřící Haně) způsobil zástřel hlavy a Hana ji napadla kuchyňským nožem, a to opakovaně v oblasti krku, přičemž v důsledku zástřelu hlavy a hluboké řezné rány na krku krátce na to zemřela. Poté odcizili lahve s alkoholem, cigarety, vypáčili výherní automaty a odcizilipeníze na hotovosti jak z automatů, tak z prostoru prodejního pultu. Poté Hana v úmyslu získat majetkový prospěch usmrtila v bytě známého za použití střelné zbraně, kdy oběti ležící na posteli způsobilapřůstřel hlavy. Poté z bytu odcizila osobní doklady, klíče, platební kartu a písemnosti. (Primární výzkum 2008/09, spis odsouzené)

V době realizace rozhovoru měla za sebou téměř 12 let za mřížemi. Svě dětství, dospívání a nástup do zaměstnání popsala takto:

„Vzájemné vztahy v rodině jsem měla vždy dobré. Jsem z úplné rodiny a naše vztahy byly perfektní. Ani po odsouzení do vězení se ke mně rodina nepřestala chovat jinak. Rodiče mě podporují finančně i psychicky. Na základce jsem byla zlobivé dítě, hyperaktivní, dostala jsem třídní důtku, ale jinak jsem se učila dobře a od devíti let aktivně sportovala. Po ukončení základní školy jsem byla přijata na střední zdravotnickou školu. V 15 letech jsem začala sexuálně žít a s tím prvním klukem i chodila, ráda na to vzpomínám. Rodiče mi všechno povolovali, dělala jsem si, co jsem chtěla, protože věděli, že bych odešla z domova, když by mi bránili. V 17 letech, ve třetím

spáchala 12 let po první). Ve výzkumném souboru (2008/09) se tak objevuje téměř 15 % žen, které se dopustily více vražedných útoků.

ročníku jsem přerušila studium a začala pracovat v nemocnici na interním oddělení jako ošetřovatelka. V 18 letech jsem se vrátila na školu ve večerním studiu, které jsem však ve čtvrtém ročníku ukončila před maturitou. V polovině čtvrtého ročníku jsem totiž začala chodit s klukem, co měl diskotéku, tak jsem ze školy odešla. V 18 letech jsem se také provdala, z lásky. Ze zdravotních důvodů jsem změnila zaměstnání a začala pracovat v alergologickém stacionáři jako vychovatelka dětí ve věku 2-4 let. V 19 letech jsem se rozvedla, protože se manžel po svatbě projevil jako majetnický tyran. Ve 20 letech jsem opustila dětský stacionář a začala pracovat na střelnici jako instruktorka střelby, účetní a trénovala jsem děti ve věku od 10 do 14 let biatlon, kterému jsem se závodně věnovala od 9-16 let.

Na diskotéce jsem potkala jednoho vyhazovače a ten mě zavedl k vraždě. (Hana R., rozhovor). K samotným vraždám uvedla:

„ Byla jsem v obou případech střízlivá. V podstatě jsem neměla žádný důvod, ale ten druhý člověk chtěl zničit i mě, ubližoval více lidem. Co se stalo, stalo se, dostala jsem za to trest. Může za to špatný výběr lidí. Lituji toho. Dneska bych to řešila jinak, co z toho bude, nenapadlo mě, že z toho bude jako kriminál.... Nepřemýšlela jsem, jsem lehkovážná. Člověk jeden neznamena v tom celku vlastně nic ale....Je pouze malý kolečko, malá součástka v tom systému...

O (vraždách, pozn. autorky) se mi nezdá... Pozůstali mě nekontaktovali, žádný dopisy mi nepřišly. Nebudu mít žádný problém se vrátit do toho samého místa, domu a bytu, kde jsem bydlela předtím. Ve věznici jsem se seznámila se svým současným přítelem, který musel odejít od vězeňské služby kvůli mně, jemu se rozpadlo manželství, tak si píšeme, jezdí za mnou. Po propuštění s ním budu bydlet. Teď jsem v druháku obchodní akademie s maturitou, akorát mi to vyjde do propuštění.“

„Ve vězení mám klid, jen za děti (vraždy dětí) je tu šikana. Pracuji na údržbě, je to makačka, ale dobrá práce. Chodím na biblioterapii, arteterapii, pohybová, relaxační a abreakční cvičení, němčinu a loutkové divadlo. Žádnou kamarádku nemám, ani nechci přijmout žádnou nabídku.“ (Hana R., rozhovor)

2. Vražedkyně ze žárlivosti – motivované osobními vztahy. Dopustila se jich jedna žena, která spáchala pokus vraždy druhá a dále vraždu své známé. 3. Vražedkyně s kombinovanou a nejasnou motivací. Do této kategorie spadá žena, která spáchala dvojnásobný pokus vraždy své dcery a jednu dokonanou vraždu své pacientky. U vraždy pacientky se jednalo o tzv. lékařskou vraždu, která je typická pro lékařské prostředí, kde zdravotníci („andělé smrti“) úmyslně zabíjejí své pacienty z důvodu uspokojení svých osobních tužeb, potřeb či v touze po pozornosti. Bohužel k této pachatelce byla dostupná pouze částečná data, proto nelze motivaci činu blíže specifikovat, zda svou pacientku v léčebně předávkovala léky z touhy po moci („power killer“) nebo po pozornosti („hero killer“). Z tohoto důvodu byl tento případ v motivační typologii zařazen do vražd s nejasnou motivací.

3.2.6 Pobyť ve vězení a výhled do budoucnosti

Odsouzené pachatelky se shodují v tom, že je ostatní spoluuvězněné ženy nevyčleňují z kolektivu, nahlíží na ně stejným způsobem jako na jiné pachatelky trestných činů, s výjimkou odsouzených za vraždu dítěte.¹³³ Nejsou obětmi šikany, ani opovržení z důvodu „nálepky“ vražedkyně. I ony se svými spoluvězeňkyněmi vychází bezproblémově a neposuzují je většinou podle spáchaného trestného činu.

„Je tady hierarchie, mně osobně se to netýká, vždy řeknu, že se stala nehoda. Za vraždu v sebeobraně neodsuzují, za vraždu dítěte a týrání dítěte odsuzují moc.“ (Jana R., rozhovor)

¹³³Kamila Velikovská, mediálně známá pachatelka vraždy, odsouzená za zastřelení svého manžela z důvodu dlouhotrvajícího konfliktního vztahu – domácího násilí. Ze svého pobytu ve vězení napsala knihu „Odsouzená. Jak se žije ve výkonu trestu“, ve které se mimo jiné vyjadřuje k diferenciaci vražd: „Stejně zní nelogicky, alespoň mně, že vražda dítěte se trestá tak málo, s prostým odůvodněním, že tuto trestnou činnost nelze opakovat. Promiňte, ale ať mi nikdo netvrdí, pokud je žena v produktivním věku, že nemůže otěhotnět... Zato žena, která se zbaví tyрана, si opravdu rozmyslí další případné sňatky ... Ale jak jsem už jednou řekla, tyto „matky“ jsou pod ochranou. Neptejte se mě proč...“ [Velikovská 2007: 181, 185].

„Vzala jsem život, ale tady je to o něčem jiném... bezmoc tady je, spoléháme jeden na druhého, žádná šikana.“ (Květa K., rozhovor)

„Berou vás jinak než ostatní, neřeknou vám to do očí, ale nešikanovali mě jinak.“ (Tereza D., rozhovor)

„Ženy, které zabijou děti, to mají těžké, mě nechávají, nešikanojí.“ (Anna N., rozhovor)¹³⁴

Deníček ve vězení si vedou pouze tři odsouzené. Všechny pachatelky uvedly, že se ve věznicích zapojují do zájmových aktivit, z nichž nejnavštěvovanější je sportovní kroužek (aerobic, cvičení na míčích, posilovna), kterého se účastní téměř polovina žen. Ruční práce (vyšívání, šití konfekce) a biblioterapie jsou dalšími oblíbenými zájmovými činnostmi pro pětodsouzených. Mezi hojně navštěvovaný kroužek patří zahradnický, dále arteterapie, relaxační terapie, angličtina, divadelní kroužek, práce na počítači, komunikační dovednosti, vaření a keramika. Uvnitř areálu věznice ve školním vzdělávacím zařízení také tři odsouzené studují dvouletý učební obor švadlena.

Jak z primárního výzkumu, tak z dotazníkového šetření vyplývá, že většinu žen jejich rodina za uvěznění neodsoudila, nepřetrhala kontakty a udržuje s odsouzenými pravidelný osobní i písemný styk. Většina uvězněných žen přemýšlí o své budoucnosti a obává se, co bude po jejich propuštění. V dotazníkovém šetření téměř polovina žen uvedla, že po propuštění z vězení si jen těžko najde adekvátní práci a více než polovina se vrátí do stejných rodinných vztahů jako před odsouzením. Poměrně překvapivé je zjištění, že také šest z devíti odsouzených pachatelek partnerských vražd spíše či rozhodně souhlasí s výrokem, že jejich rodinné vztahy budou stejné jako před odsouzením, a to i přes skutečnost, že jejich manžel/ bývalý manžel/druh či milenec je po smrti, anebo v případě pokusu vraždy již nesdílí společnou domácnost. Zároveň však z těchto pachatelek pět žen tvrdí, že se po propuštění přestěhují do jiného města, případně vesnice a čtyři ženy budou rozhodně udržovat kontakt s některými odsouzenými. Zajištěné bydlení bude mít většina pachatelek a třetina se

¹³⁴ *Před večerním scítákem četly holky na kuřárně „Blesk“. Zaujal je článek o ženě, která zabila své dvě děti. „Proč ji tak chrání: Ani nenapišou, jak se jmenuje, bez fotky. To nás fotili!“, rozčilovaly se. „To víš, taková bude mít ochranu jako Čermáková. Dostane tři roky a jde domů!“ namítla další. „Pročtedy není vražda jako vražda? Hlavně když jde o děti?“
Všechny názory se shodovaly. A já s nimi tiše souhlasila.
„To víš, ony dostanou málo a pustí je, že už nemohou svou trestnou činnost opakovat.“
„Copak my můžeme?“ [Velikovská 2007: 161].*

plánujepřestěhovat do jiného města, případně vesnice. Pouze třetina žen uvedla, že se bojí, jak ji přijmou známi v susedství. Většina odsouzených také změní zaměstnání, případně ještě neví. Pouze šest žen se vyjádřilo, že po propuštění chtějí žít samy, bez partnerství a stejný počet spíše souhlasí či rozhodně souhlasí s tím, že budou udržovat kontakt s některými spoluodsouzenými.

S výhledem do budoucnosti souvisí i resocializace žen, tj. možnost opětovného začlenění odsouzené do společnosti po propuštění. Výrok o resocializaci je zaznamenán v soudních posudcích u téměř poloviny pachatelek vražd (49 %). Z tohoto počtu je u pětiny žen resocializace shledána jako příznivá, dobrá či spíše dobrá/vcelku nadějná. Resocializace jako možná je označena u sedmi pachatelek, u kterých je determinována zejména alkoholovou abstinencí. U ostatních odsouzených se resocializace jeví jako spíše nepříznivá, obtížnější či nepříznivá nebo dokonce velmi/obzvláště ztížená.

Tabulka 11 Pachatelky vražd a vězení

Můžete se, prosím, vyjádřit k následujícím skutečnostem?

(Vyberte, prosím, v každém řádku jednu z možností.)

	ANO	NE	Nevypl.	N
Ve věznici využívám svého práva volit.	13	9	0	22
I před odsouzením jsem chodila k volbám.	17	5	0	22
Se svými spoluvězeňkyněmi vycházím dobře.	20	1	1	22
Spoluodsouzené ke mně přistupují odlišně, protože jsem odsouzená za vraždu.	4	18	0	22
Ve věznici jsem si našla „kamarádku“	5	17	0	22
Rodina mě za mé uvěznění odsoudila.	3	19	0	22
S blízkými osobami mimo věznici udržuji pravidelný osobní i písemný styk.	19	2	1	22
S blízkými osobami mimo věznici udržuji	6	12	4	22
S blízkými osobami mimo věznici neudržuji	1	12	9	22
Ve vězení si píšu deníček.	3	15	4	22
Mám obavy, co bude po mém propuštění.	14	8	0	22

Zdroj: Dotazníkové šetření v ženské věznici (2010)

Tabulka 12 Pachatelky vražd a výhled po propuštění

Když se zamyslíte nad tím, co bude po Vašem propuštění, souhlasíte, či nesouhlasíte s následujícími výroky?

(Vyberte, prosím, v každém řádku jednu z možností. Platí, že: 1 = rozhodně souhlasím; 2 = spíše souhlasím; 3 = spíše nesouhlasím; 4 = rozhodně nesouhlasím; 9 = nevím)

	rozhodně souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	rozhodně nesouhlasím	nevím	nevyplnila	celkem
Po propuštění si snadno najdu adekvátní práci.	4	2	4	6	6	0	22
Rodinné vztahy budou stejné jako před odsouzením.	7	5	4	2	2	2	22
Budu mít zajištěné bydlení.	14	5	0	0	3	0	22
Přestěhuji se do jiného města, případně vesnice.	7	2	0	8	5	0	22
Bojím se, jak mě přijmou známí v sousedství.	4	4	5	4	5	0	22
Změním zaměstnání.	7	3	0	3	8	1	22
Budu si muset hledat nového partnera/partnerku.	3	0	0	9	10	0	22
Nechci již žádné partnerství, chci žít sama.	4	2	1	10	5	0	22
Budu udržovat kontakt s některými odsouzenými.	4	2	0	7	9	0	22

Zdroj: Dotazníkové šetření v ženské věznici (2010)

Tabulka 13 Resocializace pachatelek

Resocializace příznivá/dobrá	3
Resocializace spíše dobrá/vcelku nadějná	2
Resocializace možná s ohledem na alkoholovou abstinenci	7
Spíše nepříznivá/méně odhadnutelná	3
Obtížnější/ztížená	2
Nepříznivá	1
Velmi obtížná/obzvláště ztížená	2
Nezjištěno	21
Celkem pachatelek	41

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09)

3.2.7 Vybrané životní postoje pachatelek vražd

Vybrané životní postoje uvězněných pachatelek vražd byly zkoumány v rámci dotazníkového šetření v ženské věznici (2010). Je třeba připomenout, že vzhledem k omezenému počtu respondentek mají získaná data pouze orientační hodnotu a nelze z nich činit žádná zobecnění. Odsouzené pachatelky vražd byly dále dotazovány na hodnoty, které považují ve svém životě za důležité. Nejvýznamnější úlohu v jejich životě jednoznačně zastává rodina, na druhém práce a na třetím přátelé a známí. Téměř polovina odsouzených žen nepovažuje za příliš důležitý volný čas a jako zcela nedůležitou vnímá politiku (více než dvě

třetiny žen se domnívají, že politici podléhají korupci a nečestnému jednání) a náboženství většina z nich.

Odsouzené pachatelky vražd se domnívají, že lidé v naší společnosti žijí v nouzi, protože to nevyhnutelně patří k lidstvu, ale do jisté míry si za neutěšený stav lidé také mohou sami. Notnou dávku odpovědnosti přiznávají rovněž státu, který se o lidi nedostatečně stará. Podle dvou třetin odsouzených by měl problémy občanů řešit především stát. V názorech na ekonomické uspořádání rodiny mají odsouzené pachatelky poměrně emancipovaný názor. Polovina žen nesouhlasí s tvrzením, že by měl muž „uživit“ svou ženu. A více než dvě třetiny žen spíše nebo rozhodně nesouhlasí s výrokem, že o domácnost se má starat výhradně žena. Třetina žen věří na lásku na celý život. Co se týká možnosti adopce či osvojení dětí homosexuálními páry, nejsou odsouzené zcela vyhraněné. Pouze dvě ženy rozhodně nesouhlasí s tím, aby i homosexuálové měli tuto šanci, téměř třetina odsouzených neví a šest žen spíše nebo rozhodně s adoptí dětí homosexuály souhlasí.

Tabulka 14 Pachatelky vražd a vybrané výroky

Do jaké míry souhlasíte, nebo nesouhlasíte s následujícími výroky?

(V každém řádku, prosím, vyberte, jednu z možností. Přitom platí, že: 1 = rozhodně souhlasím; 2 = spíše souhlasím; 3 = spíše nesouhlasím; 4 = rozhodně nesouhlasím; 9 = nevím)

	rozhodně souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	rozhodně nesouhlasím	nevím	nevyplnila	N
Problémy občanů by měl řešit především stát a ne občané.	7	9	4	0	2	0	22
V naší zemi jsou Romové diskriminováni, znevýhodňováni.	1	3	9	5	3	1	22
Také homosexuálové by měli mít možnost adoptovat či osvojovat děti.	2	4	7	2	6	1	22
Rozdíly v příjmech by se měly zmenšit.	8	4	0	5	4	1	22
Politika mě nezajímá.	2	6	5	4	3	2	22
Věřím na lásku na celý život.	5	5	7	2	2	1	22
O domácnost se má starat výhradně žena.	1	3	3	13	0	2	22
Muž má „uživit“ svou ženu.	3	7	6	5	0	1	22
Politici podléhají korupci a nečestnému jednání.	11	6	0	2	2	1	22

Zdroj: Dotazníkové šetření v ženské věznici (2010)

Percepce smrti u odsouzených pachatelek vražd

O smrti jako takové někdy či velmi často přemýšlí třetina žen, zatímco až téměř polovina (47 %) žen v běžné populaci. Nicméně výzkumný soubor odsouzených pachatelek vražd v dotazníkovém šetření (2010) je tak malý (N = 22), že jakékoliv srovnání je pouze orientační. O smrti blízké osoby velmi často nebo někdy přemýšlí šest odsouzených a o vlastní smrti sedm žen. Pokud o smrti začnou odsouzené ženy přemýšlet, vzbuzuje u nich nejčastěji pláč, strach a velikou úzkost až paniku. Více než polovina pachatelek (a téměř dvě třetiny ženské běžné populace¹³⁵) se domnívají, že se po smrti s člověkem nestane nic, že zkrátka zemře. Odpověď „nevím“ zvolilo pět žen, existenci posmrtného života dvě ženy a reinkarnaci tři odsouzené.¹³⁶

Tabulka 15 Percepce smrti u pachatelek vražd

Dotazníkové šetření v ženské věznici (2010)						
Přemýšlí o smrti	velmi často	někdy	jen výjimečně	nikdy	nevyplněno	celkem
o vlastní smrti	3	4	5	8	2	22
o smrti blízké osoby	3	3	3	7	6	22
o smrti jako takové	3	4	5	6	4	22
„Veřejné mínění o trestném činu vraždy“ (2010) - ženy						
Přemýšlí o smrti	Velmi často	někdy	jen výjimečně	nikdy	nevyplněno	celkem
o vlastní smrti	11 %	34 %	30 %	25 %	0	299
o smrti blízké osoby	13 %	30 %	32 %	25 %	0	299
o smrti jako takové	9 %	38 %	30 %	23 %	0	299

Zdroj: Dotazníkové šetření v ženské věznici (2010), Výzkum „Veřejné mínění o trestném činu vraždy“ (2010)

Uvězněné ženy se také vyjadřovaly k vybraným formám sociálně patologického jednání či morálně kontroverzním tématům. Jednoznačně odsuzující výroky zazněly na vrub trestného činu znásilnění a řízení vozidla pod vlivem alkoholu, kde všechny ženy označují toto jednání v každém případě za zcela nepřijatelné. S výjimkou jedné odsouzené všechny odsuzují teroristické útoky jako vždy neospravedlnitelné. Trestný čin vraždy považuje za nikdy neospravedlnitelné jednání většina žen (18, tj. 82 %), nicméně euthanasii takto vnímá pouze třetina. Většina žen také kategoricky odmítá pohlavní styk s osobou pod právně povolenou věkovou hranicí, je proti rasismu a použití „ostrých loktů“ při dosahování vlastních cílů.

¹³⁵Téměř 60 % žen se domnívá, že se po smrti s člověkem nestane nic, že zkrátka zemře. V posmrtný život věří 15 %, v reinkarnaci 14,5 % a 10 % žen neví [Hrabětová. 2010 „Veřejné mínění o trestném činu vraždy“].

¹³⁶Otázky ohledně smrti byly položeny ve stejném znění jak v dotazníku pro odsouzené pachatelky vražd, tak v dotazníku pro výzkum „Veřejné mínění o trestném činu vraždy“ (2010), s cílem porovnat následně data, zda se vyskytují rozdíly v chápání a přemýšlení o smrti veřejnosti a žen, které byly odsouzeny za usmrcení jiného člověka (viz kapitola 2.1.4 Vnímání vraždy a pachatelů vražd u české veřejnosti).

Téměř dvě třetiny žen nesouhlasí s tím, že by Romové byli v naší zemi diskriminováni či znevýhodňováni oproti ostatním občanům. Odsouzené také nepřekvapivě diferencují drogy, kde jsou nejshovívavější vůči kouření cigaret a nejméně tolerantní ke každodennímu užívání alkoholu a užívání jiné drogy, například marihuany nebo pervitinu. Poměrně vysokou toleranci prokazují pro šízení na daních a v případě přijímání úplatku za výkon svých povinností, kde krajní variantu („nikdy není přijatelné“) volí pouze dvě třetiny žen. Shovívavé jsou také v případě potratu, prostituce a lhaní ve vlastním zájmu. Výrazně tolerantní jsou ženy rovněž v případě rozvodu a narození nemanželského dítěte.

Tabulka 16 Pachatelky vražd a názory na vybrané formy jednání

Prosím, uveďte u každého z následujících výroků, zda dané jednání (skutečnost) je vždy ospravedlnitelné, nebo není nikdy ospravedlnitelné, nebo něco mezi tím.

(Vyberte, prosím, jednu odpověď v každém řádku. Použijte stupnici podobně jako známkování ve škole, kde 1 = je přijatelné vždy; 5 = nikdy není přijatelné.)

	1	2	3	4	5	neví	N
Rozvod	7	5	6	0	3	1	22
Prostituce	0	1	3	6	10	2	22
Přijmout od někoho úplatek za výkon svých povinností	1	2	2	2	14	1	22
Facka od partnera	0	0	1	5	15	1	22
Potrat	2	2	9	3	5	1	22
Sebevražda	1	1	1	4	14	1	22
Kouření cigaret	2	7	7	1	4	1	22
Každodenní užívání alkoholu	0	1	1	2	17	1	22
Užívání jiné drogy, například marihuana nebo pervitin	1	0	0	3	16	2	22
Euthanasie (ukončení života v případě nevyлéčitelné nemoci)	2	2	5	4	8	1	22
Národnostní či etnická nesnášenlivost ("rasismus")	0	0	1	3	17	1	22
Řízení vozidla pod vlivem alkoholu	0	0	0	0	21	1	22
Teroristické útoky	1	0	0	0	20	1	22
Jít za svým cílem i za použití "ostrých loktů"	1	1	3	2	14	1	22
Pohlavní styk pod právně povolenou věkovou hranici	1	0	2	2	17	1	22
Znásilnění	0	0	0	0	21	1	22
Vražda	1	0	0	2	18	1	22
Šídit na daních, když je příležitost	0	0	2	4	15	1	22
Mít nemanželské dítě	4	9	2	3	3	1	22
Lhát ve vlastním zájmu	1	0	6	8	6	1	22

Zdroj: Dotazníkové šetření v ženské věznici (2010)

Téměř polovina pachatelek rozhodně nebo spíše nesouhlasí s tvrzením, že jsou tresty za vraždu ukládány spravedlivě, podle závažnosti konkrétního skutku. Více než dvě třetiny odsouzených si také rozhodně či spíše myslí, že vliv médií na veřejné mínění je velký a často zkreslující realitu. Se zrušením trestu smrti u nás rozhodně či spíše souhlasí polovina

odsouzených za vraždu. Pouze třetina žen si myslí, že se policisté chovají stejným způsobem k mužům i k ženám odsouzeným za vraždu a třetina pachatelek „neví“. Většina žen (dvě třetiny) se také domnívá, že soudci stanovují příliš mírné tresty za spáchání vraždy dítěte. Téměř polovina odsouzených spíše nebo rozhodně souhlasí s tím, že by těhotná žena neměla být odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody do věznice. Dvě třetiny žen také rozhodně či spíše nesouhlasí s tím, aby střelné zbraně byly dostupné všem občanům, byť pro jejich ochranu. Všechny pachatelky jsou přesvědčené, že rodina odsouzené ženy velmi trpí. Politická preference odsouzených je rovnoměrně rozložená mezi pravicově a levicově smýšlejícími. Ve věznici využívá svého práva volit téměř dvě třetiny odsouzených žen.

Tabulka 17 Pachatelky vražd a trestní politika

Do jaké míry souhlasíte, nebo nesouhlasíte s následujícími výroky?

(Vyberte, prosím, v každém řádku jednu z možností. Platí, že 1 = rozhodně souhlasím; 2 = spíše souhlasím; 3 = spíše nesouhlasím; 4 = rozhodně nesouhlasím; 9 = nevím)

	nevypł.	rozhodně souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlas.	rozhodně nesouhlas.	nevím	N
Tresty ukládané za vraždu jsou ukládány spravedlivě, podle závažnosti konkrétního skutku.	0	4	3	4	6	5	22
Vliv médií (televize, rozhlasu, novin) na veřejné mínění je velký - často zkresluje realitu.	2	11	5	1	2	1	22
Je správné, že byl trest smrti u nás zrušen.	1	10	1	1	2	7	22
Policisté se chovají stejným způsobem k mužům i ženám odsouzeným za vraždu.	2	3	4	5	1	7	22
Soudci stanovují příliš mírné tresty za spáchání vraždy dítěte.	1	14	2	1	0	4	22
Těhotná žena by neměla být odsouzena nepodmíněným trestem do věznice.	2	5	5	4	1	5	22
Střelné zbraně by měly být dostupné všem občanům pro jejich ochranu.	1	4	1	2	11	3	22
Rodina odsouzené ženy velmi trpí.	1	21	0	0	0	0	22

Zdroj: Dotazníkové šetření v ženské věznici (2010)

Tabulka 18 Preference politických stran u pachatelek vražd

ODS (Občanská demokratická strana)	7
ČSSD (Česká strana sociálně demokratická)	5
TOP 09	1
KDU – ČSL (Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová)	1
KSČM (Komunistická strana Čech a Moravy)	1
Strana zelených	2
Jiná politická strana	2
Nevyplněno	3
Celkem pachatelek	22

Zdroj: Dotazníkové šetření v ženské věznici (2010)

V dotazníku rovněž zazněla otázka mapující sebehodnocení uvězněné pachatelky. S vlastními schopnostmi a dovednostmi je velmi či spíše spokojena více než polovina odsouzených. Se způsobem, jak doposud žily, je spíše či velmi nespokojena téměř polovina pachatelek. Se svým fyzickým vzhledem jsou ženy spokojeny průměrně. Více než třetina žen je velmi či spíše nespokojena se svou tělesnou přitažlivostí. Při hodnocení sebe coby sexuální partnerky je spíše či velmi spokojena třetina žen a více než třetina odsouzených neví. Polovina odsouzených je spíše či velmi spokojena se svým charakterem (povahou). Se zdravím je spokojena více než třetina žen a velmi nespokojena téměř třetina. Při hodnocení vycházení s ostatními lidmi jsou spíše či velmi spokojeny téměř dvě třetiny odsouzených žen.

Z výsledků z dotazníkového šetření vyplývá, že ženy, které jsou spíše spokojeny se svým dosavadním způsobem života, samy sebe hodnotí pozitivněji ve všech výrocích a naopak, ženy, které nejsou spokojeny, vyjadřují nespokojenost také se svým fyzickým vzhledem, povahou, zdravím, vlastní tělesnou přitažlivostí a sexualitou.

Tabulka 19 Pachatelky vražd a sebehodnocení

Prosím, posuďte každou z uvedených skutečností podle míry Vaší spokojenosti.

(Vyberte, prosím, v každém řádku příslušné číslo podle míry Vaší spokojenosti. Platí, že:

1 = velmi spokojena; 2 = spíše spokojena; 3 = ani spokojena ani nespokojena; 4 = spíše nespokojena; 5 = velmi nespokojena; 9 = nevím)

	velmi spokojena	spíše spokojena	ani spokojena ani nespokojena	spíše nespokojena	velmi nespokojena	nevím	nevyplnila	N
s vlastními schopnostmi a dovednostmi	3	9	5	2	2	1	0	22
se způsobem, jak jsem až doposud žila	0	5	6	4	6	0	1	22
se svým fyzickým vzhledem	1	5	8	5	2	0	1	22
se svým charakterem (povahou)	1	10	6	2	1	1	1	22
se zdravím	1	7	4	3	6	0	1	22
jak vycházím s ostatními lidmi	4	9	6	0	0	2	1	22
když hodnotím svou tělesnou přitažlivost	1	5	5	2	6	2	1	22
jaká jsem sexuální partnerka	3	4	2	1	2	9	1	22

Zdroj: Dotazníkové šetření v ženské věznici (2010)

Pro odlehčení a zpříjemnění dotazníkového šetření byla zařazena také otázka mapující smysl pro humor uvězněných žen.¹³⁷Odsouzeným se nejvíce líbily vtipy č. 5 „náčelník“ a č. 1 „tchyně“ (nastejno) a na dalším místě pak vtip č. 6, „paroháč“.¹³⁸Vtip č. 6 s „paroháčem“ označily na prvním místě pouze pachatelky partnerských vražd.

Obrázek 1 Tři nejoblíbenější vtipy pachatelek vražd

Ale to víte, co bych pro tchyni neudělal.
Zvlášt' když je alergická na pyl.

Obrázek 1 Vtip č. 1

¹³⁷V dotazníku dále zazněly otázky mapující osobní zájmy odsouzených žen. Mezi nejčastěji udávané koníčky či zájmy odsouzených pachatelek patří četba, ruční práce, sport, zahradničení, chovatelství a hudba. Nejoblíbenější zvíře pachatelky je jednoznačně pes, kterého uváděla nadpoloviční většina odsouzených a na druhém místě s velkým odstupem kočka. V kategorii „nejoblíbenější“ vyhrává z barev modrá. Shodný vkus má i česká veřejnost ve výzkumu Veřejné mínění o trestném činu vraždy (2010), která za svou nejoblíbenější barvu uvedla na prvním místě modrou (29 %). Podle pohlaví respondenta vychází, že ženy na první místo nejčastěji uváděly barvu červenou (22 %) a v těsném závěsu barvu modrou (20 %) [Hrabětová 2010]. Z květin je u odsouzených pachatelek vede růže, ze zpěvaček Hana Zagorová a zpěvák Karel Gott s Danielem Landou. Mezi nejoblíbenějšími knihami se objevují tituly jako Babička, Quo Vadis, Konec světa, Idiot, Jana a Jan, Bible, Robinson Crusoe, Operace Arktida či tzv. „červená knihovna“ (harlekýnky) a pohádky.

¹³⁸Výsledky z výzkumu „Veřejné mínění o trestném činu vraždy“ [Hrabětová 2010] ukázaly následující pořadí oblíbenosti vtipů ze strany „běžné“ ženské veřejnosti: 1. místo – vtip č. 1 „tchyně“, 2. místo – vtip č. 3 „policejní“, 3. místo – vtip č. 6 „paroháč“ (viz karta s vtipy v části Přílohy 3).

Obrázek 2 Vtip č. 5

Obrázek 3 Vtip č. 6

Zdroj: Dotazníkové šetření v ženské věznici (2010). Výzkum „Veřejné mínění o trestném činu vraždy“ (2010)

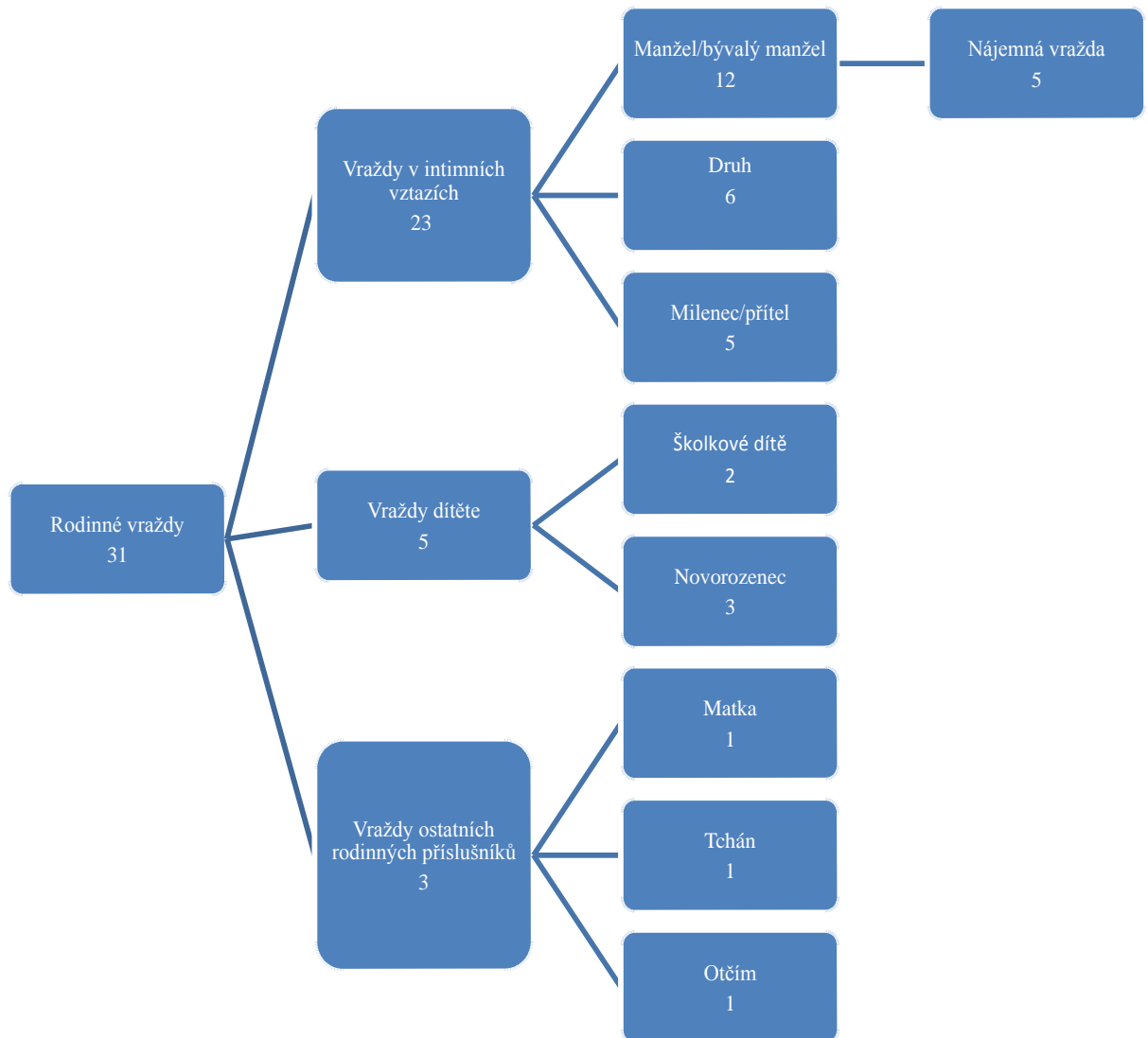
3.3 Pachatelka partnerské vraždy

3.3.1 Typologie partnerských vražd

Výsledky z provedených dílčích výzkumů v ženské věznici potvrdily, že většina žen se dopouští rodinných vražd (až 69 %). Ve výzkumném souboru primárního výzkumu (2008/09) bylo 23 odsouzených pachatelek, jež se dopustily vražedného jednání na manželovi či bývalém manželovi, druhovi nebo milenci/příteli, se kterým byly v době činu či v minulosti v partnerském/intimním vztahu. Partnerské vraždy jsou tak nejpočetnější skupinou vražedných útoků žen v kategorii rodinných vražd, ve které tvoří 74 %. Nejčastěji ženy zaútočily na vlastního manžela či bývalého manžela (12)¹³⁹, dále na druha (6) a milence/přítele (5). Z tohoto počtu se podařilo provést rozhovory s 16 pachatelkami odsouzenými za partnerskou vraždu.

¹³⁹V devíti případech se jednalo o manžela a ve třech případech o bývalého manžela.

Graf 2 Kategorizace rodinných vražd

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09)

Tabulka 20 Právní kvalifikace partnerských vražedných útoků

Ustanovení dle trestního zákona č. 140/1961 Sb.	Vývojové stádium	Znění ustanovení	Počet
§ 219 odst. 1	Dokonaná vražda	Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na 10 - 15 let.	10
§ 219 odst. 1, odst. 2 písm. b)	Dokonaná vražda	Odnětím svobody na 12 – 15 let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odst. 1 b) zvláště surovým nebo trýznivým způsobem	1
§ 219 odst. 1, odst. 2, přitěžující okolnost ve smyslu ustanovení § 34 písm. b)	Dokonaná vražda	§ 34, písm. b) spáchal trestný čin surovým způsobem, zákeřně, se zvláštní lstí nebo jiným obdobným způsobem	1
§ 219 odst. 1, odst. 2 písm. c) za použití § 29 odst. 1, 2	Dokonaná vražda	§ 219 odst. 2 písm. c) opětovně, s uložením výjimečného trestu	1
§ 7 odst. 1 k § 219 odst. 1, 2 písm. h)	Příprava k trestnému činu vraždy	§ 219 odst. 2, písm. h) v úmyslu získat majetkový prospěch nebo v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin, anebo z jiné zvláště zavrženíhodné pohnutky.	1
§ 10 odst. 1 písm. b) k § 219 odst. 1, 2 písm. h)	Návodce k trestnému činu vraždy	§ 10 odst. 1 písm. b) navedl jiného k spáchání trestného činu (návodce) § 219 odst. 2, písm. h) v úmyslu získat majetkový prospěch nebo v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin, anebo z jiné zvláště zavrženíhodné pohnutky.	1
§ 10 odst. 1 písm. a) k § 8 odst. 1 k § 219 odst. 1, 2 písm. h)	Organizátor pokusu trestného činu vraždy	§ 10 odst. 1 písm. a) spáchání trestného činu zosnoval nebo řídil (organizátor) § 219 odst. 2, písm. h) v úmyslu získat majetkový prospěch nebo v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin, anebo z jiné zvláště zavrženíhodné pohnutky.	1
§ 10 odst. 1 písm. a) k § 219 odst. 1, odst. 2 písm. h)	Organizátor trestného činu vraždy	§ 219 odst. 2, písm. h) v úmyslu získat majetkový prospěch nebo v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin, anebo z jiné zvláště zavrženíhodné pohnutky.	1
§ 8 odst. 1 k § 219 odst. 1	Pokus trestného činu vraždy		1
§ 8 odst. 1 k § 219 odst. 1, 2 písm. a); § 219 odst. 2	Pokus trestné činu vraždy + dokonaná vražda	§ 219 odst. 2 písm. a) na dvou nebo více osobách	1
Nezjištěno			4
Celkem			23

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09): partnerské vraždy

3.3.2 Etiologie partnerských vražd

„Aby si člověk mohl zamilovat člověka, je třeba, aby se tento schoval, neboť jak jen poněkud ukáže svou tvář, je po lásce.“ [Dostojevskij 1929: 389]

Tabulka 21 Motivy partnerských vražd

Motiv	Hádka/konflikt	Alkohol+léky	Nadměrná zátěž	Majetkový prospěch	Porucha osobnosti
Počet pachatelek	16	14	1	5	1
N %	70 %	61 %	4 %	22 %	4 %

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09): partnerské vraždy

U více než dvou třetin pachatelek (70 %) vražednému jednání předcházela konflikt/hádka/rozepře. Nejčastější příčinou konfliktní situace bylo dlouhodobé domácí násilí (časté rvačky mezi partnery, psychický teror) a nadměrná konzumace alkoholu oběti i pachatelky.

„Problémy jsem řešila přes policii, policie i sociálka u nás byla opakovaně, že jsem byla zmlácená. Vždycky jsem to stáhla, pro mě to byla pořád láska, i když jsem trpěla...“ (Veronika V., rozhovor)

U 12 případů, tedy u ve více než poloviny vražedných činů, byl zlobný afekt v probíhajícím konfliktu podpořen abúzem alkoholu. Velmi obvyklý scénář partnerské vraždy tak obsahuje hádku mezi pachatelkou a budoucí obětí, fyzické násilí směřované od partnera vůči ženě, přítomnost alkoholu a afektu strachu či zloby, vzteku, jež ústí do zkratkovitého jednání kulminujícího vraždou. Lze hovořit o určité typické dynamice partnerských vražd, s řadou varovných signálů.

Pachatelky partnerských vražd jsou také většinou rodiči (83 %), jež sdílejí domácnost nejen s problematickým partnerem, ale zejména s dětmi. Ty se stávají svědky konfliktů, střetů, fyzického napadání, alkoholových dýchánek svých rodičů či pečovateli a někdy dokonce samotné vraždy. V případě uvěznění matky se děti ocitají v tíživé situaci, která způsobuje nejen silné emocionální trauma, ale přinášející řadu problémů, od rozhodování o svěřením dítěte do péče (pokud je nezletilé), stěhování, finančních těžkostí, po kompletní změnu životního stylu dítěte. V mém výzkumném souboru byl zjištěn pouze jeden případ, kdy dítě bylo očitým svědkem vražedného činu:

Jednalo se o rodinu s dvěma dcerami (6 a 12 let), kde oba rodiče (matka 29 let, otec 39 let) v hojném množství konzumovali alkohol. V témže roce, kdy se stala vražda, byly děti na přechodnou dobu z důvodu opakovaného požívání alkoholu a prostituce matky dokonce odebrány a umístěny do Klokánka. Svě dcery matka fyzicky trestala, zanedbávala je, nutila je podávat lživé informace o ní a o situaci v rodině (sociálním pracovníkům, ve škole). Především starší dcera se matky očividně bála, neboť si byla vědoma trestu v případě neuposlechnutí jejího příkazu. V rodině docházelo také k častému domácímu násilí mezi rodiči, nejčastější příčinou byla snaha matky opustit ostatní členy domácnosti a věnovat se své individuální zábavě, popřípadě hraní na automatech, manžel ji proto zamykal a fyzicky ji bránil v odchodu z bytu.

V samotné vraždě došlo kolem 22. hodiny v kuchyni bytu po vzájemné potyčce mezi rodiči. Dvanáctiletá dcera vypověděla, že osudný večer byla doma vcelku pohoda, ale pak chtěla máma někam jít a táta ji nechtěl pustit. V kuchyni jí nafackoval, a když se otočil zády, bouchala ho pěstí do zad a týlu. Pak ho bodla kuchyňským nožem a sedla si na židli. Táta ji říkal: „zavolej sanitu“. Odpověděla: „hovno, chcípni, svině!“

Gabriela se nesnažila svému manželovi po činu pomoci a ten na místě zranění podlehl. Předmětnou událost nahlásila na městskou policii právě starší dcera, která byla svědkem vraždy. Nezletilá dcera se po této události psychicky zhroutila, byl ji diagnostikován posttraumatický syndrom, docházela na psychoterapii a pravidelně užívala psychofarmaka. Kontakt s matkou probíhal pouze v ordinaci za přítomnosti odborné lékařky. (Gabriela T., Primární výzkum v ženské věznici 2008/09, spis odsouzené)

Domácí násilí a alkohol stály v pozadí životního příběhu pachatelky vraždy Jany R., která žila dlouhodobě neuspořádaným životem. Nezletilé děti každodenně přihlížely opileckým scénám a konfliktům mezi rodiči, které vyústily v nucený odchod matky

z domu. Děti zůstaly v péči svého otce, matka si našla milence, se kterým se oboustranně fyzicky napadali a popíjeli alkohol. V den vražedného útoku byli oba dva v silně podnapilém stavu (Janě zjistili přes dvě promile alkoholu v krvi). Byla s milencem na společné návštěvě, ze které se vrátila domů dřív ona. Ulehla do postele, usnula, ale milenec ji probudil tloučením na dveře. Nepřestával, tak musela vstát a rozespálá mu šla otevřít s kuchyňským nožem v ruce. Jakmile milenec vstoupil do bytu, bodla ho do břicha.

„... Pila jsem moc, jednou jsem pila o hodně víc, zase víno, bylo toho na mě moc, dva litry vína denně. Ani nevím, co se stalo, řekla mi to až dcera a jeden známý. Na ten den si nepamatuji, začala jsem pít v pátek, v sobotu...Byla jsem opilá, tak mě odvezli na záchytku, až druhý den k výsledku. Pak mě odvezli domů a rok jsem byla doma. Až po roce mě odsoudili, nebyla jsem ve vazbě.“ (Jana R., rozhovor)

Dlouhodobý abúzus alkoholu obou manželů a psychické násilí ze strany manžela vůči manželce byly příčinou afektu zlosti u Anny N., který následně vedl ke spáchání vraždy. Odsouzená nasypala kyanid do otevřené láhve s vodkou, kterou manžel vypil a posléze na následky otravy zemřel. S manželem, za kterého se provdala již v 18 letech, pravidelně požívali alkoholické nápoje a na denním pořádku byly také hádky a různé konflikty. V manželství se jim narodily dvě děti, které byly v době vraždy již v dospělém věku, a v bytě společně s rodiči bydlel pouze syn.

„Manžel pořád pil v posledních letech. Opilý mě vyhazoval z bytu, v osm hodin ráno už byl opilý, napřed v práci, pak i doma. V důchodu jsem s ním musela být doma a zažívala jsem psychický násilí, nikdy fyzický. Terorizoval, bránila jsem se. Vzala jsem si prášek a usnula, ale pak mě vzbudil a ve dvě hodiny se chtěl hádat, i když jsem chodila do práce, každý den jsem vstávala ve čtyři hodiny...byl bezohledný. Vyřešilo by se to rozvodem, ale vždy mě uprošoval, tak jsem ho stáhla...“ (Anna N., rozhovor)

Klára M. byla odsouzena za organizátorství trestného činu vraždy v úmyslu získat finanční prostředky z pojistné smlouvy (životního pojištění) manžela. Pachatelka patří mezi typické představitelky partnerských vražd, kde se na etiologii vražedného jednání kromě primárního motivu zjištěného podílí také násilí ze strany manžela. Vraždu spáchala ze zavrženíhodné pohnutky, surovým způsobem a zákeřně, kdy svého manžela doslova ubila. Navíc její manžel na následky zranění nezemřel okamžitě, ale umíral přesně nezjištěnou dobu s velkými bolestmi.

Klára prožila krásné, pohodově dětství v úplné rodině, kde panovaly výborné vztahy s rodiči i mezi sourozenci. Ve škole byla průměrná žákyně, se kterou nebyly žádné výchovné problémy. Se svými spolužáky vycházela dobře a zapojovala se i do mimoškolních aktivit. Vyučila se prodavačkou a v tomto oboru i pracovala. První sexuální zkušenost měla v 16 letech se svým budoucím manželem. Když jí bylo 19 let, vzali se a porodila dva syny. Zpočátku bylo manželství normální, včetně materiální stránky. Manžel si však našel milenkou, která s ním záhy otěhotněla. V tomto období začal Kláru bít a za své násilné chování byl dokonce odsouzen do vězení. V době jeho výkonu trestu odnětí svobody se rozvedli. Potkala svého druhého manžela, o kterém věděla, že je alkoholik, ale „byla jsem tak blbá, že jsem si myslela, že kvůli mně přestane.“

Po dvou letech vztahu neplánovaně otěhotněla, a když byla dva měsíce těhotná, praštil ji manžel do břicha s větou „nemysli si, že poznáš svoje dítě“. Během těhotenství zažívala psychický teror, ponižování, a když byla v sedmém měsíci, zavřeli manžela kvůli ublížení na zdraví do vězení (vykopl neznámému muži oko). Jejich dítě se narodilo, když si odpykával trest ve vězení. Z výkonu trestu odnětí svobody se vrátil, když bylo synovi kolem pěti měsíců. Klára chování svému manželi odpustila („byla jsem blbá, ale prostě jsem ho milovala“), nedokázala se od něho odpoutat. Pracovala nakonec pouze ona, neměli na nájem, jen na jídlo, rodinný rozpočet „táhla“

pouze ze svého. Manžel měl soudem nařízené protialkoholní léčení, ústavně i ambulantně, které soustavně porušoval. Když byl pod vlivem alkoholu, bil ji. Měla přeražený nos, nalomená žebra, chomáč vytržených vlasů, modřiny. Její neutěšený stav viděli i manželovi rodiče, kteří svému synovi pouze vynadali.

Mlátil ji i před dětmi, které se snažily matku chránit - jednou dokonce přiběhl matce na pomoc nejmladší syn s klackem v ruce. Celkově nesly rodinnou situaci děti velmi špatně a utíkaly z domova, bály se otčíma a otce. S policií měla Klára špatné zkušenosti: po přivolání policejní hlídka nikdy nic neudělala, protože se manžel před policisty choval slušně. Kromě fyzického násilí jí manžel vnucoval názor, že za to všechno může ona kvůli tomu, že už byla rozvedená. Postupem času, po dlouhodobém (několikaletém) fyzickém napadání a psychickém teroru, se „odmilovala“ a manžel jí začal být lhostejný. Pak se seznámila se svou budoucí komplicou (spolupachatelkou), se kterou se skamarádila a často navštěvovala. Manžel ji bil i před touto kamarádkou. Při jednom jeho útoku, když ji praštil ocelovou pružinou do hlavy, řekla, že by ho nejradši zabila... (Klára M., rozhovor)

Mezi další příčiny hádek, které měly bezprostřední vliv na spáchání vraždy, lze zařadit špatnou finanční situaci, žárlivost, rozepře kvůli rozvodu, vyhazování z bytu či domu, ale také malicherný důvod jako nevhodné oblékání ze strany partnera. Ze zjištěného důvodu (majetkového prospěchu) jednalo pět pachatelek partnerských vražd (22 %).

Tabulka 22 Důvody konfliktů před partnerskou vraždou

Domácí násilí	9
Žárlivost	2
Vyhazování z bytu/domu	2
Špatná finanční situace	1
Rozepře kvůli rozvodu	1
Nevhodné oblékání	1
Celkem zjištěných konfliktů	16

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09): partnerské vraždy

3.3.3 Otázka trestu a viny

Mnoho odsouzených žen se cítí zcela nevinných (39 %) a pouze malá část svou vinu cítí a současně činu lituje (22 %).

„Byla jsem odsouzena na základě výpovědi nevěrohodných a zmanipulovaných osob...Svým způsobem mám klid ,(že je mrtvý), že tady sedím.“ (Klára M., rozhovor)

„Nejsem pachatelka vraždy. Předem chci říct, že jsem poslala své dokumenty do Štrasburku. Jsem nespravedlivě odsouzena.“ (Monika I., rozhovor)

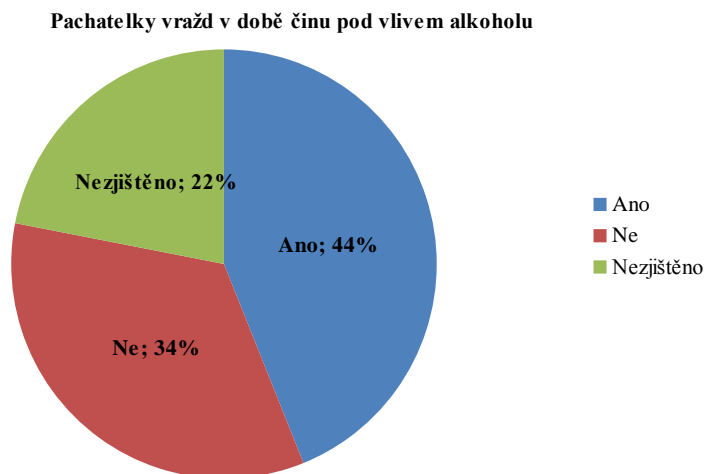
„Snažím se o obnovu řízení, ale nemám na advokáta.“ (Jitka V., rozhovor)

„Manžel hodně pil, psychicky mi ubližoval a po 20 letech jsem to nevydržela. Ještě teď mě to mrzí!“ (Anna H., rozhovor)

„Příbuzenstvo mě zavrhlo, zůstala jsem sama, nedivím se tátovi, udělala jsem strašnou věc. Je to hrozná věc, zasloužila jsem si ten trest...Trest si přeju, strašně se trápím, zdá se mi o tom.“ (Lucie P., rozhovor)

„Nedovedu si to představit, k holkám se choval pěkně, chlubil se s vnoučkem mé dcery, v podstatě mě živil, pomohl mi, vážila jsem si ho. Když někdo udělá někomu něco špatného, tak se to dá pochopit, ale takhle ne... To se nedá vysvětlit, kdyby mi ubližoval..., to bylo šílený, mělo se to řešit jinak... Nedošlo by k tomu jak to říct, ke zkratu, kdyby šel do pečovatelského ústavu...“ (Jana R., rozhovor)

„Neudělala jsem to, udělali to čtyři lidi, hodili to na mě, jsem nevinná. Při posudcích jsem trochu lhala, kde jsem to přiznala. Proč bych ho zabijela, když mi moc pomohl. Ty lidi, co jsou venku, ho zabili. Až budu venku, najdu si je a zažaluju je.“ (Ivana T., rozhovor)

Graf 3 Pachatelky partnerských vražd a postoj k vině

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09): partnerské vraždy

Nejčastěji byly pachatelky partnerských vražd odsouzeny k trestu odnětí svobody v délce 10 a 12 let, do věznice typu s ostrahou (80 %), dále do věznice typu s dozorem (13 %) a se zvýšenou ostrahou (7 %). Chování odsouzených pachatelek partnerských vražd je stejně jako u ostatních pachatelek vražd ze strany personálu věznice posuzováno spíše kladně a hodnoceno jako víceméně bezproblémové. Rovněž resocializace u téměř dvou třetin pachatelek partnerských vražd je soudními znalci hodnocena jako příznivá, zachovalá, vcelku nadějná či možná s podmínkou absolutní alkoholové abstinence.

Tabulka 23 Délka trestu odnětí svobody u pachatelek partnerských vražd

Délka trestu	Počet pachatelek
5 let	1
7,5 let	1
8 let	2
10 let	8
11 let	1
11,5 let	1
12 let	5
13 let	1
13,5 let	1
20 let	1
Nezjištěno	1
Celkem	23

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09): partnerské vraždy

Ve výkonu trestu odnětí svobody jsou kromě dvou žen všechny poprvé. Některé odsouzené (5) pracují uvnitř areálu nebo i vně věznice (ve firmách Servant, Masela, Mlask s. r. o., Lion Products). Pachatelky partnerských vražd se intenzivně zapojují do programů zacházení. Nejoblíbenější jsou ruční práce, dále sportovní aktivity (cvičení na míčích, posilovna, míčové hry), vaření, keramický kroužek, kurz výtvarných technik, zahrada a hudební kroužek. Více než polovina žen (52 %) udržuje korespondenční i osobní kontakt (návštěvy) s rodinou, příbuznými či známými. Pouze písemný styk se svými blízkými udržuje 22 % odsouzených.

3.3.4 Intimní vztahy ve vězení

„Polovina holek jsou vlastně kluci. Funguje to. Snad jen s tím rozdílem, že tady holka, v tom pravém slova smyslu, neotěhotní.“
[Velikovská 2007: 108]

Homosexuální vztah ve vězení zažila třetina odsouzených pachatelek partnerských vražd. Téměř dvě třetiny uvedly, že v současné době nemají, ani v minulosti nenavázaly intimní vztah s jinou ženou.¹⁴⁰ Poměrně nízký počet lesbických, resp. pseudolesbických vztahů odráží do jisté míry vyšší věk odsouzených žen. S výjimkou jedné bisexuálně orientované ženy¹⁴¹ se ve všech případech jednalo o nepravou homosexualitu. Ve vězení převažují tzv. nepravé lesby, které ačkoli ve vězení navazují partnerské vztahy se ženami, nepovažují se za homosexuální, před uvězněním lesbické vztahy nevyhledávaly a partnerské vztahy ve vězení jsou pro ně dočasnou adaptací na výjimečnou situaci a prostředí. Pravý lesbicismus reprezentuje žena, která se pokládá za homosexuální, před nástupem do vězení navazovala intimní vztahy s ženami a také po propuštění bude preferovat ženské partnerky. V provedených rozhovorech se pouze jedna žena přiznala k pravému lesbicismu a také k několika partnerstvím se ženou.

Většina žen zažila lesbickou zkušenost poprvé až ve vězení a shodují se, že tato nově nabytá a zažitá zkušenost posunula jejich sexuální hranice.

¹⁴⁰ Počet žen, které si ve věznici našly intimní vztah („kamarádku“), je ještě nižší v dotazníkovém šetření (2010), a to 23 % žen. Kromě jedné ženy se všechny odsouzené pachatelky vražd označily za heterosexuálně orientované (21) ale čtyři z nich přiznaly také sexuální zkušenost se ženou/ženami. Jedna odsouzená uvedla homosexuální (lesbickou) orientaci, i když měla také sexuální zkušenost s mužem.

¹⁴¹ „V současné době mám kamarádku, měla jsem i venku, jsem bisexuálně zaměřená. Ve vězení to je již čtvrtá partnerka. Je to silné.“ (Lucie P.)

Tabulka 24 Homosexuální zkušenost pachatelek partnerských vražd

Homosexuální zkušenost	Ano	Ne	Nezjištěno	Celkem
Počet pachatelek	7	13	3	23
Procentní zastoupení	30 %	57 %	13 %	100 %

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09): partnerské vraždy

Intimní (lesbické) vztahy ve vězení bývají někdy také zdrojem hádek a neshod. V průběhu jednoho pobytu ve vězení jsem navštívila keramický kroužek, kterého se v rámci programů zacházení s vězeňkyněmi zúčastnily nejen pachatelky odsouzené za vraždu, ale také za jiné trestné činy. V keramické dílně jsem s odsouzenými byla sama, vedoucí kroužku byla ve vedlejší místnosti. Na mou otázku, zda se nebojí odsouzené v dílně ponechat o samotě, mi zaměstnankyně věznice sdělila, že nikoliv, že „ony ví, že by zklamaly jen jednou a v takovém případě by to pro ně znamenalo nepříjemné následky.“

V dílně jsem několik minut odsouzené pozorovala, načez se mě jedna odsouzená zeptala, zda si rovněž nechci něco keramického vyrobit. Odpověděla jsem, že ráda. Jedna odsouzená žena mi ukazovala, jak se z hlíny vykrajuje nožem mnou požadovaný tvar (ryba). Stály jsme vedle sebe u dřevěného válu, kde jsme s hlínou pracovaly a přitom si povídaly. Po chvíli přišla do keramické dílny odsouzená mladá žena, která si mě změřila ostrým pohledem, vzala „mou kolegyni-lektorku“ razantně za ruku a odvedla ji za roh (mimo můj dohled). Jak jsem se posléze od jiné odsouzené dozvěděla, ztropila ji žárliveckou scénu (kvůli tomu, že jsme stály vedle sebe, povídaly si a vykrajovaly z hlíny budoucí výtvar). Chodily spolu teprve krátce, jejich vztah byl čerstvý, a i to mělo možná vliv na razantní reakci. Hádky ale neměla dlouhého trvání – když jsem opouštěla keramickou dílnu, ženy se přede mnou objímaly a líbaly (Terénní poznámky)

Domácí i zahraniční studie popisují, že ve vězení v některých případech skutečně dochází v homosexuálním partnerství k rolovému dělení, které koresponduje se společensky připsanými atributy mužskosti a ženskosti. V tomto kontextu jsem vedla zajímavý rozhovor s Barborou U. :

Barbora U., několikanásobná vražedkyně, již byl uložen trest odnětí svobody v trvání 20 let, je příkladem ženy „butch.“ K otázce o intimních vztazích (homosexualitě) ve vězení se vyjádřila následujícím způsobem:

„Ano, mám kamarádku. Jsem na sex. Venku předtím jsem také už měla ženu. Jsem oboustranná. V domě v Praze jsem žila u toho známého také se svou přítelkyní. Co se týká vězení, měla jsem vždycky kamarádky, i v Opavě, Pardubicích i na Slovensku, i několik najednou. Tady mám kamarádku,¹⁴² která byla panna. Stoupám v ceně před ostatními, že nemám obnošenou ženskou, nemůže se nade mnou nikdo vychloubat.“

Také mi Barbora řekla, že se o ni „perou“, protože má „matroš“ (cigarety, kávu atd.). Na otázku, jak „technicky“ sexuální praktiky provádí, když je jich šest na cele, mi odpověděla: „Jsme inteligentní, když jdou ostatní na televizi, ony dvě jsou v posteli a milují se nebo si dají kolem postele prostěradlo a je to jasný... večer zalezou spolu do postele a už se milují.“ Po této větě si mě důkladně prohlédla a pak poznamenala:

„Za pět minut bych našla všechny vaše body a udělala bych vás lépe než chlap...pět minut by mi stačilo.“

Poté mi řekla, že se jí líbím, ale že by asi „do mě nešla“, že by jí to připadalo jako s dcerou. V průběhu našeho rozhovoru se mě občas dotýkala prsty. Nakláněla se nad můj počítač, kam jsem si zapisovala rozhovor a poznámky a snažila se mi dívat do očí z co nejkratší vzdálenosti. Po skončení rozhovoru jsem se jí zeptala, jestli

¹⁴²Za kamarádku je ve vězení považována žena v intimním sexuálním vztahu, naopak jako přítelkyně je označována žena v přátelském vztahu, bez sexuálního vztahu.

se na ni můžu ještě jednou obrátit, až budu provádět druhou fázi výzkumu formou dotazníkového šetření, anebo zda s ní mohu být v písemném kontaktu, kdybych potřebovala něco doplnit.

„Samozřejmě, že ano. Budu se moc těšit!“

Nakonec mě požádala, abych jí poslala svou fotku, kterou mám vložit do časopisu do velké obálky, aby ji personál věznice neviděl a nezabavil.

Rozhovor měl drobnou dohru druhý den, kdy jsem šla společně se speciální pedagožkou po chodbě věznice a po schodech za námi šel i zástup odsouzených. V okamžiku, kdy jsem chtěla podržet otevřené dveře, abychom jimi mohly projít, kdosi mě zezadu chytil za levou ruku. Strašně jsem se lekla, otočila se, přede mnou stála odsouzená Barbora U., která zašeptala, „Nezapomeňte!“ (měla na mysli zaslání mé fotografie, což znázornila posunky rukama). Vzápětí byla dozorkyní napomenuta a vrácena zpět do zástupu vězeňkyň. (Terénní poznámky)

Ve výzkumném souboru pachatelek partnerských vražd však dominovaly ženy bez lesbické, resp. pseudolesbické zkušenosti. Ty se pouze k představě o možnosti navázání vztahu s jinou ženou vyjadřovaly odmítavě, negativně:

„Nikdy bych nechtěla ženskou. Ne!“ (Jitka V., rozhovor)

„Intimní vztah nemám, nejsem na takové věci, neschází mi sex. Nemůžu se na ně dívat. Jsou to matky, mají děti, pro mě to není z lásky, pro peníze udělají vše.“ (Anna N., rozhovor)

„Jsem proti, nesnáším to!“ (Marie B., rozhovor)

„Žádnou kamarádku ve vězení nemám, ale na sto procent to tak zůstane.“ (Květa K., rozhovor)

Lesbický vztah ve vězení končí typicky propuštěním jedné z partnerek. Nicméně pět pachatelek vražd v rozhovorech přiznalo, že plánují společnou budoucnost se svou nynější partnerkou i v civilním životě po propuštění.

„Nejprve jsem byla šest let v celibátu, pak přišla žena, která se mi stala partnerkou, již 32 měsíců. V civilu se chceme stát partnerkami, plánujeme společný život. Chlapa v podstatě nepotřebuji, jako partnera nepotřebuji.“ (Milada P., rozhovor)

3.4 Pachatelka vraždy dítěte

Ve výzkumném souboru primárního výzkumu (2008/09) se čtyři ženy dopustily vraždy dítěte, z toho jedna pachatelka dvojnásobného pokusu vraždy vlastního dítěte předškolního věku. V ostatních případech se jednalo o novorozence. Vražděné útoky spáchaly matky a jedna babička dítěte. Analýze byly podrobeny pouze tři vraždy novorozenců, neboť data o matce, která se dvakrát pokusila otrávit svou dceru, byly v době výzkumu jen částečně dostupné. Ke kategorii vražd dětí byla data zjišťována analýzou dostupných dokumentů ve věznici (spisů odsouzených pachatelek vražd), tedy s žádnou pachatelkou vraždy dítěte jsem nevedla rozhovor.

Valérie S., matka dvou dětí, byla odsouzena za vraždu novorozeného dítěte do výkonu trestu odnětí svobody na 12 let s ostrahou. Vraždu spáchala neposkytnutím nutné poporodní péče ve svých 20 letech. „V bytě, který užívala, po předchozím utajovaném těhotenství v koupelně ve vaně porodila životaschopné dítě ženského pohlaví a poté, co oddělila pupeční šňůru, jej v úmyslu usmrtit nechala bez jakékoli nezbytné poporodní péče, v důsledku čehož dítě zemřelo, tedy jiného úmyslně usmrtila a čin spáchal na osobě mladší než 15 let a tím spáchala trestný čin vraždy dle § 219 odst. 1 odst. 2 písm. e) trestního zákona a odsuzuje se podle § 219 odst. 2 k trestu odnětí svobody v trvání 12 let, do věznice s ostrahou.“ (Primární výzkum v ženské věznici 2008/09, spis odsouzené). Dítě ponechala po oddělení pupeční šňůry bez jakéhokoliv ošetření, zemřelo na otok mozku, k němuž vedlo podchlazení dítěte a krvácení z neošetřeného pupečnicku při současném vdechnutí plodové vody a jejím neodsátí. Dítě poté vložila do plastového kbelíčku a tělíčko přikryla špinavými oděvy. Sama se umyla, uklidila zhruba stopy po porodu a ulehla do postele. Druhý den po porodu ji navštívili bratr s kamarádem, když zjistili, že krvácí, přivolali lékařskou pomoc.

Své první dítě porodila v 18 letech, po několika měsících se s otcem dcery rozešla a bydlela u svého bratra, kam si vodila svou novou známou. S novým přítelem v 19 letech opět otěhotněla, aniž by mu to sdělila. Těhotenství před okolím utajovala, říkala, že ji zůstalo břicho po prvním těhotenství, nechodila na lékařské prohlídky, ani nevyhledala jinou pomoc. Se svým těhotenstvím se nesevěřila ani své matce a vlastně ani neví, proč své těhotenství ukryvala.

Žaneta P., matka čtyř dětí, byla odsouzena za vraždu novorozeného dítěte do výkonu trestu odnětí svobody na 10 let do věznice s ostrahou. Vraždu spáchala ve 39 letech neposkytnutím nutné poporodní péče. „V odpoledních hodinách ve svém trvalém bydlišti v koupelně po předchozím utajovaném těhotenství porodila ve vaně živé a životaschopné donošené dítě mužského pohlaví, jemuž po oddělení pupeční šňůry, ke kterému došlo přesně nezjištěným způsobem, nezajistila nutnou poporodní pomoc, spočívající v pevném podvázání pupečnicku, třebaže vzhledem ke svému věku, několikanásobnému mateřství a zdravotní škole, věděla, jak takovou pomoc poskytnout. Pupeční šňůru pouze volně obtočila obvazem, přičemž byla nejméně srozuměna s možným smrtelným následkem, a v důsledku neposkytnutí této péče došlo nejpozději za 15-20 minut od přerušení pupečnicku ke smrti novorozence z důvodu vykrvácení z pupečnickových cév a následně usmrtila, čímž spáchala trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1 trestního zákona k trestu odnětí svobody v trvání deseti let, do věznice s ostrahou.“ (Primární výzkum v ženské věznici 2008/09, spis odsouzené)

Žaneta¹⁴³ vystudovala střední zdravotní školu s maturitou a jako zdravotní sestra také krátkou dobu pracovala, zanedlouho se vdala a založila rodinu. Ve 22 letech porodila první dítě, s manželem měla dohromady tři děti. Když ve svých 39 letech otěhotněla počtvrté, byla velmi překvapena. Myslela si, že když nedostala menstruaci, je

¹⁴³ Příběh paní Žanety P. byl analyzován z vězeňského spisu a pohled odsouzené rekonstruován z její výpovědi z přípravného řízení (při hlavním líčení nevyprávěla).

zřejmě v přechodu či je to z důvodu únavy a nervozity. Manželství navíc nebylo spokojené, s manželem se často hádali a měli finanční problémy. Krizi v manželství Žaneta řešila mimomanželským sexuálním vztahem, který před manželem tajila. Těhotenství nesdělila ani svému manželovi, domnívala se, že by se rozzlobil a dítě by pro špatnou finanční situaci nepřijal. Nebyla si také jista otcovstvím dítěte, v předmětnou dobu měla pohlavní styk jak s manželem, tak milencem. Svou graviditu neoznámila ani v zaměstnání, neboť v tu dobu žádala o potvrzení o svém příjmu pro získání půjčky a obávala se, že by potvrzení nemusela dostat. Svě těhotenství tajila i před okolím, svěřila se pouze svého milenci, když byla v pátém či šestém měsíci. Sdělila mu, že až dítě porodí, bude žít dál se svým manželem. Hovořili také o otci dítěte a došli k závěru, že nelze vyloučit ani jeho otcovství. Milenec byl velice překvapený, protože se domníval, že Žaneta užívá antikoncepci. Po celé těhotenství nosila pánské košile, aby těhotenství nebylo vidět, nechodila na lékařské gynekologické prohlídky. Po dobu těhotenství popíjela alkohol. Na dotaz manžela ohledně zvětšujícího břicha mu sdělila, že má vodu v břiše, a zavedení měla způsobit aplikace léků po zranění nohy. Manžel se s tímto vysvětlením spokojil.

Sama Žaneta k samotnému činu uvedla, že porod přišel dříve, než čekala. Její další dvě nezletilé děti byly v době porodu v bytě, hrály si ve svém pokojíčku. Porodila ve vaně napuštěné vodou, do které si lehla, protože ji bolela záda. Pamatuje si pouze na vázání pupeční šňůry, kterou vázala ve vodě. V té době seděla a měla pokrčené nohy v kolenou, dítě měla na stehnech, vázala něčím, co našla v koši vedle vany. Na nic jiného si nepamatuje, pouze si vybavuje všudypřítomnou krev. Nepamatuje si, zda dítě po porodu omývala, jak a kdy vylezla z vany, neví, zda dítě vydávalo nějaký zvuk, zda držela v ruce nějaký předmět, třeba nůžky. Kromě brufenu nepožila žádné léky, nepamatuje si ani, co řekla manželovi po příchodu z práce. Ten ji uložil do postele, přijela lékařská pomoc, ale také si nepamatuje, co zdravotníkům uváděla. Neumí vysvětlit

absenci krevních stop v koupelně, neví o manipulaci s osuškou nalezenou v koupelně. O pohlaví dítěte se dozvěděla až při poskytování údajů pro rodný list a při výplatě porodného. Z provedených testů bylo zjištěno, že otcem dítěte byl manžel Žanety. Na otázku viny a odsouzení do věznice za vraždu novorozence reagovala takto:

„Já si myslím, že moc spravedlivě ne. Ale to je jenom můj názor.“

Příběh Žanety pokračoval dále. Před nastoupením do věznice (v době vyšetřování případu) stačila počít a necelé dva roky po vraždě novorozence porodit své další dítě. Otcem tohoto dítěte byl tehdejší milenec, nyní již oficiální přítel. S manželem se krátce po vraždě rozvedli. V době nástupu Žanety do výkonu trestu odnětí svobody musel přítel převzít rodičovské povinnosti a začít pečovat na rodičovské dovolené o malou dcerku sám. (Primární výzkum v ženské věznici 2008/09, spis odsouzené)

Třetí případ vraždy novorozence se liší od ostatních v tom, že za vražedný čin byly odsouzeny dvě ženy, a to matka a babička dítěte. V ženské věznici si v době výzkumu odpykávala trest „babička“ novorozence. Blanka T. matka pěti dětí, byla odsouzena za vraždu novorozeného dítěte ve spolupachatelství se svou dcerou do výkonu trestu odnětí svobody na 14 let do věznice s ostrahou. Vraždu spáchala brutálním způsobem v 62 letech s použitím kuchyňského nože, šlapáním na trup a horní končetiny novorozence a údery tupého předmětu proti hlavě dítěte. Po opakovaných brutálních útocích vedených na novorozence mužského pohlaví ho neošetřené, neoblečené zabalila do igelitové tašky a odložila na opuštěném místě. Motivem činu bylo negativní stanovisko k těhotenství její dcery s tím, že nechce další dítě do domácnosti. Těhotenství dcery bylo před veřejností pečlivě utajováno. Budoucí matka neabsolvovala jedinou lékařskou prohlídku během těhotenství a rovněž nezajistila (ani nikdo

jiný z rodiny) výbavičku pro dítě. (Primární výzkum v ženské věznici 2008/09, spis odsouzené)

Tabulka 25 Odsouzené pachatelky za vraždu novorozeného dítěte

	Blanka T.	Valerie S.	Žaneta P.
Délka trestu	14 let	12 let	10 let
Typ věznice	s ostrahou	s ostrahou	s ostrahou
Vztah k dítěti	babička	matka	matka
Stáří dítěte	novorozenec	novorozenec	novorozenec
Pohlaví oběti	mužské	ženské	mužské
Způsob provedení	kuchyňský nůž, tupý předmět/bodnořezná poranění, údery nohama a tupým předmětem	neposkytnutí poporodní péče/nepodvázání pupečníku	neposkytnutí poporodní péče/nepodvázání pupečníku
Důvod/motiv vraždy	nežádoucí gravidita+ nechtěné další dítě do domácnosti	nežádoucí gravidita+finanční problémy	nežádoucí gravidita+manželské problémy, nejisté otcovství+finanční problémy
Věk pachatelky v době vraždy	62	20	39
Počet dětí pachatelky	5	2	4
Vzdělání	základní	základní	střední s maturitou
Předchozí trestná činnosti	žádná	jednou soudně trestána, ale nebyla ve vězení	žádná
Vztah k víře	nevěřící	nevěřící	nevěřící
Duševní choroba	ne	ne	ne
Vztah k vině	Cítí se nevinna a nespravedlivě odsouzena.	Cítí se spravedlivě odsouzena.	Cítí se nespravedlivě odsouzena.
Skrývání těhotenství	ano	ano	ano

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09)

3.5 Pachatelka jiné rodinné vraždy

Do kategorie rodinných vražd dále spadají vražedné útoky proti ostatním rodinným příslušníkům, které ve výzkumném souboru souboru primárního výzkumu (2008/09) představovaly tři vraždy: vedené proti matce, otčímovi a tchánovi. Ve všech případech se jednalo o dokonané trestné činy, tedy oběť vražedný útok nepřežila. V kategorii vražd ostatních rodinných příslušníků se mi podařilo vést rozhovor se všemi pachatelkami vražd.

Vražda matky

Mladistvá Olga T. byla ve svých 18 letech odsouzena za účastenství na vraždě své matky k úhrnnému trestnímu opatření odnětí svobody na 8 let, do zvláštní věznice pro mladistvé. Podle soudního rozhodnutí přesvědčila svého přítele, aby usmrtil její matku, protože je omezovala ve vzájemném vztahu. Poté se domluvili na době a způsobu provedení činu s použitím kladiva. K vražednému činu došlo v ranních hodinách v domě oběti, kdy přítel mladistvé napadl její matku ranou kladivem do hlavy velké intenzity v úmyslu ji usmrtit. Poté se vrátil do pokoje, kde čekala Olga a po chvíli, kdy viděla zakrvácenou matku jít do koupelny, požadovala, aby ji „dodělal“. Přítel ji v koupelně 14 ranami proměnlivé intenzity udeřil kladivem do hlavy a přesně nezjištěným nožem ji opakovaně bodl velkou silou do levé části krku.

Po vraždě matky oba společně uklízeli stopy od krve a zajistili odvoz těla (mrtvé tělo vložili do šatní skříně a odvezli za garáže, kde tělo vyndali a zakryli sutinami). Při odklizení matčiny věci ji vzali z peněženky finanční částku a platební kartu. Vražedný čin byl posouzen jako surový a spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky. K činu se Olga však nepřiznala. Ona sama se viní pouze v tom, že matce neposkytla první pomoc, že věc nenahlásila na policii a nechala rodinu ve lži.

Otec dceru charakterizoval jako bezproblémové dítě, které měli všichni rádi. S matkou podle něho vycházela velice dobře, opravdu se měly rády a spojoval je i společný zájem - jezdeckví. Matka dokonce své dceři koupila koně, na kterém Olga jezdila od 10 let a v tomto sportu byla úspěšná. Po rozvodu měnila školy, neboť se matka stěhovala za prací. Trenér i učitelé ji považovali za zodpovědnou dívku, pro kterou její matka doslova „dýchala.“

Nesouhlasila však s dceřiným výběrem přítele a nechtěla, aby u nich v domě přespával.

Olga byla poslední odsouzená, se kterou jsem měla možnost hovořit. Nejdříve byla hodně nervózní, bála se, že naše setkání proběhne v duchu dokumentu od režisérky Olgy Sommerové, při kterém musela do všech detailů a opakovaně popisovat kontext vraždy. Tato zkušenost pro ni byla velmi traumatizující, a to zvláště s ohledem na to, že ona se cítí být zcela nevinná. Po zdůvodnění našeho rozhovoru se uklidnila a dále rozhovor již plynul v přátelské atmosféře. Svůj vztah k matce a posléze k případu vraždy vylíčila následujícím způsobem:

„Vyrůstala jsem jako jedináček, do 12 let jsme byli úplná rodina, ale nakonec máma od táty odešla kvůli běžným rozporům. Nejprve jsem zůstala bydlet s tátou, hlavně kvůli škole. Nakonec jsem ale šla k mamce, protože k tátovi jsem měla chladnější vztah, neuměli jsme spolu komunikovat. Zato s mamkou jsme měly kamarádský vztah, ale občas jsme se také nepohodly. Finančně jsme na tom byly normálně. V páté třídě jsem odešla do víceletého gymnasia, byla jsem dobrá žákyně, v pohodě jsem se zařadila do kolektivu. Pak jsem začala mít problémy s docházkou, chodila jsem „za školu“, gymnasia jsem nedokončila a raději odešla na hotelovku, kde už jsem neměla problémy. Od malička jsem ráda jezdila na koni, dokonce i závodně. Mamka mě v této aktivitě podporovala, dokonce mi koupila i koně. V 15 letech jsem začala poprvé chodit s klukem, ale nakonec jsme se rozešli. Pak jsem začala chodit s dalším klukem, který ale mamce vadil. Neměla ho vůbec ráda a přála si, abychom se rozešli“
(Olga T., rozhovor)

Prarodiče (ze strany matky) se o vraždě dozvěděli od policie a sdělili to jejímu otci. Přerušili s Olgou veškeré styky, nenávidí ji, neboť jsou přesvědčeni o tom, že matku zavraždila ona. Otec ji také ze začátku odsoudil, nemluvil s ní až do jejího pokusu o sebevraždu (ve vězení). Prarodiče ze strany otce za ni jezdí pravidelně, ti ji

neodsoudili. Ve věznici Olgu podle jejích slov „berou normálně, i když se odlišuje paragrafem, nešikanují ji.“ Hodně spoluodsouzených s ní chce navázat intimní vztah, dostává mnoho nabídek, aby se stala něčí „kamarádkou“, ale takové žádosti odmítá a ani v budoucnosti nechce vztah se ženou. Ve věznici studuje obchodní akademii (výkon trestu odnětí svobody si odpykává od svých 18 let, takže musela přerušit střední hotelovou školu), chodí na různé terapie a věnuje se vyšívání a vaření.

Brzy po nástupu do vězení, jak už bylo zmíněno, se Olga pokusila o sebevraždu. Otec, který s ní po činu odmítal hovořit, po jejím pokusu o sebevraždu navázal kontakt.

„Přišla jsem o mámu, ale paradoxně jsem získala tátu.“
(Olga T., rozhovor)

Vražda otčíma

S Jarmilou V. jsem se v ženské věznici setkala dva roky poté, co svého otčíma zavraždila. Do místnosti vešla mladá, hubená, nakrátko ostříhaná „holka“. Pozdravila jsem ji, podala ruku, představila se a vysvětlila důvod mého pobytu ve vězení. Posadily jsme se proti sobě a zanedlouho její prvotní ostych a neklid zmizel. Od svých sedmi let vyrůstala v rodině s matkou a otčímem, který ji zanedlouho po společném sestěhování začal pohlavně zneužívat, což trvalo do 12. roku věku, kdy se mu vzepřela. Do té doby ji osahával a nutil k orálnímu sexu. Matce často nadával a občas ji uhodil. Otčím preferoval své biologické děti a jejího bratra z předchozího vztahu matky denně z malicherných příčin bil. Bratr z tohoto důvodu požádal o zařazení do ústavu, kam byl ve 13 letech umístěn. Matka se jich nezastávala, protože se otčíma rovněž bála. Problémy od svých 17 let Jarmila řešila pitím alkoholu, který konzumovala ve větší míře skoro každý den, ať ve společnosti kamarádů nebo se sousedkou. Po dovršení zletilosti ji otčím vyhodil z domu, tak bydlela na různých

místech. Z finančních důvodů se vrátila asi měsíc a půl před vraždou zpět domů. Bylo jí 20 let.

Osudný den konzumovala alkohol ve velké míře a v kuchyni popíjel i otčím s kamarádem a matkou. Začali se dohadovat o pohlavním zneužívání ze strany otčima a matka řekla, že tomu uvěří, až když mu to řekne do očí. Jarmila tak učinila a otčím to popřel. Matka si šla lehnout a v kuchyni zůstala Jarmila, otčím, jeho kamarád a sousedka. Pokračovali v popíjení alkoholu. Jarmila přecházela z obýváku do kuchyně a začala vytahovat nože z kuchyňské linky. Otčím prohlásil: „Ty krávo, jestli se chceš podříznout, tak jdi ven, nebo mi tady zasereš byt od krve.“

Odešla z kuchyně, pak se vrátila a bodla ho kuchyňským nožem do hrudníku. K činu se dozнала s tím, že ho zabít nechtěla, jenom reagovala na to, co jí řekl k sexuálnímu obtěžování.

„Studovala jsem střední školu, sociálně správní obor. Maturitu jsem nedokončila, v druháku jsem začala pít, měla psychické problémy, tak jsem se tím uklidňovala. Ve třetíku jsem prolítla z ekonomie, v době opravné zkoušky jsem ležela na JIPce, protože jsem si vzala prášky a pokusila se o sebevraždu během tří dnů dvakrát. Našel mě kamarád, v nemocnici mi vypumpovali žaludek, pustili domů a třetí den znovu jsem spolykala prášky a bodla se do tepny. Přišlo mi to hrozně směšný, přišla sousedka mé mámy, pak mě pustili z nemocnice, abych ve škole mohla opakovat ročník. Otčím byl příčinou....“ (Jarmila V., rozhovor)

Vražda tchána

Silvie L., matka dvou již dospělých dětí, ve svých 53 letech zavraždila svého tchána úderem vedenými tupými předměty za užití velké síly zvlášť surovým a trýznivým způsobem. Byla odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání 14 roků, do věznice se zvýšenou ostrahou. Motivem vraždy byl situační, hněvný afekt, který byl nastartován vzniklým konfliktem mezi odsouzenou a obětí. Silvie.

vysvětlila svůj čin obavou z opětovného sexuálního obtěžování a pohrůzkou usmrcení.

„S druhým manželem jsem měla dceru, ve 29 letech. Manželství bylo spokojené, po finanční stránce dobré, vždy jsem byla zaměstnaná, pak v invalidním důchodu. Tchán mě znásilnil. Jeho manželku jsem ošetřovala, měla rakovinu, tak jsem k nim chodila domů, kde jsem byla společně s tchánem. Bylo mu 78 let a byl to silný chlap... Manžel nevěděl, že mě obtěžoval sexuálně víckrát, měla jsem záchvat, nemohla jsem se bránit, tak to dopadlo, jak to dopadlo... Jeho chování mě donutilo to spáchat...“ (pláč) (Silvie L, rozhovor)

Tabulka 26Odsouzené pachatelky za vraždu, jiné rodinné vraždy

	Silvie L.	Jarmila V.	Olga T.
Délka trestu	14 let	10 let	8 let
Typ věznice	Se zvýšenou ostrahou	S ostrahou	Zvláštní věznice pro mladistvé
Oběť	tchán	otčím	matka
Způsob provedení	Ubití údery tupými předměty	Bodnořezná poranění kuchyňským nožem	Nájemná vražda – ubití předmětem + bodnořezná poranění nožem
Důvod/motiv vraždy	Konfliktní vztah dlouhodobý	Konfliktní vztah dlouhodobý, zřejmě také sexuální zneužívání	Konfliktní vztah s matkou, která bránila jejímu vztahu s přítelem
Alkohol v době činu	Ne	Ano	Ne
Věk pachatelky v době vraždy	53	20	18
Počet dětí	2	0	0
Vzdělání	Střední škola s maturitou	Základní, nedokončená střední škola s maturitou	Přerušená obchodní akademie kvůli VTOS
Předchozí trestná činnost	žádná	žádná	žádná
Vztah k víře	Nevěřící	Nevěřící	Nevěřící
Duševní choroba	Ne	Ne	Ne
Vztah k vině	Vraždu spáchala, ale tchán ji k tomu svým chováním donutil.	Vraždu spáchala, ale otčím ji sexuálně zneužíval.	Cítí se nevinná.
Sexuální orientace	Heterosexuální; ve vězení bez intimní partnerky	Homosexuální; ve vězení v současné době bez intimní partnerky	Heterosexuální; ve vězení bez intimní partnerky
Práce ve vězení	Ne	Ano	Studující

Zdroj: Primární výzkum v ženské věznici (2008/09)

4 Diskuse

Z výsledků výzkumu v ženské věznici vyplývá, že většina žen vraždí ve svém nejužším sociálním prostředí. Potvrzují se tak dosavadní zjištění, že lidé mají sklon vraždit a být zavražděni těmi, se kterými mají intimní sociální spojení [D’Cruze, Walklate, Pegg 2006; Hrabětová 2013; Kivivuori, Lekte 2012; Mockton-Smith 2012]. Vraždy páchané neznámými lidmi jsou zastoupeny v drtivé menšině (12 %). Ve většině případů tedy pachatelky objekt svého vražedného útoku znaly (88 %). V 72 % došlo k dokonání vraždy, tj. k smrti oběti, která je většinou mužského pohlaví (83 %), což koresponduje s doposud uváděnými nálezy [Chapman 2001; D’Cruze, Walklate, Pegg 2006; Dunovský 2005; Fox, Levin, Quinet 2008; Grumlík, Vavřík 1998; Heretik 1999; Kučera 2000; Madliak 1991; Rudman, Glick 2008]. Oběťmi fatálních manželských/partnerských konfliktů se stávají častěji ženy, ale zároveň platí, že pokud vraždu spáchá žena, nejpravděpodobnější obětí je vlastní manžel/partner.

Potvrzují se také výsledky zahraničních studií, že většina žen (89 %) se dopouští pouze jedné vraždy [Holmes, Holmes 2010; Jensen, Kouri 2012; Vronsky 2007]. Mnohonásobné vražedkyně se ve výzkumném souboru také nacházejí, nicméně vzhledem k jejich marginálnímu počtu (v době výzkumu bylo za mnohonásobné vraždy odsouzeno pět žen a další žena byla ve vězení opakovaně pro spáchání vraždy) nelze vytvořit přesvědčivou typologii. Přesto lze vysledovat z případů mnohonásobných vražd určité motivační skupiny, a to: 1. Vražedkyně z komfortu – zjištěně motivované ženy vraždící ve snaze získat materiální zisk. Jedná se o nejpočetnější skupinu vražd, které se dopustily čtyři ženy. 2. Vražedkyně ze žárlivosti, motivovaná osobními vztahy, 3. Kombinovaná a nejasná motivace, kde okolnosti činu naznačují, že by se mohlo jednat o tzv. lékařskou vraždu.

Ve shodě se zahraničními studii [Cooper 2000; Hickey 2003; Holmes, Holmes 2009] se také v případech mnohonásobných vražd ukazuje, že pachatelky nejčastěji vraždí osoby, které znají, vraždí ve svých domovech či místech, kde se často vyskytují. V mém výzkumném souboru se neobjevují typy vizionářských, hédonistických, žákovských vražedkyň jako u jiných autorů [Cooper 2000], ani typy žen podle tzv. Kelleherovy typologie dělící pachatelky na operující individuálně a pachatelky vraždící ve skupině [Drbohlav 2005], či vysledovat zvláštní případy mnohonásobných vražd tzv. folie à deux (šilenství ve dvou, v páru) [Berry-Dee 2005, Ibrahim 2003: 18; Schchter, Everitt 2006: 97-98; Winter 2006: 159].

Z výsledků výzkumu v ženské věznici vystupují dvě hlavní kategorie vražd podle primárního motivu, a to vražedné jednání motivované osobními vztahy (52 % všech případů) a motivované majetkovým prospěchem (20 %). Objevuje se následující typologie podle dominující motivace:

1. Vraždy motivované osobními vztahy, které zahrnují především rodinné vraždy - vražedné útoky vedené zejména na manžele či bývalé manžele, druhy, partnery, děti či jiné rodinné příslušníky. Tvoří více než polovinu všech vražedných útoků (52 %). Jako hlavní motiv je nejčastěji shledáván agresivní afekt (silný afekt zlosti) v konfliktní situaci (hádce) s budoucí obětí, často s podílem alkoholu. Ve dvou případech byla konfliktní situace vyvolána žárlivostí. Většina těchto skutků byla spáchána situačně, nebyla plánována, ani promyšlena. Především u partnerských vražd platí, že za příčinu použití extrémního násilí lze považovat souhrn či kombinaci negativních jevů, kdy abnormní afektivní reakci vyvolá vzájemné propojení a ovlivnění rysů osobnosti ženy, abúzus alkoholu, násilí ze strany oběti, pocit strachu a zlosti. 2. Vraždy motivované zjištěně, kvůli majetkovému prospěchu. V souboru tvoří 20 % všech vražd. Často jsou vražedné útoky směřované proti partnerům, známým, ale i náhodným osobám. Nájemné vraždy tvoří z celkového počtu devíti vražd motivovaných zjištěně výraznou část, a to šest případů. Tyto vraždy byly plánovány, promyšleny, a pokud došlo k dokonání činu, provedeny chladnokrevně a ze zavrženíhodné pohnutky. Vzhledem k poměrně velkému počtu zjištěně motivovaných vražd a vysoké společenské nebezpečnosti by si tento okruh vražd zasloužit podrobnější analýzu. 3. Vražda za účelem zakrýt jiný trestný čin (2 %). 4. Zbavení se nepohodlného svědka (2 %). 5. Zbavení se konkurence v podnikání (2 %). 6. Vražda spáchaná z důvodu závislosti na vztažné skupině (2 %). 7. Vražda motivovaná mstou (2 %), jež byla spáchána na náhodné osobě (bezdromovci) s podílem alkoholu jako odplata za údajné usmrcení psa pachatelky. 8. Specifické motivy (7 %), které se vyskytují u vražd novorozeného dítěte, kde se ve všech případech jednalo o nechtěné utajované těhotenství v kombinaci s odmítavým postojem blízkých osob (dva případy) a s tíživou finanční situací (jeden případ). 9. Nezjištěná motivace - u pěti vražedných jednání (11 %) se nepodařilo motivaci činu jednoznačně nalézt či prokázat. Oproti uváděným kategorizacím vražd páchaných ženami podle motivačního stimulu [Dunovský 2005; Grumlík, Vavřík 1998; Heretik 1999; Kučera 2000, 2002] zcela absentují psychotické pohnutky či duševně chorobná motivace, vraždy ze soucitu, sexuální, vraždy z náboženského a jiného fanatismu.

Nejčastější formou vražedného jednání žen jsou vraždy tzv. intrafamiliární (rodinné), které tvoří téměř 70 % všech vražedných útoků žen. Nejpočetnější skupinu zastupují vraždy životního partnera (51 %), dále vraždy dětí (11 %) a vraždy ostatních rodinných příslušníků (7 %). Výsledky z výzkumu v ženské věznici (2008/09, 2010) do značné míry korespondují s nálezy tuzemských i zahraničních studií, které udávají 70-80% podíl rodinných vražd na celkovém počtu vražd spáchaných ženami [Belknap 2007; Blatníková, Netík 2007; Brookman 2005; Chafetz 2006; D’Cruze, Walklate, Pegg 2006; Fox, Levin, Quinet 2008; Heretik 1999; Jense, Kouri 2012; Kučera 2000; Madliak 1991; Messner, Rosenfeld 1999; Schwartz, Gertseva 2012].

Nejčastějším typem rodinných vražd páchaných ženami jsou partnerské vraždy, což je ve shodě s dosavadními poznatky [Brookman 2005; Grumlík, Vavřík 1998; Heretik 1999; Kivivuori, Lekte 2012; Kruttschnitt, Carbone-Lopez 2006; Madliak 1991; Ogle, Maier-Katkin, Bernard 1995; Schwartz, Gerseva 2010] si ženy jako svou oběť vybírají především manžela (v 52 % případů, z toho se v 25 % jednalo o bývalého manžela), dále druha (26 %) a milence/přítele (22 %). V 70 % případů vraždě předcházela konflikt/hádka/rozepře mezi pachatelkou a budoucí obětí. Nejčastější příčinou partnerské vraždy je tak konfliktní situace, dlouhodobé domácí násilí (časté rvačky mezi partnery, psychický teror) a nadměrná konzumace alkoholu obětí i pachatelky.

Domácí násilí, jež bylo prokázáno minimálně ve 40 % partnerských vražd, ústí do „pomalého homicidiálního procesu“. U více než poloviny případů byl zlobný afekt v probíhajícím konfliktu podpořen abúzem alkoholu. Velmi obvyklý scénář partnerské vraždy obsahuje hádku mezi pachatelkou a budoucí obětí, fyzické násilí směřované od partnera vůči ženě, přítomnost alkoholu a afektu strachu či zloby, vzteku, jež ústí do zkratkovitého jednání kulminujícího vraždou. K dalším příčinám hádek, jež měly bezprostřední vliv na spáchání vraždy, se řadí špatná finanční situace, žárlivost, rozepře kvůli rozvodu, vyhazování z bytu či domu, ale také malicherný důvod jako nevhodné oblékání ze strany partnera. Partnerské vraždy ze zjištěného důvodu se dopustilo 22 % pachatelek.

Pachatelky partnerských vražd jsou také většinou rodiči (83 %), jež sdílejí domácnost nejen s problematickým partnerem, ale zejména s dětmi. Ženy jsou nejčastěji matkami dvou dětí - nepotvrdilo se tak zjištění [Heretik 1999: 169, 171], že vrazi svých partnerů mají častěji čtyři a více dětí. Výsledky potvrzují přítomnost dětí pachatelek vraždy jako svědků násilí, hádek v rodině [Cahn 2006; Čírtková 2008; Pikálková 2004; Wilson 2005; Zapletal et al.

2002], nicméně byl zjištěn pouze jeden případ, kdy se stalo dítě očitým svědkem samotné vraždy. Údaj o rodičovství pachatelek je významný také z hlediska terciární viktimizace [Burgess, Regehr, Roberts 2013; Silverman et al. 2002]. Popsaná úskalí, které způsobuje spáchání a zveřejnění vražedného útoku v rodině pachatelky vraždy není stále důkladně prozkoumáno, na což poukazuje i zahraniční literatura [D'Cruse, Pegg, Walklate 2006]. I tímto směrem by se mohl ubírat další směr bádání.

Lze shrnout, že u partnerských vražd se z hlediska viktimologických aspektů vražd ohledně typologie oběti potvrdil [Chapman 2001; Čírtková 2008; D'Cruse, Walklate, Pegg 2006; Dobash, Dobash 1992, 1998, 2004; Fox, Levin, Quinet 2008; Hamilton, Sutterfield 1998; Heretik 1999; Smith, Straus 2009; Van Wormer, Roberts 2009, Websdale 1999] významný podíl budoucích obětí na vzniku kriminogenní situace viktimologicky signifikantním způsobem. Oběť vraždy často vystupuje jako aktivní prvek dynamiky vražedného jednání. Přispívá svým chováním k nahromadění vášní, ke vzniku agrese, a tím také ke genezi trestného činu vraždy. Potvrdilo se, že partnerské vraždy mají určitou typickou dynamiku a často jim předchází podobné okolnosti, jež jsou doprovázeny řadou varovných signálů a momentů. Nebezpečné partnerské vztahy vznikají postupně a vražedná agrese bývá ve většině případů vyvrcholením předcházejících problémů. Výsledky potvrzují, že viktimogenní faktor v genezi vražd páchaných ženami je zvláště výrazný. Pachatelky se často potýkaly s dlouhodobým utrpením ve vztahu, narůstáním bezmocnosti adekvátně řešit partnerskou situaci, jež vyústila až ve vražedný čin. Většina vražedných útoků na partnery byla situačně podmíněná, neplánovaná a neorganizovaná.

Vražd dětí se v mém souboru (2008/09) dopustilo 10 % žen, z nichž jedna pachatelka byla odsouzena za dva vražedné útoky, čímž se podíl vražd dětí na celkovém počtu zvyšuje na 11%. Oběťmi byli tři novorozenci a jedno dítě předškolního věku. Ve třech případech spáchaly trestný čin matky, v jednom případě babička oběti. Vraždy novorozenců mají většinou kombinovaný motiv, společný je negativní postoj k těhotenství, které bylo ve všech případech utajované před veřejností. Nežádoucí gravidita byla determinována odmítavým postojem blízkého okolí matky, nejistým otcovstvím, manželskými problémy a finančními těžkostmi. Vzhledem k nízkému počtu vražd dětí v mém výzkumném souboru nelze vytvořit spolehlivou typologii. Z analýzy kazuistik jsou však zřejmé určité společné rysy, především nežádoucí a utajované těhotenství, v pořadí již několikanásobné (v žádném případě vraždy novorozence matkou se nejednalo o prvorodičku) absence gynekologických prohlídek,

příčetnost matek/babičky v době činu a obava z negativní reakce blízkého okolí. To vede k domněnce, že se nejednalo o náhodné a nepředvídatelné vraždy. Jedná se o situaci, která má závažný sociální kontext, kdy zvláštní duševní stav způsobený porodem není primární příčinou zavraždění novorozence matkou. Lze souhlasit s autory Jírou, Vorlem a Velemínským (2005), že by matky, které se na vraždu novorozence připravovaly, měly být posuzovány spíše za trestný čin vraždy. Oproti zahraničním studiím [Belknap 2007; McKee 2006; Oberman 2003; Oberman, Meyer 2008; Spinelli 2003; Stange, Oyster, Sloan 2011], které udávají vražedné útoky spáchané pod vlivem duševního onemocnění (psychózy), zde není možné provést srovnání, protože výzkumný soubor tvořily pouze uvězněné pachatelky vražd. Vzhledem k vysoké společenské nebezpečnosti i citlivosti společnosti vůči ochraně dítěte by mohlo být přínosné realizovat další výzkumy, prohloubit a systematicky studovat mateřské vraždy.

Žena jako vražedný nástroj nejčastěji používá nůž (kuchyňský), ke kterému se uchýlila více než třetina pachatelek. Bodnořezná zranění se tak stávají nejčastější příčinou úmrtí obětí vražd páchaných ženami. Výběr vražedného nástroje determinuje zřejmě jeho snadná dostupnost s ohledem na místo činu (ve většině případů se vraždy odehrávají v interiérech bytu či domu, nejkou-li v kuchyni, kde je sáhnutí po noži nabíledni). Tato okolnost nahrává potvrzení časté nepřipravenosti činu, zj. u rodinných (partnerských) vražd, který vyvěrá z momentálně nakumulovaného konfliktu při obvykle déletrvajících problémové situaci v partnerství či rodině. V tomto jsou nálezy z výzkumu v ženské věznicí shodné s domácími i zahraničními výsledky [Bartol, Bartol 1986; Blatníková, Netík 2007; Grumlík, Vavřík 1998; Heretik 1999; Kučera 2002]. Na druhém místě se nachází ubití s použitím nástroje (tupého či ostrého) v 17 % vražedných útoků a na třetím místě uškrcení/udušení v 15 % vražd. U partnerských vražd se situace mírně liší. Pachatelky také nejčastěji volí jako vražedný nástroj nůž, a to dokonce téměř v polovině případů (48 %), ale o druhém a třetí místo se rovnocenně dělí ubití s použitím nástroje (tupého či ostrého) (13 %) a zastřelení střelnou zbraní (13 %).

V případech usmrcení způsobem zastřelení se vždy jednalo o nelegálně držené střelné zbraně, i když jedna z pachatelek byla „profesionálka“, která působila jako instruktorka na střelnici. Potvrdilo se také, že ve srovnání se zahraničními případy, v českém prostředí ženy v mnohem menší míře (pouze v 7 %) používají jed, který bývá označován jako tradiční zbraň žen z důvodu setření možného nepoměru fyzických sil mezi obětí a pachatelkou. Nález tak

nekoresponduje se zahraničními studiiemi, podle kterých ženy jako vražedné nástroje preferují metody, které jsou čistější a více distanční. Pouze v případě použití střelné zbraně se výsledky neliší (střelnou zbraň mají i v zahraničních studiích ženy v mnohem menší oblibě než muži), což je u nás také dáno obtížnější legislativou upravující nákup střelných zbraní, než je tomu v jiných státech [Beeghley 2003].

Další genderový rozdíl spočívá ve věkové struktuře vrahů. Pachatelky vražd jsou starší než mužští vrahové, zejména pokud spáchaly partnerskou vraždu. Průměrný věk pachatelek v době činu v primárním výzkumu (2008/09) činil 39 let, v dotazníkovém šetření (2010) 42 let a u pachatelek partnerských vražd dokonce 43 let, což mírně převyšuje průměrný věk v jiných studiích [Dunovský 2005; Grumlík, Vavřík 1998; Madliak 1991]. Zde je na místě zdůraznit určitou problematičnost aritmetického průměru sledovaných hodnot. Byť se jedná o často používanou hodnotu, uváděnou ve většině studií, která umožňuje srovnávání věkové struktury zkoumaných souborů, může poskytnout zavádějící obraz o datech, zvláště pokud se v nich vyskytují nějaké velké extrémy a také pokud se jedná o malý výzkumný soubor jako v tomto případě odsouzených pachatelek vražd. Lze konstatovat, že většina žen vraždí na prahu středního věku.

Doba spáchání vraždy je dalším sledovaným ukazatelem v rámci situačního kontextu činu. Podle zjištěných dat je nejrizikovější ročním obdobím léto. Potvrzují tak zahraniční studie, které udávají, že teplota počasí (vysoké teploty, horko) souvisí se zvýšením kriminality, zejména násilné kriminality [Anderson 2001; Simister, de Vliert 2005]. Z mého výzkumu vyplývá, že nejproblematictější dnem je čtvrtek a nejrizikovější doba v noci (22:00-02:00), kdy se odehrává největší počet vražd spáchaných ženami. Velmi diskutovaným tématem je v současné době vztah médií a kriminality, respektive vliv zobrazování násilí v médiích na násilné vzorce chování. Má zjištění nepotvrzují genezi vražedného skutku („nápodoba“) z násilného filmu, zpravodajství či knih ani u jedné z pachatelek vražd.

Za nejkontroverznější z intersexuálních rozdílů pachatelů vražd pokládají někteří autoři výskyt závažné psychopatologie, a to ve větší míře u pachatelek vražd než u mužských vrahů. Duševní choroba ve smyslu „pravé“ duševní nemoci, např. psychóza, v mém výzkumném souboru (2008/09) nebyla diagnostikována ani u jedné pachatelky vražd, ani u pachatelek, které zavraždily novorozence. Nicméně je třeba zdůraznit, že výzkumný soubor tvořily výhradně pachatelky vražd, které již byly odsouzeny k nepodmíněnému trestu odnětí svobody do věznic (v případě zjištění závažné duševní nemoci by byly shledány nepřičetnými

a nebyly by umístěny do věznice). U většiny pachatelek (75 %) však byly diagnostikovány poruchy osobnosti. Potvrdily se tak mnohé studie (udávající výskyt mezi 50-80 %) [Blatníková, Netík 2007; Grumlík, Vavřík 1998; Heretik 1999; Kučera 2002], že nejčastější psychickou poruchou u pachatelů vražd jsou poruchy osobnosti (dříve psychopatie). Většina pachatelek vražd (u vražd motivovaných osobními vztahy) podle soudních expertíz disponuje disharmonickou, nestabilní, nezralou osobností, s rysy snížené sociability, sklonem k neuváženým až zkratkovitým reakcím a snadným dekompenzacím i v méně náročných situacích.

Závislost na alkoholu či výrazné problémy s ním jsou druhou nejčastější formou psychopatologie u pachatelek vražd. Zjištěné výsledky o výrazném zastoupení alkoholu v genezi trestného činu i v osobnostním profilu pachatelek se tak neliší od závěrů českých a zahraničních studií [Bartol, Bartol 1986; Blatníková, Netík 2007; Brookman 2005; Cassel, Bernstein 2007; Flowers 2013; Heretik 1999; Hynek 1998; Kivivuori, Lekte 2012; Madliak 1991; Parker 1995; Parker, McCaffree 2013; Pearson 1998; Van Wormer, Roberts 2009; Yarnis 2004; Zaitzow 2004; Zgourides 2000]. V době činu byla pod vlivem alkoholu téměř polovina žen a u partnerských vražd dokonce dvě třetiny z nich.

Často je v sociologických teoriích zabývajících se zločinností zmiňován vliv původní rodiny, výchovného stylu a zážitků v dětství na pozdější trestnou činnost jedince [Belknap 2007; Cahn 2006; Kivivuori, Lekte 2012]. Výsledky z mého výzkumu v ženské věznici však ukazují, že převážná část pachatelek vražd vyrůstala v úplné rodině (více než dvě třetiny). Svě dětství a dospívání hodnotí navíc většina žen pozitivně, se standardními vztahy s rodiči a ostatními rodinnými příslušníky. Týrání, zneužívání či zanedbávání zažila pouze drtivá menšina z nich. Traumatickou zkušenost v podobě sexuálního zneužívání či znásilnění během dětství či dospívání prožila menšina z nich (9 %). Pětina žen vyrůstala v rodině, kde byly problémy s alkoholem, ale pouze jedna žena v rodině s výskytem kriminality. Pro většinu ženských pachatelek vražd se nepotvrdily teorie o vztahu mezi traumaty v dětství a následným pachatelstvím, ani výsledky studií o značném počtu vrahů pocházejících ze subkulturního prostředí. Má zjištění tak nepotvrzují nálezy o vztahu mezi kvalitou rodinné atmosféry, způsobem výchovy a kriminalitou či tezi o transgeneračním přenosu „subkultury násilí“ na spáchání vraždy [Bartol, Bartol 1986; Canter et al. 2008; Cassel, Bernstein 2007; Drbohlav 2005; Dunovský 2005; Heretik 1999; Madliak 1991]. Také se nepotvrdilo, že pachatelky vražd

pocházejí častěji z rodin s kriminální historií. Lze hovořit o poměrně výrazné genderové diferenciaci ženských a mužských vražd.

Do souvislosti s pácháním trestné činnosti je také dáována velikost původní rodiny, respektive mnohočetná rodina. Tvrzení se opírá o možné vysvětlení, že velké rodiny mají potíže s disciplínou, jednotlivé děti méně dohledu, individuální pozornosti a mohou se rovněž potýkat s rodinnou dezorganizací a materiální deprivací. Také v mém výzkumu vyrůstala více než polovina pachatelek vražd (55 %) v rodině s minimálně dvěma sourozenci, respektive v rodině se třemi a více dětmi. Většina odsouzených pachatelek vražd (minimálně dvě třetiny a v případě pachatelek partnerských vražd dokonce v 83 %) má již vlastní děti, což odpovídá celosvětovému průměru. V případě uvěznění matky musí děti čelit velkému množství problémů. Také samy odsouzené ženy pokládají přerušeni rodinných vztahů (především se svými dětmi) v důsledku uvěznění za silně traumatizující záležitost a snaží se ve vězení využít všechny dostupné možnosti pro zachování kontaktu či spojení se svými rodinnými příslušníky. Výsledky tak potvrzují nálezy v jiných studiích [Belknap 2007; Blatníková, Netík 2007; Cassel, Bernstein 2007; Enos 1998; Flavin 2008; Petersilia 2003; Steffensmeier, Allan 1998; Urbanová 2004; Travis 2005; Válková 1993; Zaitzow 2004; Zapletal et al. 2002], které upozorňují na skutečnost, že reakce žen-matek na uvěznění bývá komplikovanější, právě z důvodu bezprostředního ohrožení vztahů k rodině, především dětem.

Školní adaptaci většina pachatelek vražd hodnotí jako bezproblémovou, studijní prospěch jako průměrný, vztahy v kolektivu standardní. Nízké vzdělání jakožto často uváděná charakteristika pachatelů vražd [Dunovský 2005; Heretik 1999] se potvrdila i v mém výzkumu, kde nejpočetnější skupinu tvoří ženy vyučené nebo se střední odbornou školou bez maturity (39-50 %), dále se základním vzděláním (30-36 %). Nízká úroveň vzdělání se pak odráží i v profesní oblasti, kdy většina žen vykonávala pouze nekvalifikované práce. K předčasně ukončenému vzdělání v mnohých případech dopomohlo i brzké otěhotnění, resp. založení rodiny včetně svatby. Téměř polovina pachatelek vražd se nachází v pásmu průměru či dolní části průměru rozumových schopností a druhá nejčetnější skupina v mírném podprůměru. Až 17 % pachatelek partnerských vražd podle soudních expertíz vykazuje velmi dobrou až nadprůměrnou inteligenci. Tento nálezy také koresponduje s domácími i zahraničními studii s tím, že odsouzené pachatelky vražd ve srovnání s celovězeňskou ženskou populací vykazují vyšší rozumové schopnosti [Blatníková, Netík 2007; Grumlík, Vavřík 1998].

U většiny pachatelek se spácháním vraždy jednalo o první trestný čin - do té doby měly čistý trestní rejstřík. Více než dvě třetiny žen nebyly v minulosti obviněny nebo stíhány pro trestný čin. A drtivá většina (přes 90 %) neměla před spácháním vraždy zkušenost s vězeňským prostředím, respektive je poprvé ve výkonu trestu odnětí svobody, což přibližně odpovídá nálezům jiných autorů, kteří uvádí 70-80 % pachatelek bez dřívější trestní minulosti [Dunovský 2005; Heretik 1999]. Z mých výsledků i z většiny ostatních studií lze konstatovat, že ženské pachatelky vražd, oproti mužským vrahům, vykazují podstatně méně často kriminální kariéru a jejich zkušenosti s vězeňským prostředím jsou marginální.

Pachatelky vražd byly nejčastěji odsouzeny k trestu odnětí svobody v délce trvání 11 let, a to do věznice typu s ostrahou. Dvě ženy byly odsouzeny k výjimečnému trestu odnětí svobody v délce trvání 20 a 21 let. Třetina pachatelek ve vězení pracuje a 12 % studuje ve školním vzdělávacím zařízení uvnitř areálu věznice. Homosexuální zkušenost ve vězení zažila necelá třetina pachatelek vražd. Potvrdily se dosavadní zjištění [Nedbálková 2003] o tom, že ve vězení převažují tzv. nepravé lesby, které sice ve vězení navazují partnerské vztahy, ale jsou pro ně dočasnou adaptací na výjimečné prostředí, řízené spíše touhou po emocionální blízkosti a nepovažují samy sebe za homosexuální. Počet žen s lesbickou zkušeností ve vězení je v mém výzkumném souboru nižší, než ve výzkumu Blatníkové a Netíka (2007), podle kterého má zhruba každá druhá žena ve vězení přímou zkušenost s nějakou formou homosexuálního partnerství, i než v zahraničních studiích, jež udávají 30 až 60 % [Belknap 2007; Bernstein 2007; Braxtonbrown-Smith 2008; Matoušek, Kroftová 2003; Morgan 1998; Pearson 1998; Válková 1993]. Výsledky z výzkumu potvrzují, že většina žen po propuštění bude opět preferovat svou heterosexuální orientaci a předpokládá navázání vztahu s mužem.

Odsouzené pachatelky vražd se shodují v tom, že je ostatní spoluvězeňkyně hodnotí stejným způsobem jako pachatelky jiných trestných činů, nejsou obětmi šikany, ani opovržení z důvodu uvěznění za spáchání vraždy, s výjimkou žen odsouzených za vraždu dítěte (pachatelky vražd dětí jsou na „černé“ listině). V některých případech musí mít podle uvězněných pachatelek ženy odsouzené za vraždu dítěte zvláštní ochranu ze strany personálu věznice. Také vůči těhotné ženě pachatelky vražd i veřejnost [Hrabětová 2010] pociťují výjimečnou shovívavost, kdy více než polovina pachatelek vražd (i veřejnosti) nesouhlasí s tím, že by měla být odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody do věznice.

Stejně jako česká veřejnost považují pachatelky vražd za jednoznačně nejzávažnější formu vražedného jednání, ať je pachatelem žena, či muž, vraždu dítěte. Na druhém místě shodně (jak odsouzené ženy, tak veřejnost) označují vraždu na těhotné ženě, což dokazuje mimořádnou citlivost a zájem o ochranu dítěte. Také v ukládání trestů za vraždu dítěte si pachatelky vražd „notují“ s veřejností, neboť se více než dvě třetiny domnívají, že soudci stanovují příliš mírné tresty za spáchání vraždy dítěte a navrhují přísnější trest než v případě jiného typu vraždy. Punitivní naladění veřejnosti se pravidelně zobrazuje v domácích i zahraničních výzkumech [Glynn 2004; Kury, Shea 2011; Moravcová, Tomášek 2014; Roberts, Hough 2002; Simon, Sparks 2013; Zeman et al. 2011]. Naopak, největší shovívavost pachatelky vražd i veřejnost projevují v případě euthanasie, kterou většina pokládá za do jisté míry ospravedlnitelné jednání. Jistým překvapením je zjištění, že většina pachatelek vražd (82 %) považuje vraždu za nikdy ospravedlnitelné jednání. A stejně pozoruhodné je zjištění, že pouze polovina pachatelek vražd spíše či rozhodně souhlasí s výrokem, že byl trest smrti u nás zrušen.

Pouze třetina pachatelek vražd (a necelá polovina české veřejnosti) [Hrabětová 2010, 2011] veřejnosti rozhodně či spíše souhlasí s výrokem, že se policisté chovají stejným způsobem k mužům i ženám odsouzeným za vraždu. Nelze však (vzhledem k formulaci výroku) zjistit, zda se ty odsouzené, které s tímto tvrzením nesouhlasí, domnívají, že je policisté v nějakém směru zvýhodňují, či naopak posuzují přísněji (znevýhodňují). Jejich postoje tak popírají tzv. hypotézu rovnocenného zacházení, podle které je s ženami zacházeno v trestním řízení ze strany orgánů činných v trestním řízení stejným způsobem jako s muži. Dvě třetiny odsouzených pachatelek se obávají, co bude po jejich propuštění, téměř polovina si po propuštění z vězení jen těžko najde adekvátní práci a více než polovina se vrátí do stejných rodinných vztahů jako před odsouzením. Na tomto zjištění je zajímavé, že návrat do stejných rodinných podmínek proklamuje většina pachatelek partnerských vražd, jejichž činem se struktura intimních vztahů zásadně změnila. Námětem pro další zkoumání by mohlo být také sledování situace propuštěných pachatelek vražd, jejich resocializace a analýza životní dráhy. V průběhu rozhovorů jsem tuto možnou spolupráci navrhla a téměř všechny pachatelky vraždy by se dalšímu zkoumání nebránily.

5 Závěr

Zkoumání vraždy (homicidia) a vražedného jednání žen patří v domácím sociologickém diskurzu k prozatím opomíjeným tématům. Předkládaná deskriptivní studie „Žena jako pachatelka vraždy“ byla vypracována s cílem přispět k rozvoji a prohloubení poznání v této oblasti. Na pachatelku vraždy je nahlíženo především z individuální (mikro) úrovně, zaměřené na popis charakteristik pachatelky, jež mohly mít vliv na spáchání vraždy a ze situační úrovně, zkoumající kontext vražedného činu. Na základě realizovaného výzkumu v ženské věznici (2008/09, 2010) byly zjištěny formy vražedného jednání žen, etiologie a okolnosti vražd, zmapovány vybrané životní postoje pachatelek vražd a analyzovány rodinné vraždy.

Pachatelky vražd se od mužských vrahů odlišují nejen výrazně nižším podílem na spáchaných vraždách, ale také věkovou strukturou, způsobem provedení vraždy, motivací, výběrem oběti, místem činu či dobou vraždy. Pachatelky vražd jsou starší než mužští vrahové, zejména pokud spáchaly partnerskou vraždu. Lze konstatovat, že vraždí na prahu středního věku. Ženské pachatelky také oproti mužským vrahům vykazují podstatně méně často kriminální kariéru. Pro většinu pachatelek je spáchání vraždy prvním trestným činem a první zkušeností s vězeňským prostředím.

Většina žen vraždí ve svém nejužším sociálním prostředí a objekt svého vražedného útoku zná, přičemž nejčastější oběť je mužského pohlaví. Ženy jako vražedný nástroj nejčastěji používají kuchyňský nůž, který používá více než třetina pachatelek, u partnerských vražd dokonce téměř polovina žen. Bodnořezná zranění se tak stávají nejčastější příčinou úmrtí obětí vražd páchaných ženami. Výběr vražedného nástroje ovlivňuje jeho snadná dostupnost s ohledem na místo činu - ve většině případů se vraždy odehrávají v interiérech bytu či domu, hlavně v kuchyni. Ženy nejčastěji vraždí v létě, v nočních hodinách (nejrizikovější časový úsek je od 22:00 do 02:00) a nejproblematičtější dnem se ukazuje čtvrtek.

Převážná část pachatelek vražd vyrůstala v úplné rodině, bez kriminální historie, kde pouze menšina z nich zažila týrání, zneužívání či zanedbávání. Rovněž pouze minimum žen zažilo v dětství či dospívání traumatickou zkušenost v podobně sexuálního zneužívání či znásilnění. Většina žen má nízké vzdělání, které se následně odráží v profesní oblasti. U většiny odsouzených žen je diagnostikována porucha osobnosti a jako druhá nejčastější

psychopatologie závislost na alkoholu či výrazné problémy s ním. Téměř polovina žen a v případě partnerských vražd dokonce dvě třetiny pachatelek byly v době činu pod vlivem alkoholu.

Vystupují dvě hlavní kategorie vražd podle primárního motivu, a to vražedné jednání motivované osobními vztahy a motivované majetkovým prospěchem. Zanedbatelné nejsou ani další specifické motivy, které se vyskytují u vražd novorozенého dítěte, kde se ve všech případech jednalo o nechtěné utajované těhotenství v kombinaci s odmítavým postojem blízkých osob. Výsledky potvrzují, že prototypem vražedného jednání žen jsou vraždy partnerské, které spadají do nejčetněji zastoupené skupiny tzv. intrafamiliárních neboli rodinných vražd. Z nich největší skupinu tvoří již zmiňované vraždy životního partnera, dále vraždy dětí a vraždy ostatních rodinných příslušníků. Z hlediska viktimologických aspektů se u partnerských vražd potvrdil významný podíl budoucí oběti na vzniku kriminogenní situace, kde oběť vraždy vystupuje jako aktivní prvek dynamiky vražedného jednání.

Nejčastější příčinou partnerské vraždy je konfliktní situace, dlouhodobé domácí násilí (časté rvačky mezi partnery, psychický teror) a nadměrná konzumace alkoholu budoucí oběti i pachatelky. Velmi obvyklý scénář partnerské vraždy obsahuje hádku mezi pachatelkou a budoucí obětí, fyzické násilí směřované od partnera vůči ženě, přítomnost alkoholu a afektu strachu či zloby, vzteku, který ústí do zkratkovitého jednání kulminujícího vraždou. K dalším příčinám hádek, které měly bezprostřední vliv na spáchání vraždy, patří špatná finanční situace, žárlivost, rozepře kvůli rozvodu, vyhazování z bytu či domu. Zaznamenány byly i malicherné důvody, třeba nevhodné oblékání ze strany partnera. Pachatelky partnerských vražd jsou ve většině případů také rodiči a sdílejí domácnost nejen s problematickým partnerem, ale zejména s dětmi. Ty se stávají svědky konfliktů, střetů, fyzického napadání, alkoholových dýchánek svých rodičů a v jednom případě i samotné vraždy.

Všechny odsouzené pachatelky vražd se ve věznicí zapojují do programů zacházení, třetina pachatelek ve vězení pracuje a část také studuje ve školním vzdělávacím zařízení uvnitř areálu věznice. Odsouzené pachatelky se shodují v tom, že je ostatní spoluuvězněné ženy hodnotí stejným způsobem jako pachatelky jiných trestných činů, s výjimkou vraždy dítěte. Nejsou obětmi šikany, ani opovržení z důvodu toho, že jsou uvězněné za spáchání vražd. Homosexuální zkušenost má z vězení zhruba jedna třetina žen. Pouze malou část odsouzených pachatelek vražd jejich rodina zavrhlá. Nicméně dvě třetiny uvězněných žen má

obavy, co bude po jejich propuštění. A jejich úspěšné začlenění do společnosti po propuštění je často podmíněno absolutní alkoholovou abstinencí.

6 Seznam použité literatury

- Abbott, P., C. Wallace, M. Tyler. 2005. *An Introduction to Sociology: Feminist Perspectives*. New York: Routledge.
- Allan, H. M. 1987. *Justice Unbalanced: Gender, Psychiatry, and Judicial Decisions*. London: Open University Press.
- Alt, B. L., S. K. Wells. 2010. *When Caregivers Kill: Understanding Child Murder by Parents and Other Guardians*. Maryland: Rowman and Littlefield.
- American Prosecutors Research Institute (APRI). 2004. *Investigation and Prosecution of Child Abuse*. California: SAGE.
- Anders, A. 2006. *Frauen als Täterinnen – Entwicklung und Wandel der Weiblichen Kriminalität*. München: GRIN Verlag.
- Anderson, C. A. 2001. „Heat and Violence“. *Current Directions in Psychological Science* [online] 10 (1): 33-38 [cit. 12. 6. 2010] Dostupné z:
<http://facultyfiles.deanza.edu/gems/abrahamsmatt/HeatandViolenceAnderson2001.pdf>
- Athens, L. H. 1992. *The Creation of Dangerous Violent Criminals*. New York: Routledge.
- AVERT. 2012. *Prisoners and HIV/AIDS*. [online] West Sussex: AVERT [cit. 15. 12. 2013].
Dostupné z: http://www.avert.org/prisoners-hiv/aids.htm#footnote1_gl3qmm7
- Banks, C. 2003. *Women in Prison: A Reference Handbook*. California: ABC-CLIO.
- Baratta, A. 1995. *Sociologie trestního práva*. Brno: Masarykova univerzita.
- Bartol, C. R., A. M. Bartol. 1986. *Criminal Behavior: A Psychological Approach*. USA: Prentice-Hall.
- Beegley, L. 2003. *Homicide. A Sociological Explanation*. USA: Rowman and Littlefield Publisher.
- Bellard, Ch. 2010. *Les Crimes au Feminin*. Paris: L'Harmattan.
- Belknap, J. 2007. *The Invisible Woman: Gender, Crime, and Justice*. USA: Thomson, Belmont.
- Belknap, J., K. Holsinger. 2008. „An Overview of Delinquent Girls: How Theory and Practice Have Failed and the Need for Innovative Changes.“ Pp. 3-42 in R. T. Zaplin (ed.). *Female Offenders: Critical Perspectives and Effective Intervention*. Maryland: Aspen Publishers.
- Berry-Dee, Ch. 2004. *Zpověď sériových vrahů*. Brno: KOALA.
- Berry-Dee, Ch. 2005. *Sdílené šílenství*. Brno: KOALA.
- Bilchik, S. 1997. *Child Abuse: Guide to Investigating Child Abuse*. Washington: Diane Publishing.
- Blatníková, Š., K. Netík. 2007. *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti*. Praha: IKSP.
- Bourdieu, P. 2000. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum.

- Bonger, W. 1996. „Criminality and Economic Conditions.“ Pp. 40-46 in J. Muncie, E. McLaughlin, M. Langan. *Criminological Perspectives: A Reader*. London: SAGE Publications.
- Bottoms, A. E., P. Wiles. 1996. „Explanations of Crime and Place.“ Pp. 99-114 in J. Muncie, E. McLaughlin, M. Langan (eds.). *Criminological Perspectives: A Reader*. London: SAGE Publications.
- Bowles, R. 2012. „Social Exclusion and Offending.“ Pp. 105-127 in G. Parodi, D. Sciulli (eds.). *Social Exclusion. Short and Long Term Causes and Consequences*. Berlin: Springer-Verlag.
- Braithwaite, J. 1999. *Crime, Shame, and Reintegration*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Braxtonbrown-Smith, D. 2008. *Prison Love*. Bloomington: AuthorHouse.
- Brihcín, S. et al. 1996. *Sexuální delinkventi z pohledu psychiatrické sexuologie*. Praha: Psychiatrické centrum.
- Brookman, F. 2005. *Understanding Homicide*. California: SAGE.
- Buchtík, M. 2012. „Smíšené módy sběru dat v kvantitativním sociálněvědním výzkumu.“ *Data a výzkum – SDA Info* 6 (2): 129-149.
- Burgess, A. W., C. Regehr., A. R. Roberts. 2013. *Victimology*. Berlington: Jones & Bartlett Publishers.
- Buriánek, J. 2001. „Bezpečnostní rizika a jejich percepce českou veřejností.“ *Sociologický časopis* [online] 37 (1): 43-54 [cit. 12. 2. 1014]. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/0598e7177b79914f698426b62bb3b09232dc430b_167_01-1BURIA.pdf>.
- Buriánek, J. 2012. „From Patience to Problems: the Czech Experience on the Transition.“ Pp 17-36 in J. Buriánek (ed.). 2014. *Studies on Criminology. AUC Philosophica et Historica, Studia sociologica XVII (2)*. Praha: Karolinum.
- Buriánek, J. 2014. „Obavy ze zločinu – trendy, souvislosti.“ Pp. 132-139 in K. Večerka (ed.). *Sborník příspěvků z konference sekce sociální patologie MČSS, Červená nad Vltavou*. Praha: Masarykova česká sociologická společnost.
- Buttram, H, Ch. England. 2011. *Shaken Baby Syndrome or Vaccine Induced Encephalitis – Are Parents Being Falsely Accused?* Bloomington: AuthorHouse.
- Cahn, N. 2006. „Child Witnessing of Domestic Violence.“ Pp. 3-21 in N. E. Dowd, D. G. Singer, R. F. Wilson. *Handbook of Children, Culture, and Violence*. California: SAGE.
- Cameron, D., E. Fraser. 1987. *The Lust to Kill: A Feminist Investigation of Sexual Murder*. New York: New York University Press.

- Canter, D. et al. 2008. *Criminal Psychology*. London: Hodder Education.
- Cario, R., B. Layous (eds.). 2010. *Tabous et réalités du crime au féminin*. Paris: L'Harmattan.
- Carlen, P. 1996. „Criminal Women and Criminal Justice: The Limits To, and Potential Of, Feminist and Left Realist Perspectives.“ Pp. 475-483 in J. Muncie, E. McLaughlin, M. Langan (eds.). *Criminological Perspectives: A Reader*. London: SAGE Publications.
- Cassel E., D. A. Bernstein. 2007. *Criminal Behavior*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Castleman, V. 2010. *Chivalry Isn't Dead: Gender Differences in the Media Treatment of Teacher Sex Offenders*. Washington: The George Washington University.
- Cejp, M. 2009. *Obrana proti ohrožení společnosti závažnými formami trestné činnosti*. Praha: IKSP.
- Chafetz S., J. 2006. *Handbook of the Sociology of Gender*. New York: Springer Science, Business Media.
- Chapman, D. 2001. *Sociology and the Stereotype of the Criminal*. London: Routledge.
- Chard, R. E. 2004. *The Mediating Effects of Public Opinion on Public Policy*. New York: State University of New York.
- Chesney-Lind, M. 1997. *The Female Offender*. California: Sage Publications.
- Chesney-Lind, M., L. Pasko. 2004. „Gender and Criminological Theorizing.“ Pp 1-3 in M. Chesney-Lind, L. Pasko (eds.). *Girls, Women, and Crime: Selected Readings*. California: SAGE.
- Chesney-Lind, M., R. G. Shelden. 2004. *Girls, Delinquency and Juvenile Justice*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Císař, O. 2014. „Jak na výzkum v sociálních vědách? Výzkumný rámec, atributy a typy vědeckých prací.“ *Research paper* [online] [cit. 28. 2. 2014]. Dostupné z: https://www.academia.edu/6184655/Jak_na_vyzkum_v_socialnich_vedach_Vyzkumny_ramec_atributy_a_typy_vedeckych_praci.
- Clinard, M. B., R. F. Meier. 2011. *Sociology of Deviant Behavior*. Connecticut: Wadsworth Cengage Learning.
- Coleman, C., C. Norris. 2000. *Introducing Criminology*. Cullompton: Willan Publishing.
- Cooper, A. J. 2000. „Female Serial Offenders.“ Pp. 263-288 in L. Schlesinger B. (ed.). *Serial Offenders*. USA: CRC Press.
- Čechová et al. 2008. *Bílá místa v péči o oběti domácího násilí*. Jihomoravský kraj: Persefona.
- Čepelák, J., Z. Karabec. 1986. *K teoriím kriminality žen*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický při GP ČSSR.

- Creswell, J. W. 2003. *Research Design. Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. California: SAGE.
- Čírtková, L. 2000. *Policejní psychologie*. Praha: Portál.
- Čírtková, L. 2008. „Násilí v intimních vztazích neboli partnerské vraždy.“ *Právo a rodina* 10 (5): 5-11.
- Čírtková, L. 2010. „Muži jako oběti domácího násilí.“ *Právo a rodina* 7 (7): 9-17.
- Daly, M., M. Wilson. 1988. *Homicide*. New Jersey: Transaction Publishers.
- D’Cruze, S., S. Walklate, S. Pegg. 2006. *Murder*. Devon: Willan Publishing.
- Denfeld, R. 1997. *Kill the Body, the Head Will Fall: A Closer Look at Women, Violence, and Aggression*. New York: Warner Books.
- DiCristina, B. 2006. „Durkheim Latent Theory of Gender and Homicide.“ *The British Journal of Criminology* 46 (2): 212-233.
- Disman, M. 2008. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
- Dobash, R. E., R. P. Dobash. 1992. *Women, Violence, and Social Change*. London: Routledge.
- Dobash, R. E., R. P. Dobash (eds.). 1998. *Rethinking Violence Against Women*. California: SAGE.
- Dobash, R. E., R. P. Dobash. 2004. „Women’s Violence to Men in Intimate Relationships – Working on a Puzzle.“ *British Journal of Criminology* (44): 324-349.
- Dostojevský, F. M. 1955. *Zločin a trest*. Praha: Lidové nakladatelství.
- Drbohlav, A. 2005. *Trest smrti versus Trest života pro sériové vrahy*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Dunovský, R. 2005. *Motivace ve vražedném jednání*. Nepublikovaná diplomová práce. Praha: Katedra společenských věd, Policejní akademie České republiky.
- Ellis, L., K. M. Beaver, J. Wright. 2009. *Handbook of Crime Correlates*. Oxford: Academic Press.
- Enos, S. 1998. „Managing Motherhood in Prison: The Impact of Race and Ethnicity on Child Placements.“ Pp. 57-74 in J. Harden, M. Hill (eds.). *Women in Prison and Feminist Therapy*. New York: Haworth Press.
- Enos, S. 2001. *Mothering from the Inside: Parenting in a Women’s Prison*. New York: State University of New York.
- Eysenck, H. J. 1996. „Personality Theory and Criminality.“ Pp. 81-95 in J. Muncie, E. McLaughlin, M. Langan. *Criminological Perspectives: A Reader*. London: SAGE Publications.
- FBI. 2013. „Murder Offenders by Age, Sex, Race, and Ethnicity.“ *Expanded Homicide Data Table 3* [online] [cit. 1. 4. 2014] Dostupné z: <http://www.fbi.gov/about-us/cjis/ucr/crime-in-the-u.s/2013/crime-in-the-u.s.-2013/offenses-known-to-law-enforcement/expanded->

homicide/expanded_homicide_data_table_3_murder_offenders_by_age_sex_and_race_2013.xls

- Feri, E. 1996. „Causes of Criminal Behavior.“ Pp. 34-39 in J. Muncie, E. McLaughlin, M. Langan. *Criminological Perspectives: A Reader*. London: SAGE.
- Fisher, B. L., S. P. Lab (eds.). 2010. *Encyclopedia of Victimology and Crime Prevention*. California: SAGE.
- Fischer, S., J. Škoda. 2009. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada.
- Flavin, J. 2001. „Feminism for the Mainstream Criminologist.“ *Journal of Criminal Justice* (23): 271-285.
- Flavin, J. 2008. *Our Bodies, Our Crimes: The Policy of Women's Reproduction in America*. New York: New York University Press.
- Flowers, R. B. 2000. *Domestic Crimes, Family Violence and Child Abuse. A Study of Contemporary American Society*. North Carolina: McFarland.
- Flowers, R. B. 2013. *The Dynamics of Murder: Kill Or Be Killed*. NW: CRC Press.
- Forsyth, C. J. 1996. „Sociology and Capital Murder: A Question on Life or Death.“ Pp. 57-69 in P. J. Jenkins, S. Kroll-Smith (eds.). *Witnessing for Sociology. Sociology in Court*. Connecticut: Greenwood Publishing Group.
- Fořt, K. 1997. „Do svých 15 let třikrát gravidní.“ *Kriminalistický sborník* 41 (1): 11-13.
- Fox, J. A., J. Levin, K. Quinet. 2008. *The Will to Kill: Making Sense of Senseless Murder*. Boston: Pearson Education.
- Franzese, R. J. 2009. *The Sociology of Deviance. Differences, Tradition, and Stigma*. Illinois: Charles C Thomas.
- Furedi, F. 2006. *Culture of Fear Revisited*. London: Continuum.
- Gartner, R., B. McCarthy. 2006. „Maternal Infanticide and the Dark Figure of Homicide.“ Pp. 91-114 in K. Heimer, C. Kruttschnitt (eds.). *Gender and Crime: Patterns of Victimization and Offending*. New York: New York University Press.
- Gelsthorpe, L. 2002. „Critical Decisions and Processes in the Criminal Courts.“ Pp. 101-156 in E. Laughlin, J. Muncie (eds.). *Controlling Crime*. California: SAGE.
- Gelsthorpe, L. 2004. „Female Offending: A Theoretical Overview.“ Pp. 13-37 in G. Mc Ivor (ed.). *Women Who Offend*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Generální ředitelství Vězeňské služby ČR (GŘ VS ČR). 2009. *Statistická ročenka VS za rok 2009*. [online] Praha: VS ČR [cit. 5. 6. 2009]. Dostupné

- z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statisticka%20ro%C4%8Denky/Ro%C4%8Denka%202009_1.pdf.
- Generální ředitelství Vězeňské služby ČR (GŘ VS ČR). 2010. *Statistická ročenka VS za rok 2010*. [online]. Praha: VS ČR [cit. 1. 5. 2010]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statisticka%20ro%C4%8Denky/rocenka_2010_v8.pdf.
- Generální ředitelství Vězeňské služby ČR (GŘ VS ČR). 2011. *Statistická ročenka VS za rok 2011*. [online] Praha: VS ČR [cit. 20. 12. 2012]. Dostupné z: www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spravni/statistiky/statisticke%20rocenky/ocenk_a_2011.pdf.
- Generální ředitelství Vězeňské služby ČR (GŘ VS ČR). 2012. *Statistická ročenka VS za rok 2012*. [online] Praha: VS ČR [cit. 5. 5. 2013]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statisticka%20ro%C4%8Denky/Ro%C4%8Denka%202012.pdf.
- Generální ředitelství Vězeňské služby ČR (GŘ VS ČR). 2013. *Statistická ročenka VS za rok 2013*. [online] Praha: VS ČR. [cit. 4. 6. 2014]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statisticka%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2013.pdf.
- Gillespie, M., E. McCloughlin. 2004. *Media and the shaping of public knowledge and attitudes towards crime and punishment*. [online] London: Esmée Fairbairn Foundation [cit. 5. 8. 2010]. Dostupné z: <http://www.rethinking.org.uk/publications/index.shtml>.
- Giordano, P. C., J. A. Deines, S. A. Cernkovich. 2006. „In and Out of Crime: A Life Course Perspective on Girls' Delinquency.“ Pp. 17-40 in K. Heimer, C. Kruttschnitt (eds.). *Gender and Crime: Patterns of Victimization and Offending*. New York: New York University Press.
- Glynn, C. J. et al. 2004. *Public Opinion*. New York: Westview Press.
- Gonzales-Mendez, R., J. D. Santana-Hernandez. 2012. „Professional Opinion on Violence Against Women and Femicide in Spain.“ *Homicide Studies* [online] 16 (3): 41-59 [cit. 15. 6. 2013]. Dostupné z: hsx.sagepub.com/content/16/1/3full.odf+html.
- Grabe et al. 2006. „Gender in Crime News: A Case Study Test of the Chivalry Hypothesis.“ *Mass Communication and Society* 9 (2): 137-163.
- Graber, D. A. 1980. *Crime News and the Public*. London: Praeger.
- Graber, D. A. 2012. *Making Sense of Politics*. London: Paradigm Publishers.
- Grana, S. J. 2010. *Women and Justice*. Maryland: Rowman and Littlefield.

- Greene, J. C. 2007. *Mixed Methods in Social Inquiry*. California: John Wiley and Sons.
- Grumlík, R., P. Vavřík. 1997. „Partnerské vraždy v psychiatrické a psychologické expertize.“ *Kriminalistický sborník* 41 (3): 106-109.
- Grumlík, R., P. Vavřík. 1998. „Žena jako pachatelka vražedného útoku.“ *Kriminalistický sborník* 42 (2): 24-28.
- Hagan, J., A. R. Gilles, J. Simpson. 1987. „Class in the Household: A Power-control Theory of Gender and Delinquency.“ *American Journal of Sociology* (92): 788-816.
- Hamilton, G., T. Sutterfield. 1998. „Comparison Study of Women Who Have and Not Murdered Their Abusive Partners.“ Pp. 45-55 in J. Harden, M. Hill (eds.). *Women in Prison and Feminist Therapy*. New York: Haworth Press.
- Hanley, J. 2009. *Perinatal Mental Health: A Guide for Health Professionals and Users*. West Sussex: John Wiley and Sons.
- Hans, S. A. 2007. *Shaken Baby Syndrome: Retinal Hemorrhaging. A Biomechanical Approach to Understanding the Mechanism of Causation*. Norfolk: Old Dominion University.
- Hatala, V. 2003. *Motív a trestný čin*. Bratislava: IURA EDITION.
- Heidensohn, F. 1996. *Women and Crime*. London: Macmillan Press.
- Heilbrun, A. B. 1996. *Criminal Dangerousness and the Risk of Violence*. Maryland: University Press of America.
- Heimer, K., S. Wittrock, H. Ünal. 2006. „The Crimes of Poverty: Economic Marginalization and the Gender Gap in Crime.“ Pp. 115-138 in K. Heimer, C. Kruttschnitt (eds.). *Gender and Crime: Patterns of Victimization and Offending*. New York: New York University Press.
- Hendl, J. 1997. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum.
- Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Heretik, A. 1999. *Extrémna agresia I.: Forenzná psychológia vraždy*. Nové Zámky: PSYCHOPROF.
- Hickey, E. W. (ed.). 2003. *Encyklopedia of Murder*. California: SAGE.
- Holmes, R. M., S. T. Holmes 2010. *Serial Murder*. California: SAGE.
- Holzer, A. 2002. *Aspekte der Kriminalität*. München: GRIN Verlag.
- Hough, M., J. V. Roberts. 2004. *Youth Crime and Youth Justice. Public Opinion in England and Wales*. Bristol: The Policy Press.
- Hořák, J. 2011. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova.
- Hrabětová, J. 2010. „Výzkumná zpráva z výzkumu Veřejné mínění o trestném činu vraždy.“
Výzkumný projekt č. 26610 podpořený Grantovou agenturou UK. Nepublikovaná výzkumná

zpráva. Dostupné z:

https://docs.google.com/document/d/1DIgM5kmlv2quWaxTjbuKMunV2z2IBp7Q_qI9L4Nt-Ks/edit

- Hrabětová, J. 2011. „Public Opinion and Murder.“ Pp. 60 in *The York Deviancy Conference, 29 June-1 July 2011, Critical Perspectives on Crime, Deviance, Disorder and Social Harm. Programme, Abstracts*. [online] York: The University of York [cit. 15. 5. 2012]. Dostupné z: <http://www.york.ac.uk/media/sociology/conferences/deviancy/DeviancyProgramme.pdf>, <http://www.york.ac.uk/media/sociology/conferences/deviancy/AbstractsALL.pdf>
- Hrabětová, J. 2013. „Své partnery ženy vraždí i kvůli oblečení.“ *Českobudějovický deník* (267): 6. Dostupné z: http://ceskobudejovicky.denik.cz/zpravy_region/sve-partnery-zeny-vrazdi-i-kvuli-obleceni-20131117.html.
- Hrabětová, J. 2014a. „I zločin na dětech lze vysvětlit.“ *5 plus 2 Jižní Čechy* 3 (3): 12.
- Hrabětová, J. 2014b. „Смертная казнь в XXI веке: результаты изучения общественного мнения в Республике Чехия.“ *Юридическая наука и правоохранительная практика*.3 (29): 147-155.
- Hrčka, M. 2001. *Sociální deviace*. Praha: SLON.
- Horne, D. M. 2002. „Either Way it Goes Down... America's 54 Women on Death Row in the Context of Patriarchy.“ *Women and the Law* [online] 1-47 [cit. 15. 3. 2012]. Dostupné z: <http://law.uoregon.edu/assets/facultydocs/cforell/EitherWayitGoesDown.pdf>
- Humphries, D. 2009. „Gendered Constructions. Women and Violence.“ Pp. 19-28 in Drew Humphries (ed.). *Women, Violence, and the Media: Readings in Feminist Criminology*. Lebanon: Northeastern University Press.
- Ibrahim, Z. Y. 2003. *Shared Psychosis*. Washington: Crispus Medical Press.
- Ivor, Jaroslav et al. 2010a. *Trestné právo hmotné 1*. Bratislava: IURA EDITION.
- Ivor, Jaroslav et al. 2010b. *Trestné právo hmotné 2*. Bratislava: IURA EDITION.
- Jakovlev, A. M. 1973. *Zločinnost a sociální psychologie*. Praha: Orbis.
- Jefferson, T. 2013. „Hegemonic masculinity.“ Pp. 216-220 in E. Mc Laughlin, J. Munice (eds.). *The Sage Dictionary of Criminology*. London: SAGE.
- Jensen, V., K. M. Kouri. 2012. „Introduction: Women Criminals and The Crimes They Commit.“ Pp. 3-24 in V. Jensen (ed.). *Women Criminals: An Encyclopedia of People and Issues*. California: ABC-CLIO.
- Jeřábek, H. 1992. *Úvod do sociologie*. Praha: Carolinum.
- Jewkes, Y. 2005. *Media and Crime*. London: SAGE.

- Jíra, V. 2003. *Vraždy novorozenců v České republice a psychosociální stav jejich matek*. Nepublikovaná diplomová práce. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity.
- Jíra, V., F. Vorel, M. Velemínský. 2005. „Vraždy novorozenců v České republice a psychosociální stav jejich matek.“ *Prevence úrazů, otrav a násilí* 1 (1): 30-44.
- Jones, A. 2009. *Women Who Kill*. New York: Feminist Press.
- Johnson, R. B., A. J. Onwuegbuzie, L. A. Turner. 2007. „Towards a Definition of Mixed Methods Research.“ *Journal of Mixed Methods Research* [online]. 1 (1): 112-133 [cit. 12. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.coe.unt.edu/sites/default/files/24/59/Johnson,%20Burke%20Mixed%20Methods%20Research.pdf>.
- Johnstone, G., T. Ward. 2010. *Law and Crime*. London: SAGE.
- Jordan, C. E. et al. 2014. *Intimate Partner Violence: A Clinical Training Guide for Mental Health Professionals*. New York: Springer.
- Joyce, P. 2013. *Criminal Justice: An Introduction*. New York: Routledge.
- Kaiser, G. 1994. *Kriminologie*. Praha: C. H. Beck.
- Kennedy, H. 1993. *Eve Was Framed: Women and British Justice*. California: Vintage.
- Kivivuori, J, M. Lekte. 2012. „Social Correlates of Intimate Partner Homicide in Finland: Distinct or Shared With Other Homicide Types?“ *Homicide Studies* [online] 16 (3): 60-77 [cit. 15. 6. 2013]. Dostupné z: hsx.sagepub.com/content/16/1/3full.odf+html.
- Klein, D. 1996. „The Etiology of Female Crime.“ Pp. 160-186 in J. Muncie, E. McLaughlin, M. Langan (eds.). *Criminological Perspectives: A Reader*. London: SAGE.
- Klein, S. 2006. *Nejkrutější ženy v dějinách*. Frýdek-Místek: Alpress.
- Knepper, P. 2007. *Criminology and Social Policy*. London: SAGE.
- Krahulcová, V. 2008. *Zvláštnosti sociální práce s odsouzenými ženami*. Nepublikovaná bakalářská práce. Brno: Institut mezioborových studií Brno, Fakulta humanitních studií, Univerzita Tomáše Bati.
- Kruttschnitt, C., K. Carbone-Lopez. 2006 „Moving Beyond the Stereotypes: Women’s Subjective Accounts of their Violent Crime.“ *Criminology* 44 (2): 321-352.
- Kučera, J. 2000. *Ženy jako pachatelky násilných trestných činů*. Nepublikovaná diplomová práce. Olomouc: Fakulta právnická, Univerzita Palackého.
- Kučera, J. 2002. *Vraždy novorozených dětí matkami*. Nepublikovaná rigorózní práce. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity.

- Kučera, J. 2003. „Způsob páchaní v případech vražd novorozeneých dětí matkami.“ *Zdravotnictví a právo* 7 (7): 10-16.
- Kučera, J. 2007. *Trestněprávní aspekty násilné kriminality*. Nepublikovaná dizertační práce. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity.
- Kuchta, J. et al. 2005. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck.
- Kunštát, D. 2005. „Trest smrti – res publica?“ *Naše společnost* (2): 3-9.
- Kury, H., E. Shea (eds.). 2011. „Punitivity International Developments“. *Insecurity and Punitiveness* 8 (2). Bochum: Universitätverlag Dr. N. Brockmeyer.
- Lasher, L. J., M. S. Sherida. 2004. *Munchausen by Proxy. Identification, Intervention, and Case Management*. New York: Haworth Press.
- Lávičková, J. 2003a. *Mentální retardace a její projevy v kriminálním chování*. Nepublikovaná bakalářská práce. Praha: Katedra společenských věd, Policejní akademie ČR.
- Lávičková, J. 2003b. „Problematika mentální retardace v policejní praxi.“ Pp. 88-95 in APZ (ed.). *Zborník študentských vedeckých a odborných prác*, 2003. Bratislava: APZ.
- Lehti, M., J. Kääriäinen, J. Kivivuori. 2012. „The Declining Number of Child Homicides in Finland, 1960-2009.“ *Homicide Studies* [online] 16 (3): 3-22 [cit. 15. 6. 2013]. Dostupné z: hsx.sagepub.com/content/16/1/3full.odf+html.
- Lewis, J., C. M. Nicholls. 2013. „Design Issues“. Pp. 47-76 in R. Lewis et al. (ed.). *Qualitative Research Practice*. London: SAGE.
- Liddell, M., M. Martinovic. 2013. „Women’s Offending: Trends, Issues, and Theoretical Explanations.“ *International Journal of Social Inquiry* 6 (1): 127-142.
- Lombroso, C., W. Ferrero. 1996. „The Criminal Type in Women and its Atavistic Origin.“ Pp. 29-33 in J. Muncie, E. McLaughlin, M. Langan. *Criminological Perspectives: A Reader*. London: SAGE.
- Lombroso, C., G. Ferrero. 2004. *Criminal Woman, the Prostitute, and the Normal Woman*. Durham: Duke University Press.
- Lüdemann, Ch., T. Ohlemacher. 2002. *Sociologie der Kriminalität: Theoretische und Empirische Perspektiven*. Weinheim und München: Beltz Juventa.
- Madliak, J. 1991. *Kriminologické aspekty trestného činu vraždy*. Nepublikovaná habilitační práce. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity J. A. Komenského.

- Maguire, K., A. L. Pastore (eds.) 1996. *Sourcebook of Criminal Justice*. Washington, DC: Bureau of Justice.
- Malmquist, C. P. 2007. *Homicide: A Psychiatric Perspective*. Arlington: American Psychiatric Publishing.
- Maloney, M. S. 2012. *Death Scene Investigation Procedural Guide*. New York: CRC Press.
- Mann, C. R. 1996. *When Women Kill*. New York: SUNY Press.
- Marcus-Mendoza, S. T. 2004. „Feminist Therapy Behind Bars.“ *Women, Crime, and the Criminal Justice System. Women's Studies Quarterly* 32 (3, 4): 49-60.
- Marešová, A. 2004. *Násilí uplatňované organizovanými skupinami a organizovaným zločinem (analýza vybraných případů vražd a vydírání)*. Praha: IKSP.
- Marneros, A. 2008. *Intimizid die Tötung des Intimparters: Ursachen, Tatsituationen und forensische Beurteilung*. Stuttgart: Schattauer Verlag.
- Marshall, I. H., D. L. Summers. 2012. „Contemporary Differences in Rates and Trends of Homicide among European Nations.“ Pp. 39-70 in M. C. A. Liem, W. A. Pridemore (eds.). *Handbook of European Homicide Research: Patterns, Explanations, and Country Studies*. New York: Springer Science, Business Media.
- Marvasti, A. B. 2004. *Qualitative Research in Sociology*. London: SAGE.
- Maruschak, L. M. 2009. „HIV in Prisons, 2007-08.“ *Bureau of Justice Statistics Bulletin* [online] Washington: Bureau of Justice Statistics [cit. 12. 12. 2013]. Dostupné z: <http://www.bjs.gov/index.cfm?ty=pbdetail&iid=1747>.
- Maruschak, L. M. 2012. „HIV in Prisons, 2001-2010.“ *Bureau of Justice Statistics Bulletin* [online] Washington: Bureau of Justice Statistics [cit. 12. 12. 2013]. Dostupné z: <http://www.bjs.gov/content/pub/ascii/hivp10.txt>.
- Mastrofski, S., R. Worden, J. Snipes. 1995. „Law Enforcement in a Time of Community Policing.“ *Criminology* 33: 539-563.
- Mátel, A. 2009. „Páchatelia domáciho násilia.“ *Prevenca úrazů, otrav a násilí* 5 (2): 158-169.
- Matoušek, O., A. Kroftová. 2003. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál.
- McCall et al. 2012. „Explaining Variation in Homicide Rates Across Eastern and Western European Cities: The Effects of Social, Political, and Economic Forces.“ Pp. 137-154 in M. C. A. Liem, W. A. Pridemore (eds.). *Handbook of European Homicide Research: Patterns, Explanations, and Country Studies*. New York: Springer Science, Business Media.
- McCue, M. L. 2008. *Domestic Violence*. California: ABC-CLIO.
- McKee, G. R. 2006. *Why Mothers Kill*. Oxford: Oxford University Press.

- McKie, L. 2005. *Families, Violence, and Social Change*. London: McGraw Hill.
- Mečíř, J. 1996. *Základy soudní psychiatrie pro právníky*. Praha: Karolinum.
- Mednick, S. A., W. F. Gabrielli, B. Hutchings. 1996. „Genetic Factors in the Etiology of Criminal Behavior.“ Pp. 67-80 in J. Muncie, E. McLaughlin, M. Langan. *Criminological Perspectives: A Reader*. London: SAGE.
- Meloy, M. L., S. L. Miller. 2009. „Words that wound. Print Media’s Presentation of Gendered Violence. Pp. 29-56 in D. Humphries (ed.). *Women, Violence, and the Media: Readings in Feminist Criminology*. Lebanon: Northeastern University Press.
- Merton, R. K. 2000. *Studie ze sociologické teorie*. Praha: SLON.
- Messerschmidt, J. W. 1993. *Masculinites and Crime: Critique and Reconceptualization of Theory*. Maryland: Rowman and Littlefield.
- Messerschmidt, J. W. 1997. *Crime as Structured Action: Gender, Race, Class, and Crime in the Making*. California: SAGE.
- Messner, S. F., Rosenfeld, R. 1999. „Social Structure and Homicide Theory and Research“. Pp. 27-41 in D. M. Smith, M. A. Zahn (eds.). *Homicide: A Sourcebook of Social Research*. California: SAGE.
- Messner, S. F., R. Rosenfeld. 2012. *Crime and the American Dream*. Belmont: Wadsworth.
- Meyer, C. L., M. Oberman. 2001. *Mothers Who Kill Their Children: Understanding the Acts of Moms from Susan Smith to the „Prom Mom“*. New York: New York University Press.
- Miethe T. D., W. C. Regoecze. 2004. *Rethinking Homicide, Exploring the Structure and Process Underlying Deadly Situations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Miller, S. L. 2005. *Victims as Offenders: The Paradox of Women’s Violence in Relationships*. New Jersey: Rutgers University Press.
- Mills, C. W. 2002. *Sociologická imaginace*. Praha: SLON.
- Mitlöhner, M. 2003. „Vražda novorozeného dítěte matkou - kazuistika.“ *Zdravotnictví a právo* (11): 19-20.
- Moffatt, G. K. 2000. *Blind-Sided: Homicide Where It Is Last Expected*. Connecticut: Greenwood Publishing Group.
- Montoussé, M., G. Renouard. 2005. *Přehled sociologie*. Praha: Portál.
- Moore, S. 1993. *Investigating Deviance: Sociology in Action*. London: Collins Education.
- Morash, M. 2006. *Understanding Gender, Crime, and Justice*. California: SAGE.
- Moravcová, E., J. Tomášek. 2014. „Metodologické aspekty měření postojů české veřejnosti k trestání pachatelů trestných činů.“ *Sociologický časopis* [online] 50 (4): 495-520 [cit.

28. 2. 2015]. Dostupné z:
http://sreview.soc.cas.cz/uploads/92cbb729980af9196de548db7243e98a567ae996_14-4-02Moravcova17.indd.pdf.
- Morgan, D. 1998. „Restricted Love.“ Pp. 75-86 in J. Harden, M. Hill (eds.). *Women in Prison and Feminist Therapy*. New York: Haworth Press.
- Morrall, P. 2006. *Murder and Society*. West Sussex: John Wiley and Sons.
- Munková, G. 2001. *Sociální deviace: Přehled sociologických teorií*. Praha: Karolinum.
- Naffine, N. 1990. *Law and the Sexes*. London: Allen and Unwin.
- Nedbálková, K. 2003. „Má vězení střední rod? aneb Maskulinita a feminita ve vězeňských subkulturách.“ *Sociologický časopis* 39 (4): 469-485.
- Netík, K., D. Netíková. 1991. *Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky*. Praha: Karolinum.
- Netík, K. 2007. „Mohou se zabijáci napravit?“ *Psychologie dnes* 13 (2): 27.
- Neubauer, D., H. Fradella. 2010. *America's Courts and the Criminal Justice System*. Belmont: Wadsworth.
- Nicolson, P. 2001. *Poporodní deprese*. Praha: Grada Publishing.
- Novák, T. 2000. „Vražda jako řešení partnerské krize.“ *Psychologie dnes* (11): 16-17.
- Oakley, A. 2005. *Reader: Gender, Women and Social Science*. Bristol: The Policy Press.
- Oberman, M. 2003. „A Brief History of Infanticide and the Law.“ Pp. 4-14 in M. G. Spinelli. *Infanticide: Psychosocial and Legal Perspectives on Mothers Who Kill*. Washington: American Psychiatric Publishing.
- Oberman, M., C. L. Meyer. 2008. *When Mothers Kill: Interview from Prison*. New York: New York University Press.
- Ochmanová, V. 2004. „Přehled teorií vysvětlujících kriminalitu žen.“ Pp 20-28 in M. Urbanová (ed.). *Ženská delikvence jako sociální jev*. Brno: Masarykova univerzita.
- Ogle, R. S., D. Maier-Katkin, T. J. Bernard. 1995. „A Theory of Homicidal Behavior among Women.“ *Criminology* 33 (2): 173-193.
- Ogle, R. S., S. Jacobs. 2002. *Self-Defense and Battered Women Who Kill: A New Framework*. Westport: Greenwood Publishing Group.
- Page, C. 2006. *The Roles of Public Opinion Research in Canadian Government*. Toronto: University of Toronto Press.
- Papadatou, D., Papadatos, C. (eds.). 1991. *Children and Death*. New York: Hemisphere Publishing Corporation.

- Parent, C. 1998. *Féminismes et criminologie*. Ottawa: De Boeck Université.
- Parker, R. N. 1995. *Alcohol and Homicide: A Deadly Combination of Two American Traditions*. New York: SUNY Press.
- Parker, R. N., K. J. McCaffree. 2013. *Alcohol and Violence: The Nature of the Relationship and the Promise of Prevention*. Maryland: Rowman and Littlefield.
- Pearson, P. 1998. *When she was bad: How and why women get away with murder*. USA: Penguin Books.
- Petersilia, J. 2003. *When Prisoners Come Home: Parole and Prisoner Reentry*. Oxford: Oxford University Press.
- Phoebus Publishing Company. 1986. *Crimes of Passion*. London: Treasure Press.
- Phoebus Publishing Company. 1987. *Crimes of Horror*. New Jersey: Chartwell Books.
- Pikálková, S. 2004. *Mezinárodní výzkum násilí na ženách - Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Polk, K. 1994. *When Men Kill. Scenarios of Masculine Violence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Poněšický, J. 2004. *Agrese, násilí a psychologie moci*. Praha: TRITON.
- Porada, V. 2007. „Metodika vyšetřování vražd“. Pp. 77-99 in V. Porada. *Kriminalistická metodika vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Policejní prezidium ČR. 2013. „Statistické přehledy kriminality za rok 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013.“ *Informační servis* [online] [cit. 15. 11. 2013]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2008.aspx>; <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2009.aspx>; <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2010.aspx>; <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2011.aspx>; <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2012.aspx>; <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2013.aspx>.
- Proctor, J. 2004. „Understanding the Range of Female Criminality: A Prison-Based test of Three Traditional Theories.“ *Women, Crime, and the Criminal Justice System. Women's Studies Quarterly* 32 (3, 4): 61-84.
- Punch, K. F. 2005. *Introduction to Social Research: Quantitative and Qualitative Approaches*. London: SAGE.
- Raphael, S., M. A. Stoll. 2013. *Why Are So Many Americans in Prison?* New York: Russell Sage Foundation.

- Rischer, M. 2004. *Geschlecht und Kriminalität*. München: GRIN Verlag.
- Ritchie, J., R. Ormston. 2013. „The Applications of Qualitative Methods to Social Research.“ Pp. 27-46 in Ritchie, Lewis et al. (ed.). *Qualitative Research Practice*. London: SAGE.
- Roberts, J. V., L. J. Stalans. 2000. *Public Opinion, Crime and Criminal Justice*. Colorado: Westview Press.
- Roberts, J. V., M. Hough (eds.). 2002. *Changing Attitudes to Punishment. Public Opinion, Crime and Justice*. Devon: Willan Publishing.
- Roberts, J. V., R. Hastings. 2007. „Public Opinion and Crime Prevention: A Review of International Findings.“ *IPC Review* [online] 1 (1): 193-218 [cit. 02. 09. 2010]. Dostupné z: www.sciencesociales.vottawa.ca/ipc/pdf/kr8-roberts-hastings.pdf.
- Robertz, F. 1999. *Wenn Jugendliche morden*. Driesen: Taunusstein.
- Rock, P. E. 1998. *After Homicide. Practical and Political Response to Bereavement*. Oxford: Oxford University Press.
- Rudman, L. A., P. Glick. 2008. *The Social Psychology of Gender: How Power and Intimacy Shape Gender Relations*. New York: The Guilford Press.
- Rushefsky, M. W. 2008. *Public Policy in the United State: At the Down of the Twenty-First Century*. New York: M. E. Sharpe, Inc.
- Russell, B. L. 2013. „Perceptions of Female Offenders: How Stereotypes and Social Norms Affect Criminal Justice Responses.“ Pp. 1-8 in B. Russell (ed.). *Perceptions of Female Offenders*. New York: Springer Science.
- Řezníček, M. 1994. *Systematická prevence sociálních deviací I*. Praha: Karolinum.
- Saunders, P., J. Walter (eds.). 2005. *Ideas And Influence: Social Science and Public in Australia*. Sydney: New South Publishing.
- Schaefer, R. T. 2008. *Sociology*. New York: McGraw-Hill.
- Schechter, H, D. Everitt. 2006. *The A to Z Encyclopedia of Serial Killers*. New York: Pocket Books.
- Schensul, S. L., J. J. Schensul, M. D. LeComte. 1999. *Essential Ethnographic Methods: Observations, Interviews, and Questionnaires*. California: Rowman and Littlefield Publishers.
- Schreier, H. A., J. A. Libow. 1993. *Hurting for Love: Munchausen Syndrome by Proxy*. New York: Quilford Press.
- Schwartz, J., A. Gertseva. 2012. „Women and Criminal Offending: Societal-level Perspectives.“ Pp. 25-52 in V. Jensen (ed.). *Women Criminals: An Encyklopedia of People and Issues*. California: ABC-CLIO.

- Shakespeare, W. 1980. *Hamlet*. Praha: Odeon.
- Shakespeare, W. 1983. *Macbeth*. Praha: Odeon.
- Seidman, I. 2006. *Interviewing as Qualitative Research*. New York: Teachers College.
- Sejčová, L. 2002. „Sociopsychologické aspekty kriminality žen.“ *Sociológia* 34 (2): 131-144.
- Silverman, D. 2006. *Interpreting Qualitative Data*. London: SAGE.
- Silverman, R. A. et al. (eds.). 2002. *Crime and Justice at the Millennium: Essays by and in Honor of Marvin E. Wolfgang*. New York: Kluwer Academic Publishers.
- Silvestri, M., C. Crowther-Dowey. 2008. *Gender and Crime*. London: SAGE.
- Simister, J., E. Van de Vliert. 2005. „Is there more violence in very hot weather? Tests over time in Pakistan, and across countries worldwide.“ *Pakistan Journal of Meteorology* 2 (4): 51-66.
- Simon, J., R. Sparks. 2013. *Punishment and Society*. London: SAGE.
- Simon, R. J. 1975. *Women and Crime*. Maryland: Rowman and Littlefield.
- Simon, R. J., H. Ahn-Redding. 2005. *The Crimes Women Commit: The Punishments They Receive*. Maryland: Lexington Books.
- Sims B., E. Johnstone. 2004. „Examining Public Opinion about Crime and Justice: A Statewide Study.“ *Criminal Justice Policy Review* (15): 270-293.
- Smart, C. 1976. *Women, Crime, and Criminology. A Feminist Critique*. London: Routledge.
- Smart, C. 1996. „Feminist Approach to Criminology or Postmodern Woman Meets Atavistic Man.“ Pp. 453-465 in J. Muncie, E. McLaughlin, M. Langan (eds.). *Criminological Perspectives: A Reader*. London: SAGE.
- Smaus, G. 1990. „Das Strafrecht und die Frauenkriminalität.“ *Kriminologisches Journal* (4): 266-283.
- Smit, P., R. R. de Jong, C. C. J. H. Bijleveld. 2012. „Homicide Data in Europe: Definitions, Sources, and Statistics.“ Pp. 2-23 in M. C. A. Liem, W. A. Pridemore (eds.). *Handbook of European Homicide Research: Patterns, Explanations, and Country Studies*. New York: Springer Science, Business Media.
- Smith, D., M., M. Zahn. 1999. „A Sourcebook for the Study of Homicide.“ Pp. 1-26 in D. M. Smith, M. Zahn (eds.). *Homicide: A Sourcebook of Social Research*. California: SAGE.
- Smithey, M. 1997. „Infant Homicide at the Hands of Mothers: Towards a Sociological Perspective.“ *Deviant Behaviour* 18: 255-272.
- Smithey, M. 2001. „Maternal Infanticide and Modern Motherland.“ *Women and Criminal Justice* 13 (1): 65-83.

- Snider, L. 2006. „Constituting the Punishable Woman: Atavistic Man Incarcerates Postmodern Woman.“ *British Journal of Criminology* 43 (2): 354-373.
- Spierenburg, P. 2008. *A History of Murder. Personal Violence in Europe from the Middle Ages to the Present*. Cambridge: Polity Press.
- Spinelli, M. G. 2003. *Infanticide: Psychosocial and Legal Perspectives on Mothers Who Kill*. Washington: American Psychiatric Publishing.
- Spohn, C., J. Spears. 1997. „The Effect of Evidence Factors and Victim Characteristics on Prosecutors Charging Decisions in Sexual Assault Cases.“ *Justice Quarterly* 14: 501-524.
- Spohn, C. 2009. *How Do Judges Decide? The Search for Fairness and Justice in Punishment*. California: SAGE.
- Spungen, D. 1998. *Homicide: The Hidden Victims*. California: SAGE.
- Stach, J. 2006. „Metodika vyšetřování vražd.“ *Kriminalistický sborník: Speciál* (2): 1-19.
- Stange, M. Z., C. K. Oyster, J. E. Sloan. 2011. *Encyklopedia of Women in Today's World*. California: SAGE.
- Steffensmeier, D., J. Kramer, C. Streifel. 1993. „Gender and Imprisonment Decisions.“ *Criminology* 31 (3): 411-446.
- Straus, J. et al. 2008. *Kriminalistická metodika*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Steinhoff, P. G. 1996. „When Murder May Be Suicide And „Yes“ Means „I Heard You“: The Sociologist as Cultural Interpreter“. Pp. 70-82 in P. J. Jenkins, S. Kroll-Smith (eds.). *Witnessing for Sociology. Sociology in Court*. Connecticut: Greenwood Publishing Group.
- Steffensmeier, D. J., E. Allan. 1996. „Gender and Crime. Toward a Gendered Theory of Female Offending.“ *Annual Review of Sociology* 22: 459-487.
- Steffensmeier, D. J., E. Allan. 1998. „The Nature of Female Offending: Patterns and Explanation.“ Pp. 5-30 in R. T. Zaplin (ed.). *Female Offenders: Critical Perspectives and Effective Intervention*. Maryland: Jones and Barlett Publishers.
- Švaříček, R., K. Šedřová et al. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- Teddle, C., A. Tashakkori (eds.). 2010. *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral research*. California: SAGE.
- Tichý, L. 2006. Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou. *Trestní právo* 10 (07-08): 19-26.
- Tomášek, J. 2010. *Úvod do kriminologie: Jak studovat zločin*. Praha: Grada.
- Tong, R. 1984. *Women, Sex, and the Law*. Maryland: Rowman and Littlefield.
- Tracy, S. J. 2013. *Qualitative Research Methods: Collecting Evidence, Crafting Analysis, Communicating Impact*. West Sussex: John Wiley and Sons.

- Travis, J. 2005. *But They All Come Back: Facing the Challenges of Prisoner Reentry*. Washington: Urban Institute Press.
- Trent, C. L. S., W. A. Pridemore. 2012. „A Review of the Cross-National Empirical Literature on Social Structure, and Homicide.“ Pp. 111-135 in M. C. A. Liem, W. A. Pridemore (eds.). *Handbook of European Homicide Research: Patterns, Explanations, and Country Studies*. New York: Springer Science, Business Media.
- UNODC. 2013. „Homicide Statistics 2013.“ *Global Study on Homicide* [online] [cit. 26. 5. 2014]. Dostupné z: <http://www.unodc.org/gsh/en/data.html>
- Urban, L., J. Dubský. 2008. *Sociální deviace*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Urbanová, M. 2004. „Výzkumný projekt právní postoje a hodnotové orientace delikventních žen.“ Pp 9-19 in M. Urbanová (ed.). *Ženská delikvence jako sociální jev*. Brno: Masarykova univerzita.
- Útrata, R. 1979. *Soudní psychiatrie*. Praha: Výzkumný ústav psychiatrický.
- Valerián, L. 1997. „Selhání mateřského citu.“ *Kriminalistický sborník XLI* (2): 41-55.
- Válková, H. 1993. *Kriminologické teorie: Kriminalita žen*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Válková, H. 2009. „Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen v trestněprávních souvislostech.“ *Trestněprávní revue* 8 (9): 257-263.
- Van Wormer, C. S., A. R. Roberts. 2009. *Death by Domestic Violence: Preventing the Murders and Murder – Suicides*. Connecticut: Praeger.
- Velemínský, M. sr., M. Velemínský jr. 2009. „Presumpce viny či nevinu u žen, které po porodu usmrtily novorozence.“ *Prevence úrazů, otrav a násilí* 5 (1): 7-13.
- Velikovská, K. 2007. *Odsouzená. Jak se žije ve výkonu trestu*. Brno: JOTA.
- Vězeňská služba ČR (VS ČR).2009. „Stručná charakteristika věznic.“ *Základní informace* [online] VS ČR: Světlá nad Sázavou [cit. 12. 12. 2011]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou-93/o-nas-1628/zakladni-informace-154/strucna-charakteristika-veznice-275>.
- Vězeňská služba ČR (VS ČR). 2011. „Zacházení s vězňenými osobami.“ *Základní informace* [online] VS ČR: GŘ VS [cit. 15. 12. 2012]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/zakladni-informace-4/zachazeni-s-veznenymi-osobami-6125>.
- Vronsky, P. 2007. *Female Serial Killers: How and Why Women Become Monsters*. New York: Penguin Books.

- Walters B., K., E. W. Hickey. 2015. „Homicide: A National and Global Perspective.“ Pp 172-185 in C. A. Pietz, C. A. Mattson (eds.). *Violent Offenders. Understanding and Assessment*. Oxford: Oxford University Press.
- Warr, M. 1995. „Poll Trends: Public Opinion on Crime and Punishment.“ *Public Opinion Quarterly* (59): 296-310.
- Weatherby, G. A., J. Blanche, R. Jones. 2008. „The Value of Life: Female Killers and the Feminine Mystique.“ *Journal of Criminology and Criminal Justice Research* [online] 2 (1) [cit. 15. 2. 2013]. Dostupné z: <http://www.scientificjournals.org/journals2008/articles/1440.pdf>.
- Websdale, N. 1999. *Understanding Domestic Homicide*. North Carolina: Northeastern University Press.
- Wetstein, M. E. 1996. *Abortion Rates in the United States: The Influence of Opinion and Policy*. New York: State University of New York.
- WHO. 2008. *Mezinárodní klasifikace nemocí. Desátá revize, aktualizovaná verze k 1. 1. 2013*. [online] WHO: Geneva [cit. 2. 9. 2013]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/zpravy/aktualizace-mkn-10-platnosti-od-1-ledna-2013>.
- Wilczynski, A. 1995. *Preventing Child Homicide: A Report from the New South Wales Child Protection*. Sydney: Child Protection Council.
- Wilczynski, A. 1997. *Child Homicide*. London: Greenwich Medical Media.
- Wilcox, C. 2011. *Bias: The Unconscious Deceiver*. Indiana: Xlibris Corporation.
- Wilson, K. J. 2005. *When Violence Begins at Home: A Comprehensive Guide to Understanding and Ending Domestic Abuse*. California: Hunter House.
- Winter, D. A. 2006. „Destruction As a Constructive Choice.“ Pp. 153-178 in T. Mason (ed.). *Forensic Psychiatry. Influence of Evil*. New Jersey: Humana Press.
- Zaitzow, B. H. 2004. „Pastel Fascism: Reflections of Social Control Techniques Used with Women in Prison.“ *Women, Crime, and the Criminal Justice System. Women's Studies Quarterly* 32 (3, 4): 33-48.
- Zapletal, J., I. Brabcová, A. Marešová. 1992. *K problematice trestného činu vraždy*. Praha: IKSP.
- Zapletal et al. 2002. *Kriminologie*. Praha: PAČR.
- Zákon č. 140/1991 Sb., trestní zákon
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zeman, P. et al. 2011. *Veřejnost a trestní politika*. Praha: IKSP.

Zgourides, G. 2000. *Sociology*. CA: IDG Books Worldwide.

Zrzavý, J. 2004. *Proč se lidé zabíjejí: Homicida a genocida. Evoluční okno do lidské duše*. Praha: Triton.

7 Seznam tabulek, grafů a obrázků

Tabulka 1 Věková struktura pachatelek vražd.....	59
Tabulka 2 Nejvyšší dosažené (ukončené) vzdělání.....	61
Tabulka 3 Počet dětí pachatelek vražd	61
Tabulka 4 Způsob provedení vraždy – vražedný nástroj	65
Tabulka 5 Spáchání vraždy a roční období	66
Tabulka 6 Den vraždy.....	66
Tabulka 7 Doba spáchání vraždy	67
Tabulka 8 Alkohol a pachatelky vražd	68
Tabulka 9 Inteligence pachatelek	69
Tabulka 10 Typologie vražd podle motivace	73
Tabulka 11 Pachatelky vražd a vězení.....	78
Tabulka 12 Pachatelky vražd a výhled po propuštění	79
Tabulka 13 Resocializace pachatelek	79
Tabulka 14 Pachatelky vražd a vybrané výroky.....	80
Tabulka 15 Percepce smrti u pachatelek vražd	81
Tabulka 16 Pachatelky vražd a názory na vybrané formy jednání	82
Tabulka 17 Pachatelky vražd a trestní politika	83
Tabulka 18 Preference politických stran u pachatelek vražd.....	83
Tabulka 19 Pachatelky vražd a sebehodnocení.....	84
Tabulka 20 Právní kvalifikace partnerských vražedných útoků	88
Tabulka 21 Motivy partnerských vražd	89
Tabulka 22 Důvody konfliktů před partnerskou vraždou	93
Tabulka 23 Délka trestu odnětí svobody u pachatelek partnerských vražd	95
Tabulka 24 Homosexuální zkušenost pachatelek partnerských vražd	97
Tabulka 25 Odsouzené pachatelky za vraždu novorozeného dítěte.....	104
Tabulka 26 Odsouzené pachatelky za vraždu, jiné rodinné vraždy.....	109

Graf 1 Pachatelky vražd v době činu pod vlivem alkoholu.....	68
Graf 2 Kategorizace rodinných vražd.....	87
Graf 3 Pachatelky partnerských vražd a postoj k vině.....	95
Obrázek 1 Tři nejoblíbenější vtipy pachatelek vražd.....	85

8 Přílohy

Příloha 1 Dotazník pro ženy odsouzené za trestný čin vraždy (2010)

Příloha 2 Dotazník pro výzkum „Veřejné mínění o trestném činu vraždy“ (2010)

Příloha 3 Karty s vtipy

